

2021-01

bö œ ç Å Á 0 ç - » Å 2 1 0 ì œ ½ · ¼ ì ½ 1 ç : ^ Ç µ
 bö ½ ç ¼ 1 0 ® Å À ì Ã Ä ± Ã · Ã Í ¼ Æ É ½ ± ¼
 bö ” 1 µ , ½ - Â ” - 0 ± 1 ç ; ç 1 ± , ± ¼ À ç Á ç
 bö µ - ½ ± 1 · ± ½ Ä - ´ Á ± Ã · Ä · Â • » » ¬ ´ ±

bö œ ç À ¬ » · Â , § Á 1 Ã Ä ì Æ ç Á ç Â

bö Á ì ³ Á ± ¼ ¼ ± ” 1 µ , ½ Î ½ £ Ç - Æ µ É ½ , £ Ä Á ± Ä · ³ 1 0 ® Â 0 ± 1 ´ Æ ¬ » µ 1 ± Â , £ Ç ç » ® · À 1 Ã Ä
 bö ± ½ µ À 1 Ã Ä ® ¼ 1 ç · µ ¬ À ç » 1 Â ¬ Æ ç Á

<http://hdl.handle.net/11728/11844>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΜΟΝΑΔΑ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΗ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

**ΤΟΥΡΚΟ-ΛΥΒΙΚΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ: ΈΧΕΙ ΝΟΜΙΚΗ
ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ;
ΠΟΙΑ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ;**

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΤΟΠΑΛΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

**ΜΟΝΑΔΑ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ, ΣΤΗ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ**

**Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ
αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών με θέμα:
ΤΟΥΡΚΟ-ΛΥΒΙΚΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ: ΈΧΕΙ ΝΟΜΙΚΗ
ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ;
ΠΟΙΑ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ;**

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΤΟΠΑΛΗΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2021

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Χριστόφορος Τοπάλης, 2021.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

"ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ" ("VALIDATION PAGE")

- **Όνοματεπώνυμο Φοιτητή:** Χριστόφορος Τοπάλης
- **Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής:** Τουρκο-λυβικό Μνημόνιο: Έχει νομική υπόσταση σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο; Ποια θα μπορούσε να είναι η αντίδραση της Ελλάδας;

"Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου και εγκρίθηκε στις 2 Φεβρουαρίου 2021 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής."

Εξεταστική Επιτροπή (Examination Committee):

- Πρώτος Επιβλέπων Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

Πέτρος Λιάκουρας, Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου

- Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Παντελής Σκλιάς, Καθηγητής Πρύτανης Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφου

- Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής:

Μερσίλεια Αναστασιάδου, Δρ.

*Στη σύζυγο μου Ανδριάνα
και στις κόρες μου
Νίκη-Μαλεβή και Κατερίνα...*

Πίνακας Περιεχομένων.	ΣΕΛ.
Περίληψη.	7
Abstract.	9
1. Εισαγωγή.	11
2. Διεθνή Νομολογία των θαλασσίων ζωνών και case studies οριοθέτησης νησιωτικών ΑΟΖ ή Υφαλοκρηπίδας που τα Διεθνή Δικαστήρια έχουν επιβάλει.	15
3. Πολιτική κατάσταση της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και αναθεωρητική πολιτική/στρατηγική της Τουρκίας.	19
3.1 Αραβική Άνοιξη και η νέα δυναμική.	20
3.2 Η χαοτική κατάσταση στη Λιβύη.	22
3.3 Η ταραχοποιός Τουρκία και η αναθεωρητική της πολιτική.	25
3.3.1 Το αφήγημα της «Γαλάζιας Πατρίδας».	27
3.3.2 Τουρκικός Αναθεωρητισμός και Εμπλοκή σε κάθε περιοχή που υπάρχει ένταση.	29
4. Το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο.	33
4.1 Τι περιέχει και τι προβλέπει το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο.	33
4.2 Τι περιέχει και τι προβλέπει το Μνημόνιο Ασφάλειας και Στρατιωτικής Συνεργασίας Τουρκίας- Λιβύης.	38
4.3 Νομική ισχύς του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου.	39
5. Αποδόμηση του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου με Βάση το Διεθνές Δίκαιο και τη Διεθνή Νομολογία.	41
5.1 Διακρατική Συμφωνία χωρίς την συναίνεση κανενός από τα επηρεαζόμενα κράτη της περιοχής.	41
5.2 Παραδοχή από τα συμβαλλόμενα Κράτη του Μνημονίου ότι τα νησιά δεν έχουν ΑΟΖ & Υφαλοκρηπίδα.	43
5.3 Η Τουρκία δεν έχει θαλάσσια σύνορα με τη Λιβύη.	45
5.4 Αποστέρηση Δικαιωμάτων Κυριαρχίας της Ελλάδας.	46
5.5 Προϊόν εξαναγκασμού.	47
6. Πως αντέδρασε η Ελλάδα και ο Διεθνής Παράγοντας από τη στιγμή της υπογραφής του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου μέχρι και σήμερα.	49
6.1 Αντίδραση της Ελλάδας με επιστολές στον ΟΗΕ.	49
6.2 Αντίδραση του Διεθνούς παράγοντα στο Τουρκο-λιβυκό	

Μνημόνιο.	50
6.3 Συμφωνία οριοθέτησης Θαλασσίων ζωνών Ελλάδας- Ιταλίας.	51
6.4 Μερική Οριοθέτηση Θαλασσίων Ζωνών Ελλάδας- Αιγύπτου.	52
7. Η προτεινόμενη αντίδραση της ελληνικής πλευράς.	55
7.1 Διπλωματικό επίπεδο.	56
7.1.1 Αλβανία.	56
7.1.2 Λιβύη.	57
7.1.3 Αίγυπτο.	59
7.1.4 Κύπρο.	60
7.1.5 Τουρκία.	62
7.2 Πολιτικό επίπεδο.	63
7.2.1 Επέκταση της Αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12NM.	63
7.2.2 Αναζήτηση συμμαχιών σε Διεθνές επίπεδο.	65
7.3 Στρατιωτικό επίπεδο.	67
7.4 Οικονομικό επίπεδο.	68
7.4.1 Προσπάθεια επιβολής οικονομικών κυρώσεων.	68
7.4.2 Μποϊκοτάζ των τουρκικών προϊόντων.	69
7.4.3 Αύξηση ανταγωνιστικότητας.	70
7.5 Προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.	70
7.5.1 Προσφυγή στο ΔΔΧ κατά της Λιβύης.	71
7.5.2 Προσφυγή στο ΔΔΧ κατά της Τουρκίας.	72
8. Επίλογος.	75
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.	77

Περίληψη

Το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο αποτελεί μια πραγματικότητα και είναι ένα νομικό κείμενο που δεσμεύει με την ισχύ του αποκλειστικά και μόνο τα δυο συμβαλλόμενα κράτη.

Στο ερευνητικό ερώτημα εάν η Συμφωνία οριοθέτησης έχει νομική υπόσταση η απάντηση είναι αρνητική, όπως αποδεικνύεται στη παρούσα εργασία, διότι το Μνημόνιο έχει συνταχθεί με παραδοχές και πρακτικές που αντιβαίνουν σε θεμελιώδεις αρχές του Διεθνούς Δικαίου και της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS), αλλά και της αντίστοιχης Διεθνούς Νομολογίας. Η UNCLOS αποδίδει σε κατοικημένα νησιά όλες τις θαλάσσιες ζώνες που προβλέπονται, ενώ παράλληλα διευκρινίζει ότι κάθε παράκτιο κράτος έχει το δικαίωμα να επεκτείνει μονομερώς τη χωρική του θάλασσα μέχρι τα 12 ΝΜ. Τα δυο συνυπογράφοντα κράτη δεν έχουν μεταξύ τους θαλάσσια σύνορα και τα κράτη της περιοχής εξέφρασαν με τον προβλεπόμενο τρόπο την εναντίωση τους στην εν λόγω Συμφωνία. Τέλος, ο τρόπος που το Μνημόνιο επικυρώθηκε από τη Λιβύη καταδεικνύει ότι αυτή δεν εκφράζει την ελεύθερη βούληση του Λιβυκού λαού, ενώ αφήνει την υπόνοια ότι αποτελεί προϊόν εξαναγκασμού από την κυβέρνηση Ερντογάν.

Ως προς τον τρόπο αντίδρασης της ελληνικής Πολιτείας, που αποτελεί τον δεύτερο στόχο της εργασίας, προτείνεται σε διπλωματικό επίπεδο να προχωρήσει σε Συμφωνίες οριοθέτησης με όλα τα κράτη της περιοχής, ώστε να θέσει στο περιθώριο την Τουρκία και να παραγκωνιστεί περεταίρω το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο. Επίσης, προτείνεται, σε πολιτικό επίπεδο, να επεκτείνει τα χωρικά της Ύδατα στα 12ΝΜ σε όλη της την επικράτεια και να επενδύσει στις Συμμαχίες της (ΝΑΤΟ, ΕΕ, ΟΗΕ), εκμεταλλευόμενη τον Διεθνή παράγοντα που το τελευταίο διάστημα φαίνεται να αναγνωρίζει και να λαμβάνει μέτρα ενάντια στην αναθεωρητική στρατηγική της Τουρκίας. Παράλληλα, η Ελλάδα είναι απαραίτητο να ενδυναμωθεί εσωτερικά, να ενισχύσει τις Ένοπλες της Δυνάμεις και την οικονομία της συνολικά, ώστε να μπορεί να αποτρέψει την επεκτατική πολιτική της Τουρκίας με ίδιες Δυνάμεις. Τέλος, η προσφυγή σε Διεθνή Διαιτητικά Δικαστήρια αποτελεί μια επιλογή έναντι του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου. Αρχικά, η προσφυγή εναντίον της Λιβύης που χαρακτηρίζεται ως μια ασφαλής και χαμηλού ρίσκου επιλογή, ώστε να τεθεί πρακτικά σε αδράνεια το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο.

Αντίθετα, η προσφυγή στο ΔΔΧ εναντίον της Τουρκίας, αν και υπό τις τρέχουσες συνθήκες φαντάζει αδύνατη, είναι μια επιλογή υψηλού ρίσκου για τα ελληνικά συμφέροντα, καθώς ενέχει πολλές επισφάλειες.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο, Υφαλοκρηπίδα, Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, Διεθνές Δίκαιο, Σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο της Θάλασσας.

Abstract

The Turko-Libyan Memorandum is a reality and is a legal text that binds its validity exclusively to both parties.

To the research question whether this Agreement has legal status the answer is negative, as evidenced in the present paper, because the Memorandum has been drafted with assumptions and practices that are contrary to fundamental principles of International Law and the Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), but also of the corresponding International Jurisprudence. UNCLOS assigns to inhabited islands all the Sea Zones provided, while at the same time clarifying that each coastal state has the right to unilaterally extend its Territorial Sea up to 12 NM. The two signatory states have no maritime borders with each other and the states of the region have expressed their opposition to this Agreement in the prescribed manner. Finally, the way the Agreement was ratified by Libya shows that it does not express the free will of the Libyan people, while leaving the suspicion that it is a product of coercion by the Erdogan government.

As for the reaction of the Greek State, which is the second objective of the work, it is proposed at the diplomatic level to enter into demarcation agreements with all the states in the region, in order to put Turkey on the sidelines and further weaken the Memorandum. It is also proposed, at a political level, to extend its Territorial Waters to 12NM throughout its territory and to improve its Alliances (NATO, EU, UN), taking advantage of the International factor that has recently seemed to recognize and take action against Turkey's revisionist strategy. At the same time, Greece needs to be strengthened internally, to strengthen its Armed Forces and its economy, so that it can prevent the expansionist policy of Turkey with its own Forces. Finally, appealing to International Courts of Arbitration is an option over the Turkish-Libyan Memorandum. Initially, the lawsuit against Libya, which is characterized as a safe and low-risk option, in order to neutralize the Turkish-Libyan Memorandum. On the contrary, the appeal to the ICJ against Turkey, although in current circumstances it seems impossible, is a high-risk option for the Greek interests, as it involves much precariousness.

KEYWORDS

Turko-Libyan Memorandum, Continental Shelf, Exclusive Economic Zone, International Law, UN Convention on the Law of the Sea.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Εισαγωγή.

Η σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ) για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 [United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS)] αποτελεί το επιστέγασμα μιας μακροχρόνιας διαπραγματεύσεως και ταυτόχρονα, το κύριο νομοθετικό εργαλείο της Διεθνούς Κοινότητας. Η Σύμβαση, αν και όριζε τα δικαιώματα των παράκτιων κρατών για τις θαλάσσιες ζώνες που τα περιβάλλει, δε διευκρίνισε τον ακριβή τρόπο που οι ζώνες αυτές θα οριοθετηθούν. Στη Μεσόγειο, με τις αντικείμενες ακτές να απέχουν λιγότερο από 400 Ναυτικά Μίλια (NM) και πλήθος νήσων να δεσπόζουν σε όλη την έκτασή της, είναι προφανές ότι, δεν υπάρχει τμήμα της που να μην αποτελεί αντικείμενο διεκδίκησης κάποιου από τα παράκτια κράτη.

Η Κύπρος πρωτοστάτησε και πραγματοποίησε μια τεράστια διπλωματική επιτυχία όταν κατάφερε να διευθετήσει και να οριοθετήσει τα θέματα της Υφαλοκρηπίδας και της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) με τα αντίστοιχα κράτη του Λιβάνου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου. Επίσης, στις οριοθετημένες περιοχές της Κυπριακής ΑΟΖ διεξήχθησαν σεισμικές έρευνες από εταιρίες κολοσσούς, που έλαβαν την σχετική άδεια από την Κυπριακή δημοκρατία και σε αυτές ανακαλύφθηκαν αξιοσημείωτα κοιτάσματα υδρογονανθράκων, γεγονός που εισήγαγε το νησί στους εν δυνάμει ενεργειακούς «παίκτες».

Ταυτόχρονα, η ανατολική λεκάνη της Μεσογείου συνεχίζει την τελευταία δεκαετία να αποτελεί εστία αναταραχής. Η κρίση στο Ιράκ, στη Συρία, στη Λιβύη, αλλά και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας με τον ένοπλο αγώνα κατά του Ισλαμικού κράτους, έδωσε την ευκαιρία στη Τουρκία να αναλάβει δράση, κάνοντας χρήση της ολοένα αυξανόμενης Στρατιωτικής της ισχύος, ώστε να μετατραπεί σε μια περιφερειακή δύναμη, με ιδιαίτερο ρόλο στο μουσουλμανικό τόξο.

Η Τουρκία σταδιακά και συστηματικά από το τέλος των δυο Παγκοσμίων Πολέμων ξεδίπλωσε την ατζέντα των διεκδικήσεων της τόσο σε βάρος της Ελλάδας αλλά και της Κύπρου. Η αναθεωρητική της ρητορική εκφράζεται σήμερα από πιο επίσημα χείλη (Ερντογάν:2017) και περιλαμβάνει πλήθος καινοφανών θεωριών (π.χ. Γκρίζες Ζώνες, Γαλάζια Πατρίδα) που συνοδεύονται με δημοσίευση αντίστοιχων χαρτών αλλά και απειλές χρήσης βίας, όταν οποιοσδήποτε προσπαθήσει να χρησιμοποιήσει τα νόμιμα δικαιώματά του. Επιπρόσθετα, η

Τουρκία «προσπαθεί να εισέλθει στον ενεργειακό στίβο με τα ερευνητικά της σκάφη και τα γεωτρύπανά της να οργώνουν παράνομα την οριοθετημένη Κυπριακή ΑΟΖ, συνοδευόμενα πάντα από αξιοσημείωτη Ναυτική δύναμη, αλλά και περιοχές που ξεκάθαρα ανήκουν στην ΑΟΖ που δικαιούται η Ελλάδα, σε μια προσπάθεια να δημιουργήσει τετελεσμένα.»

Στην ιδιαίτερα έκρυθμη κατάσταση της Λιβύης η Τουρκία στάθηκε από την αρχή στο πλάι των κυβερνητικών δυνάμεων, «παρέχοντας προστασία στο ευάλωτο καθεστώς του Σάρατζ, το οποίο επί πολλά έτη έχει εμπλακεί σε έναν ακόμη proxy war με το αντίστοιχο καθεστώς του» Στρατάρχη Χαφτάρ. Το καλοκαίρι του 2019 η μάχη φαινόταν να τείνει υπέρ του Χαφτάρ, οπότε ο Σάρατζ που βρέθηκε σε δεινή θέση, βρήκε στήριγμα στην πάντα πρόθυμη τουρκική κυβέρνηση. Το αποτέλεσμα αυτής της προσέγγισης μετουσιώθηκε σε μια συμφωνία η οποία αποτελούνταν από δυο επιμέρους Μνημόνια: ένα που αφορούσε στην οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης και με το οποίο θα ασχοληθούμε εκτενώς, το περίφημο Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο (UN: 2019a), και ένα αντίστοιχο Μνημόνιο Ασφάλειας και Στρατιωτικής Συνεργασίας (UN: 2019b).

Οι Συμφωνίες αυτές πυροδότησαν εκτός από ένα στρατηγικού τύπου αιφνιδιασμό για την ελληνική πλευρά και ένα χείμαρρο εξελίξεων σε διπλωματικό κυρίως επίπεδο. Η ελληνική πολιτεία μετά το πρώτο μούδιασμα εκκίνησε μια προσπάθεια να καλύψει το χαμένο έδαφος και να αντιδράσει στην ενέργεια της τουρκικής πλευράς, η οποία για ακόμη μια φορά, είχε την πρωτοβουλία των κινήσεων.

Σκοπός της εργασίας είναι η αποδόμηση του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου που αναφέρεται στην οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών και να καταστεί σαφές ότι, δεν μπορεί να παράγει κανένα νομικό αποτέλεσμα, ειδικά για τρίτα κράτη. Επίσης, στοχεύει να καταδείξει ότι η Συμφωνία οριοθέτησης αντίκειται σε κάθε έννοια της Διεθνούς νομιμότητας, όπως αυτή έχει εκφραστεί, είτε από τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, είτε από τις αποφάσεις των Διεθνών Διαιτητικών θεσμών και Δικαστηρίων. Παράλληλα, να εντοπίσει σε ποια σημεία της αντιβαίνει τα κεκτημένα των υπαρχόντων μέχρι στιγμής διμερών οριοθετήσεων και σε ποια καινοφανή χαρακτηριστικά έχει βασιστεί. Τα παραπάνω, αποτελούν τα νομικά «εργαλεία» πάνω στα οποία η ελληνική πλευρά είναι αναγκαίο να οικοδομήσει τα επιχειρήματα της σε μια προσπάθεια να αδρανοποιήσει την ισχύ αυτής της

Συμφωνίας. Τέλος, πρωτεύων στόχος της εργασίας είναι να προτείνει ένα τρόπο αντίδρασης της ελληνικής πλευράς, να παρουσιάσει όλα τα ενδεχόμενα και τις προοπτικές της κάθε προτεινόμενης αντίδρασης σε όλα τα επίπεδα (Διπλωματικό, Πολιτικό, Στρατιωτικό, Οικονομικό και την επιλογή προσφυγής σε Διεθνές Δικαστήριο), καθώς και να αναλύσει ενδεχόμενο ρίσκο της κάθε μίας από τις προτεινόμενες επιλογές.

Μεθοδολογικά, η εργασία έχει βασιστεί κυρίως στη βιβλιογραφία που προέρχεται από τον ΟΗΕ και αφορά στις Συνθήκες, στις Συμφωνίες, στις ετυμολογίες των Διεθνών Δικαστηρίων από τις οποίες έχει παραχθεί η Διεθνής Νομολογία των οριοθετήσεων, αλλά και σε επιστολές προς τα θεσμικά όργανα του Οργανισμού. Επίσης, εξαιτίας ελάχιστου χρόνου που έχει παρέλθει από την υπογραφή του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου και εξαιτίας της μειωμένης σχετικής ακαδημαϊκής βιβλιογραφίας, μεγάλο μέρος της ερευνάς πραγματοποιήθηκε από πηγές που αντλήθηκαν από την ειδησεογραφία, την τρέχουσα επικαιρότητα, τις αναλύσεις δημοσιογράφων και λοιπών ειδικών (Νομικών του Διεθνούς Δικαίου, Διεθνολόγων, Πολιτικών, Διπλωματών κ.α.). Με βάση τα παραπάνω, ο ερευνητής είναι σε θέση να καταλήξει ότι, το εν λόγω Μνημόνιο δεν μπορεί να έχει νομική υπόσταση σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, διότι δεν μπορεί να παράγει κανένα νομικό αντίκτυπο. Παράλληλα, επισημαίνεται ότι ο προτεινόμενος τρόπος αντίδρασης, όπως και η σχετική ανάλυση του ενδεχόμενου ρίσκου, εκφράζουν μόνο τις απόψεις του αναλυτή και συνθέτουν αποκλειστικά την προσωπική του κρίση - άποψη. Στο σημείο αυτό αναφέρεται ότι, εξαιτίας της ροής των γεγονότων στο πολιτικό πλαίσιο των χωρών της ευρύτερης περιοχής κρίθηκε επιβεβλημένο, να διαφοροποιηθεί αντίστοιχα και η προτεινόμενη αντίδραση της ελληνικής πλευράς. Χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αποτελούν η υπογραφή της Ελληνο-αιγυπτιακής Συμφωνίας της 6^{ης} Αυγούστου 2020, οι κυρώσεις των ΗΠΑ προς την Τουρκία ή η απουσία εντέλει κυρώσεων της ΕΕ προς την Τουρκία.

Σελίδα σκοπίμως κενή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Διεθνής Νομολογία των Θαλασσιών Ζωνών και Case Studies Οριοθέτησης Νησιωτικών ΑΟΖ ή Υφαλοκρηπίδας που τα Διεθνή Δικαστήρια έχουν Επιβάλει.

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) του 1982 αποτελεί τη βάση της Διεθνούς Νομολογίας. Σε αυτή περιγράφονται οι θαλάσσιες ζώνες με σαφείς ορισμούς για την Αιγιαλίτιδα Ζώνη (ΑΖ) ή τα Χωρικά Ύδατα, τη Συνορεύουσα ή Παρακείμενη Ζώνη, την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) καθώς και την Υφαλοκρηπίδα. Η Σύμβαση συμφωνήθηκε το 1982 στο Montego Bay της Τζαμάικα και τέθηκε σε εφαρμογή το 1994, όταν την επικύρωσε το 60^ο στη σειρά κράτος. Σήμερα, την Σύμβαση έχουν επικυρώσει συνολικά 168 κράτη (UN:2021), αλλά αξίζει να αναφερθεί ότι δεν την έχουν επικυρώσει οι ΗΠΑ, η Τουρκία και η Λιβύη.

Στη Σύμβαση μεταξύ των άλλων διευκρινίζονται τα κυριαρχικά δικαιώματα του κάθε παράκτιου κράτους επί της Υφαλοκρηπίδας. Συγκεκριμένα τονίζεται ότι, «σε κάθε παράκτιο κράτος ανήκουν τα ορυκτά του εδάφους και του υπεδάφους του βυθού, οι μη ζώντες οργανισμοί του βυθού καθώς και οι ζώντες οργανισμοί του βυθού που ανήκουν στα καθιστικά είδη» (UNCLOS:1982). Τα δικαιώματα αυτά του παράκτιου κράτους ασκούνται *ipso facto ab initio* δηλαδή «του ανήκουν αυτοδικαίως, ανεξάρτητα από την τήρηση άλλων διατυπώσεων (π.χ. δήλωσης ή οριοθέτησης κλπ.) και είναι αποκλειστικά. Ακόμη κι αν δεν τα ασκήσει το παράκτιο κράτος, δεν δικαιούται να τα ασκήσει κανένα άλλο κράτος. Τα δικαιώματα επί της υφαλοκρηπίδας δεν αφορούν και δεν επηρεάζουν το καθεστώς των υπερκείμενων υδάτων (Cassese: 2012).

Σύμφωνα με το άρθρο 83(1) Συμβάσης Δικαίου Θαλάσσης: «Η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας μεταξύ κρατών με αντικείμενες ή παρακείμενες ακτές θα γίνεται με συμφωνία βάσει του Διεθνούς Δικαίου, όπως αυτό αναφέρεται στο άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς δικαστηρίου, ώστε να επιτευχθεί μία δίκαιη λύση» (UNCLOS:1982).

Επιπρόσθετα, η Σύμβαση του Montego Bay εισήγαγε πολλές καινοτομίες μεταξύ των οποίων και ο ορισμός των ΑΟΖ, η οποία αρχίζει από την ακτογραμμή και φθάνει μέχρι και τα 200 NM από αυτή. Το άρθρο 56 της Σύμβασης καθορίζει τα δικαιώματα, τις αρμοδιότητες και τις υποχρεώσεις του παράκτιου κράτους στην

ΑΟΖ. Συγκεκριμένα, το κράτος έχει «κυριαρχικά δικαιώματα για την έρευνα, την εκμετάλλευση, τη διατήρηση και τη διαχείριση των ζώντων ή μη πόρων του βυθού, του υπεδάφους και των υπερκείμενων υδάτων» (UNCLOS:1982, Colson & Smith: 2005).

Εν ολίγοις, ένα παράκτιο κράτος μπορεί να εκμεταλλεύεται τα ορυκτά του εδάφους και του υπεδάφους του βυθού, τους φυσικούς πόρους της ζώνης αυτής, όπως για παράδειγμα εκμετάλλευση ενέργειας από ανέμους, ύδατα κ.τ.λ. Επίσης, μπορεί να στήνει τεχνητές νησίδες ή άλλες κατασκευές. Όλα τα κράτη έχουν δικαίωμα ελεύθερης ναυσιπλοΐας, υπερπτήσης, πόντισης καλωδίων, αρκεί να κινούνται μέσα στα πλαίσια που ορίζει το Διεθνές Δίκαιο και να μην απειλούν την ασφάλεια και το οικοσύστημα του παράκτιου κράτους. Επίσης, το άρθρο 121, παράγραφος 2 της Σύμβασης, αναφέρει ρητά ότι, όλα τα νησιά διαθέτουν ΑΟΖ και ότι η ΑΟΖ ενός νησιού καθορίζεται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που καθορίζεται και για τις ηπειρωτικές περιοχές (UNCLOS: 1982, Στρατή: 2012). Συνεχίζοντας, η παράγραφος 3 του ίδιου άρθρου ορίζει ότι, μόνο οι βράχοι, οι περιοχές δηλαδή που δεν μπορούν να συντηρήσουν οικονομική ζωή, δε δικαιούνται να έχουν Υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ, αφήνοντας να εννοηθεί ότι, αναμφισβήτητα έχουν όλες τις άλλες θαλάσσιες ζώνες (UNCLOS:1982). Ως προς την οριοθέτηση της ΑΟΖ αξίζει να σημειωθεί ότι, χρησιμοποιείται στη Σύμβαση η ίδια ακριβώς διατύπωση με αυτή του άρθρου 83 που αφορά στην Υφαλοκρηπίδα. Επιπρόσθετα, το παράκτιο κράτος υποχρεούται να οριοθετήσει και να ορίσει την ΑΟΖ του, έτσι ώστε να είναι σε θέση να κάνει χρήση των παραπάνω κυριαρχικών του δικαιωμάτων (Ρούκουνας: 2019).

Στη Διεθνή πρακτική, κράτη που οριοθετούν την Υφαλοκρηπίδα τους, ως επί το πλείστον, οριοθετούν και τα υπερκείμενα ύδατα, τα οποία ορίζουν την ΑΟΖ του παράκτιου αυτού κράτους. Πέραν των 200 ΝΜ από την ακτή, τα ύδατα αποτελούν την ανοιχτή θάλασσα (UNCLOS:1982). Σε εξαιρετικές περιπτώσεις που ορίζονται με το Άρθρο 76 §5 της Σύμβασης, η Υφαλοκρηπίδα μπορεί να επεκταθεί μέχρι και τα 350ΝΜ (UNCLOS:1982) ωστόσο, η περίπτωση αυτή δεν αφορά την Μεσόγειο Θάλασσα, που είναι μια κλειστή θάλασσα της οποίας οι αντικείμενες ακτές δεν υπερβαίνουν τα 400ΝΜ.

Η διατύπωση της Σύμβασης για τον τρόπο οριοθέτησης της Υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ είναι εμφανές ότι, είναι ασαφής και δίνει πολλά περιθώρια ερμηνείας. Αποτελεί δε προϊόν συμβιβασμού μεταξύ των δύο αντίθετων τάσεων, που είχαν

διαμορφωθεί στις παλαιότερες Συνδιασκέψεις του ΟΗΕ. Η πρώτη τάση εκπροσωπήθηκε από την «Ομάδα της μέσης γραμμής» η οποία υποστήριζε ως μέθοδο οριοθέτησης υφαλοκρηπίδας/ ΑΟΖ την αρχή της ίσης απόστασης ή της μέσης γραμμής, με μία εξαίρεση αυτή των «ειδικών περιστάσεων». Ενώ η δεύτερη «ομάδα των αρχών της ευθυδικίας», αντιπρότεινε ότι, η οριοθέτηση θα πρέπει να βασίζεται σε αρχές ευθυδικίας λαμβάνοντας υπόψη όλες τις «σχετικές περιστάσεις». Είναι γεγονός ότι η ρύθμιση που τελικώς υιοθετήθηκε, δεν κάνει ρητή αναφορά στην αρχή της ίσης απόστασης, όπως η Συνδιάσκεψη της Γενεύης του 1958 που με σαφήνεια είχε ορίσει ωστόσο, η εξέλιξη της νομολογίας έχει αποκαταστήσει την αξία της, ως βασικής μεθόδου οριοθέτησης.

Αξιοσημείωτη αναφορά θα πρέπει να γίνει στην υπόθεση της Θαλάσσιας Οριοθέτησης Κατάρ-Μπαχρέιν, όπου το δικαστήριο αναγνώρισε την πρωτοκαθεδρία της αρχής της ίσης απόστασης θέτοντας παράλληλα και μία συντηρητική ερμηνεία της έννοιας των σχετικών περιστάσεων (ICJ:2001). Πλέον η έννοια των σχετικών περιστάσεων συνεχεται και με αυτήν της εξαίρεσης από την αρχή της ίσης απόστασης. Το δικαστήριο ακολούθησε την προηγούμενη νομολογία του χαράσσοντας προσωρινά τη γραμμή της ίσης απόστασης και στη συνέχεια, εξετάζοντας την ύπαρξη περιστάσεων που επιβάλλουν τη μετατόπιση της οριοθετικής γραμμής, έτσι ώστε να καταλήξουμε σε ένα δίκαιο αποτέλεσμα. Επιπροσθέτως, θεώρησε ότι ο κανόνας της «ίσης απόστασης/ειδικές συνθήκες» που εφαρμόζεται στην οριοθέτηση της Αιγιαλίτιδας Ζώνης και ο κανόνας των «αρχών ευθυδικίας/σχετικές περιστάσεις» όπως διαμορφώθηκε μετά το 1958 από τη νομολογία και τη διεθνή πρακτική σχετικά με την οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας – ΑΟΖ, είναι στενά συνδεδεμένοι (ICJ:2001).

Παρόμοιες θέσεις εκφράστηκαν από το Διεθνές Δικαστήριο στην απόφασή της 10^{ης} Οκτωβρίου 2002 στην υπόθεση σχετικά με τα Χερσαία και Θαλάσσια σύνορα μεταξύ του Καμερούν και της Νιγηρίας (ICJ:2002) και από το Διαιτητικό Δικαστήριο στην απόφαση της 11^{ης} Απριλίου 2006 στην υπόθεση οριοθέτησης Μπαρμπάντος -Τρινιντάντ και Τομπάγκο (UN:2006).

Επιπρόσθετα, σημειώνεται ότι στο πλαίσιο των αρχών των άρθρων 74 § 1 και 83 § 1 της Σύμβασης Δίκαιου Θαλάσσης η επίτευξη μιας «δίκαιης λύσης» υπογραμμίζει απλώς το αποτέλεσμα στο οποίο θα πρέπει να καταλήξουν οι προσπάθειες οριοθέτησης. Με τη διατύπωση που υιοθετήθηκε, οι επιεικείς λύσεις δεν αποτελούν μία εφαρμοστέα αυτοτελή αρχή, αλλά το τελικό αποτέλεσμα το

οποίο θα πρέπει να επιτευχθεί σύμφωνα με το πλαίσιο του δικαίου (*infra legem*), όπως άλλωστε δηλώνεται με την παραπομπή στο άρθρο 38 του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου. Συνεπώς, δεν θα εκτιμηθούν έξω-νομικοί παράγοντες και δεν θα παρακαμφθούν βασικοί κανόνες του Διεθνούς Δικαίου ότι δηλαδή τα νησιά δικαιούνται να έχουν θαλάσσιες Ζώνες, όπως επιδιώκει η Τουρκία. Το ίδιο ισχύει και στο Εθιμικό Δίκαιο, καθώς το Διεθνές Δικαστήριο ήδη, από την υπόθεση της οριοθέτησης της Υφαλοκρηπίδας της Βόρειας θάλασσας (ICJ:1969), έχει αποκλείσει την εφαρμογή της αρχής της ευθυδικίας από το πλαίσιο του νόμου, (*contra legem*) στο δίκαιο των οριοθετήσεων καθώς, η έννοια της ευθυδικίας λειτουργεί πάντα *infra legem*.

Τέλος, για να οδηγηθεί το Δικαστήριο στο «Δίκαιο» αποτέλεσμα, έχει καθιερωθεί με την εξέλιξη της Νομολογίας η μεθοδολογία των «τριών σταδίων», η οποία πλέον αποτελεί τον κανόνα που το Δικαστήριο οριοθετεί τις διαφιλονικούμενες θαλάσσιες ζώνες. Συγκεκριμένα, «στο πρώτο στάδιο χαράσσεται μια προσωρινή οριοθετική γραμμή, που στην περίπτωση κρατών με αντικείμενες ακτές, είναι η μέση γραμμή (ή η γραμμή ίσης απόστασης για κράτη με παρακείμενες ακτές), εκτός εάν επιτακτικοί λόγοι δεν επιτρέπουν τη χάραξη μιας τέτοιας γραμμής. Στο δεύτερο στάδιο ερευνάται, εάν υπάρχουν παράγοντες (σχετικές περιστάσεις) που απαιτούν την προσαρμογή ή τη μετατόπιση της προσωρινής μέσης γραμμής προκειμένου να επιτευχθεί το δίκαιο αποτέλεσμα και τέλος, στο τρίτο στάδιο γίνεται επαλήθευση εάν η προσωρινή γραμμή, ως έχει, δεν οδηγεί σε ένα ανεπιεικές αποτέλεσμα, λόγω κάποιας σημαντικής δυσαναλογίας μεταξύ του μήκους των αντίστοιχων ακτών και της θαλάσσιας περιοχής που αποδίδεται σε κάθε κράτος με βάση τη γραμμή οριοθέτησης» (Τελαλιάν: 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Πολιτική κατάσταση της ευρύτερης περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου και αναθεωρητική πολιτική/στρατηγική της Τουρκίας.

Η Μεσόγειος σύμφωνα με τον Τούρκο Υπουργό Άμυνας κ. Hulusi Akar είναι γεωπολιτικά σημαντική, επειδή βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, που περιλαμβάνουν μεγάλα νησιά, όπως η Σικελία, η Κύπρος, η Μάλτα και η Κρήτη. Επίσης, έχει εξαιρετικά μεγάλη ναυτιλιακή δραστηριότητα, καθώς 220.000 εμπορικά πλοία άνω των 100 τόνων τη διασχίζουν ετησίως. Αυτό αντιστοιχεί στο ένα τρίτο του παγκόσμιου ναυτιλιακού εμπορίου. Τέλος, το γεγονός ότι ανακαλύφθηκαν σημαντικά ενεργειακά αποθέματα στην περιοχή της νοτιοανατολικής Μεσογείου, άλλαξε τη νοοτροπία και τη στάση των παράκτιων κρατών, τα οποία εντάχθηκαν αυτόματα στο club των εν δυνάμει πετρελαιοπαραγωγών κρατών προσδίδοντας στην περιοχή μια νέα δυναμική (Mazis & Sotiropoulos: 2016).

Για τους παραπάνω λόγους, η Μεσόγειος και ιδιαίτερα η ανατολική της περιοχή, αποτελεί το κέντρο του ενδιαφέροντος πολλών κρατών. Αυτό το ενδιαφέρον προκαλεί διαμάχες μεταξύ των χωρών, μέσα και έξω από την περιοχή.

Οι πρόσφατες ανακαλύψεις νέων ενεργειακών πηγών μέσα στη Μεσόγειο δεν έχουν μόνο αναζωπυρώσει παλιά προβλήματα, αλλά έχουν δημιουργήσει νέα. Η αλυσίδα των γεγονότων που έλαβαν χώρα στη Μεσόγειο, μπορεί να αλλάξει την ισορροπία των δυνάμεων στη νότια πλευρά του ΝΑΤΟ και να το αναγκάσει να επιδείξει στην περιοχή αυτή αυξημένο ενδιαφέρον (Akar, 2019).

Η χρήση των οικονομικών και γεωστρατηγικών πλεονεκτημάτων της Ανατολικής Μεσογείου απαιτεί έναν παράγοντα που δεν υπάρχει σήμερα: πολιτική σταθερότητα και ασφάλεια. Όλη η περιοχή έχει εισέλθει σε κατάσταση παρατεταμένων συγκρούσεων και αστάθειας. Η παλιά τάξη πραγμάτων κατέρρευσε λόγω, των επιδράσεων της «Αραβικής Άνοιξης» και της επιδείνωσης των σχέσεων δύο κύριων συμμάχων των ΗΠΑ στην περιοχή της Τουρκίας και του Ισραήλ. Στη θέση της ήρθε η ανθρωπιστική καταστροφή και ο εμφύλιος πόλεμος στη Συρία και τη Λιβύη, καθώς και η προϊούσα γεωστρατηγική σύγκρουση ανάμεσα στις ΗΠΑ και τις έντονα αναθεωρητικές δυνάμεις της περιοχής, την

Ρωσία, το Ιράν και τη Τουρκία. Το μεγάλο «πρόβλημα» στην περιοχή παραμένει η Τουρκία που πλέον δεν κρύβει την δυσφορία της για το status quo της περιοχής, το οποίο θέλει να αλλάξει. Προσπαθεί να επεκτείνει την επιρροή της τόσο πέρα από τα χερσαία, αλλά πολύ περισσότερο, πέρα από τα θαλάσσια σύνορα της. Έτσι, εν αντιθέσει με τη Διεθνή πρακτική, οριοθετεί μονομερώς θαλάσσιες περιοχές και δεν είναι διατεθειμένη να προβεί σε συνεννόηση με τα γειτονικά κράτη, ώστε να προκύψει για αμοιβαία αποδεκτή, στέρεη και αδιαφιλονίκητη συμφωνία. Σαν να μην φτάνει αυτό, διεξάγει έρευνες και γεωτρήσεις σε περιοχές που δεν έχουν οριοθετηθεί και είναι «διαφιλονικούμενες» ή ακόμη χειρότερα ανήκουν σε οριοθετημένη ΑΟΖ ή Υφαλοκρηπίδα άλλου κράτους (π.χ. Κύπρος). Αυτές οι προσπάθειες να δημιουργήσει τετελεσμένα δυναμιτίζουν περεταίρω τη κατάσταση στη περιοχή και έχουν αναγκάσει τα υπόλοιπα κράτη να τεθούν σε αμυντική θέση, προσπαθώντας να αναχαιτίσουν την τακτική της αυτή.

Συνεπεία των παραπάνω, την παρούσα περίοδο η Τουρκία διατηρεί κακές σχέσεις με τις περισσότερες χώρες της περιοχής και κυρίως με χώρες-κύριους δρώντες της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, ήτοι το Ισραήλ, η Αίγυπτος, η Κύπρος και φυσικά η Ελλάδα. Προκειμένου να αποφύγει να μείνει έξω από το ενεργειακό παιχνίδι, η τουρκική πλευρά κινείται κυρίως σε δύο άξονες: από την μία πλευρά δελεάζει «φιλικά» προσκείμενες χώρες σε νέες ενεργειακές συμμαχίες (Λιβύη, Λίβανος, Παλαιστινιακή Αρχή) και από την άλλη επιδεικνύει επιθετική συμπεριφορά προς τις ήδη υπάρχουσες «αντίπαλες» συμμαχίες (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ, Αίγυπτος), προκειμένου να καθυστερήσει ή να παρακωλύσει την εξόρυξη των υδρογονανθράκων (Balodimos, 2016). Με την πολιτική της αυτή η μόνη πλευρά με την οποία θα μπορούσε να συνυπογράψει μια οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών ήταν η απομακρυσμένη και ευάλωτη προσωρινή κυβέρνηση Σαρατζ, που θα έδινε στη Τουρκία το «δικαίωμα» να ξεκινήσει έρευνες στην περιοχή που το Τουρκο-λιβυκό μνημόνιο περικλείει, δημιουργώντας τετελεσμένα.

3.1 Αραβική Άνοιξη και η νέα δυναμική.

Στις 18 Δεκεμβρίου 2010 ένας Τυνήσιος μικροπωλητής, ο Μοχάμεντ Μπουαζίζι, αυτοπυρπολείται διαμαρτυρόμενος για την καταπίεση και τις συνθήκες διαβίωσης στη χώρας του. Το γεγονός αυτό πυροδότησε μια σειρά από

αντιδράσεις που σύντομα έλαβαν την μορφή κινήματος και εξεγέρσεων, που είχαν ως στόχο την ανατροπή των απολυταρχικών καθεστώτων στις χώρες του Μαγκρέμπ και της Μέσης Ανατολής. Αυτή η μορφή αγώνα και το όλο κίνημα ονομάστηκε από τους αναλυτές ως «Αραβική Άνοιξη» (Φίλης: 2017).

Οι εξεγέρσεις του αραβικού κόσμου αποτέλεσαν συνισταμένη αρκετών παραγόντων. Τα αίτια δεν ήταν θρησκευτικά αλλά κυρίως κοινωνικά. Η μακρά παραμονή στην εξουσία συγκεκριμένων προσώπων, η οικογενειοκρατία σε συνάρτηση με την καταπίεση και την άδικη κατανομή του πλούτου είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθεί φτώχεια, εξαθλίωση, καταπίεση και πολλές φορές καταπάτηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. Το γεγονός αυτό ενδυνάμωσε τις φωνές διαμαρτυρίας με σκοπό την έλευση κάτι καινούργιου και αποτέλεσε το έναυσμα των κινητοποιήσεων. Αρχικά, όπως αναφέρθηκε, η «Αραβική Άνοιξη» ξεκίνησε από την Τυνησία και εντός μερικών εβδομάδων εξαπλώθηκε στην Αίγυπτο, την Υεμένη, το Μπαχρέιν, τη Λιβύη και την Συρία. Αποτέλεσμα των ανωτέρω, ήταν αυταρχικοί ηγέτες που παρέμεναν για χρόνια στην εξουσία, να αναγκαστούν να παραιτηθούν από το αξίωμα τους, όπως ο Χοσνι Μουμπάρακ στην Αίγυπτο και ο Ζιν Ελ Αμπιντίν Μπεν Αλί στην Τυνησία (Λιακόπουλος: 2017). Στη Λιβύη, οι εξεγέρσεις μετατράπηκαν σε εμφύλια σύρραξη που είχε σαν αποτέλεσμα το θάνατο από τις λιβυκές δυνάμεις του Συνταγματάρχη Μουαμάρ ελ-Καντάφι, στις 20 Οκτωβρίου 2011, ο οποίος κυβερνούσε επί 42 ολόκληρα χρόνια τη Λιβύη (Φίλης: 2017).

Παρά ταύτα, ενώ θα περίμενε κανείς η Αραβική Άνοιξη να φέρει μια καινούργια εποχή με στοιχεία εκδημοκρατισμού στις χώρες τις βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, το αποτέλεσμα ήταν απογοητευτικό. Χώρες που διακρίνονταν από ανελεύθερα αλλά παράλληλα «λειτουργικά» καθεστώτα, μετατράπηκαν σε αποτυχημένα κράτη (Λιβύη, Συρία και Υεμένη). Τα κράτη αυτά παρίες συνεχίζουν να μαστίζονται από την αναρχία, την ανομία και τον εμφύλιο σπαραγμό. Επιπρόσθετα, σε άλλες χώρες (Αίγυπτος, Μπαχρέιν) η «Άνοιξη» οδήγησε σε χειρότερη κατάσταση από ότι ήταν προηγουμένως, ή στην πιο αισιόδοξη προσέγγιση επαναφοράς του πρότερου καθεστώτος. Μοναδική εξαίρεση αποτέλεσε η Τυνησία, η οποία φαίνεται να μεταβαίνει σε μια σχετικά καινούργια, ομαλή και σταθερή κατάσταση (Φίλης: 2017).

Η Αραβική Άνοιξη παρόλο που ολοκληρώθηκε στις περισσότερες χώρες σε σχετικά σύντομο διάστημα από την έναρξη της, οι χώρες της Συρίας, της Λιβύης

και της Υεμένης συνεχίζουν να απασχολούν τα παγκόσμια δρώμενα καθώς οι εμφύλιοι πόλεμοι συνεχίζουν να μαίνονται. Ιδιαίτερα το Συριακό και Λιβυκό ζήτημα, το οποίο θα αναλυθεί εκτενέστερα παρακάτω, ενώ ξεκίνησαν σαν πολιτική, φυλετική και θρησκευτική αντιπαράθεση μετατράπηκαν σε ένα πόλεμο δια αντιπροσώπων (proxy war) όπου διακυβεύονται ευρύτερα γεωπολιτικά συμφέροντα (Φίλης: 2017).

3.2 Η Χαοτική Κατάσταση στη Λιβύη.

Η Αραβική Άνοιξη, όπως προαναφέρθηκε, επηρέασε σημαντικά και τη Λιβύη. Τον Φεβρουάριο του 2011 διαδηλώσεις καταστέλλονται βίαια από το καθεστώς του Καντάφι στη Βεγγάζη (ανατολικά), πριν εξαπλωθούν σε όλη την υπόλοιπη χώρα. Τον Μάρτιο του ίδιου έτους στρατιωτική συμμαχία που συγκροτούν οι ΗΠΑ, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο κ.α. εξαπολύει επιθέσεις από αέρος με το «πράσινο φως» του ΟΗΕ (UN:2011b, RES 1973). Την 20ή Οκτωβρίου ο Καντάφι δολοφονείται και τρεις ημέρες αργότερα, το Εθνικό Συμβούλιο Μετάβασης (ΕΣΜ), πολιτικό όργανο των εξεγερμένων, ανακηρύσσει την "πλήρη απελευθέρωση" της χώρας. Τον Αύγουστο του 2012, το ΕΣΜ παραχωρεί τις εξουσίες του στο Εθνικό Γενικό Κογκρέσο (ΕΓΚ, κοινοβούλιο) το οποίο εξελέγη έναν μήνα νωρίτερα (Ηλιάδη:2020).

Τα επόμενα χρόνια οι ένοπλες συγκρούσεις και οι επιθέσεις, κυρίως κατά δυτικών στόχων είναι σχεδόν καθημερινό φαινόμενο. Οι πλέον χαρακτηριστικές από αυτές ήταν η επίθεση στο Αμερικανικό προξενείο στη Βεγγάζη, στις 11 Σεπτεμβρίου του 2012, όπου σκοτώθηκαν 4 Αμερικανοί πολίτες, ανάμεσά τους και ο πρεσβευτής των ΗΠΑ στη Λιβύη, αλλά και η επίθεση με παγιδευμένο αυτοκίνητο στην πρεσβεία της Γαλλίας στην Τρίπολη στις 23 Απριλίου του 2013, όπου δύο άνθρωποι τραυματίστηκαν. Μετά τα γεγονότα αυτά οι περισσότερες δυτικές χώρες αποφάσισαν να αποσύρουν τις διπλωματικές τους αποστολές από τη χώρα (Capital.gr: 2020).

Στις 16 Μαΐου του 2014 ο πολέμαρχος Χαλίφ Μπελκασίμ Χαφτάρ, επικεφαλής του Εθνικού Λιβυκού Στρατού (LNA) ξεκινά επιχείρηση κατά των τζιχαντιστικών οργανώσεων στη Βεγγάζη. Πολλοί αξιωματικοί με έδρα τις

ανατολικές επαρχίες της Λιβύης εντάσσονται στην παραστρατιωτική δύναμή του (Ηλιάδη:2020).

Στις 25 Ιουνίου του 2015 πραγματοποιούνται εκλογές και το Εθνικό Γενικό Κογκρέσο αντικαθίσταται από κοινοβούλιο στο οποίο κυριαρχούν οι αντι-ισλαμιστές. Τον Αύγουστο του ίδιου χρόνου και μετά από καθημερινές μάχες, ο συνασπισμός παραστρατιωτικών οργανώσεων με το όνομα Αυγή της Λιβύης καταλαμβάνει την Τρίπολη, επαναφέρει το Εθνικό Γενικό Κογκρέσο και αναθέτει την εξουσία σε νέα κυβέρνηση. Η κυβέρνηση του Αμπντάλα αλ Θένι και το κοινοβούλιο που είχε εκλεγεί τον Ιούνιο αυτοεξορίζονται στην ανατολική Λιβύη. Έτσι, δύο αντίπαλα κυβερνητικά σχήματα διεκδικούν την εξουσία στο σύνολο της χώρας, η Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας (ΚΕΣ), που αναγνωρίζεται από τον ΟΗΕ και έχει την έδρα της στην πρωτεύουσα Τρίπολη και άλλη μία στο Τομπρούκ, στην ανατολική Λιβύη, η οποία συνδέεται με τον Χαφτάρ, άλλοτε στρατηγό του Καντάφι (Capital.gr: 2020).

Τον Δεκέμβριο 2015 έπειτα από πολύμηνες διαπραγματεύσεις, οι εκπρόσωποι της κοινωνίας των πολιτών και οι βουλευτές καταλήγουν σε μια ιστορική συμφωνία στο Skhirat του Μαρόκου, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ (UN:2015/RES:2259), και σχηματίζεται η Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας (ΚΕΕ). Η κυβέρνηση αυτή δεσμεύτηκε για την προστασία της εθνικής και της εδαφικής ακεραιότητας της Λιβύης, καθώς και της εθνικής κυριαρχίας και ανεξαρτησίας της και του πλήρους ελέγχου των διεθνών συνόρων της, καθώς και απόρριψη οποιασδήποτε ξένης παρέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις της Λιβύης. Επίσης, δεσμεύτηκε να διοικεί σεβόμενη τις αρχές της διαφάνειας και της καταπολέμησης της διαφθοράς, και στην τήρηση των διεθνών προτύπων στον τομέα ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων του κράτους και σε όλες του τις συναλλαγές στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Η θητεία της Κυβέρνησης αυτής, σύμφωνα με τη Συμφωνία του Skhirat, ορίστηκε στο ένα έτος από την ημερομηνία χορήγησης ψήφου εμπιστοσύνης από τη Βουλή των Αντιπροσώπων της Λιβύης. Σε περίπτωση μη-οριστικοποίησης του Συντάγματος κατά τη διάρκεια της θητείας, αυτή προβλέφθηκε να ανανεωθεί αυτόματα για ένα και μόνο επιπλέον έτος. Σε κάθε περίπτωση, η θητεία της κυβέρνησης θα έληγε αμέσως μετά τη σύσταση εκτελεστικής εξουσίας/αρχής σύμφωνα με το Σύνταγμα της Λιβύης ή τη λήξη της

καθορισμένης διάρκειας θητείας, όποιο από τα δύο επέλθει νωρίτερα (UN:2015/RES:2259).

Τον Δεκέμβριο του 2016, ο Φάγεζ ας Σάρατζ, που τέθηκε επικεφαλής της ΚΕΕ, ανακηρύσσει την απελευθέρωση της Σύρτης, που είχε μετατραπεί σε προπύργιο του Ισλαμικού Κράτους (ΙΚ), έπειτα από πολύμηνη επιχείρηση με αεροπορική υποστήριξη των ΗΠΑ (Capital.gr:2020).

Την 5η Ιουλίου 2017, ο Χαφτάρ, ο οποίος αυτοανακηρύσσεται στρατάρχης, αναγγέλλει την "πλήρη απελευθέρωση" της Βεγγάζης από τους τζιχαντιστές, που όμως παραμένουν απειλή και διαπράττουν αιματηρές επιθέσεις στη χώρα. Τον Ιανουάριο του 2019, ο στρατάρχης διατάσσει τους άνδρες του να αρχίσουν επιχειρήσεις στον νότο. Συμμαχεί με τοπικές φυλές και καταλαμβάνει χωρίς αντίσταση τη Σάμπχα και την αλ Σαράρα, όπου βρίσκεται μια από τις μεγαλύτερες πετρελαιοπηγές της χώρας (Ηλιάδη:2020).

Στον ένοπλο αγώνα των δυο ομάδων συνασπίζονται δυνάμεις από πολλές χώρες και στη περίπτωση της Λιβύης εκτυλίσσεται ένας ακόμη proxy war. Η Αίγυπτος, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Σαουδική Αραβία, όπως και ως έναν βαθμό η Ρωσία, είναι σαφές πως υποστηρίζουν τον Χαφτάρ και τον LNA. Το Κατάρ και η Τουρκία υποστηρίζουν την κυβέρνηση της Τρίπολης και το αντίστοιχο ένοπλο της τμήμα το GNA (Ηλιάδη:2020). Η Διεθνής κοινότητα παρακολουθεί από απόσταση και ενίοτε εκδίδει δελτία τύπου καταδικάζοντας τη δράση των δυο αντιπάλων συμμαχιών.

Την 4η Απριλίου 2019, ο Χαφτάρ διατάσσει τους άνδρες του να "προελάσουν" προς την Τρίπολη. Αλλά οι δυνάμεις του συναντούν σφοδρή αντίσταση από τις παραστρατιωτικές ομάδες που δηλώνουν πίστη στον GNA. Το καλοκαίρι του 2019 η στρατιά του Χαφτάρ έχει καταφέρει να φτάσει στα περίχωρα της Τρίπολης και ο αγώνας φαίνεται να φτάνει στο τέλος του. Ο Σάρατζ βρισκόμενος σε δυσχερή θέση αναζητά στήριξη, γεγονός που εκμεταλλεύεται ο Ερντογάν ο οποίος σπεύδει να τον βοηθήσει στη Λιβύη (UN: 2019a&b).

Η βοήθεια αυτή μετουσιώνεται σε δυο διακρατικές Συμφωνίες. Το τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο, αφενός, με το οποίο οριοθετούνται οι θαλάσσιες ζώνες των δυο κρατών και, αφετέρου, σε ένα Μνημόνιο στρατιωτικής συνεργασίας που προβλέπει αμυντική συνδρομή καθώς και παροχή στρατιωτικού υλικού και τεχνολογίας.

Παράλληλα, ο πρόεδρος της Λιβυκής βουλής Aguila Saleh Eissa στην επιστολή του προς των ΟΗΕ κατήγγειλε ότι, υπάρχουν κρυφά κομμάτια της συμφωνίας που έχουν να κάνουν με οικονομικά και άλλα ανταλλάγματα. Επίσης, καταδικάζει τη κυβέρνηση Σάρατζ ότι εκχώρησε Λιβυκή κυριαρχία και επέτρεψε την στρατιωτική τουρκική επέμβαση/κατοχή χωρίς τη συναίνεση του λαού (Saleh Eissa: 2019). Την 5η Ιανουαρίου 2020, η Άγκυρα ανακοινώνει επίσημα ότι, αρχίζει να στέλνει τους στρατιωτικούς της στη Λιβύη. Ωστόσο, υπάρχουν αποδείξεις ότι, από τις αρχές Δεκεμβρίου 2019 ξεκίνησαν οι αποστολές στρατευμάτων, εφοδίων και υλικών της τουρκικής πλευράς προς τη Λιβύη (Saleh Eissa: 2019, International Amnesty: 2019, Humans Rights Watch: 2020), αν και παρέμενε σε ισχύ το εμπάργκο όπλων που το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε διατάξει (Saleh Eissa: 2019, UN:2011a, RES 1970), αλλά και η επιχείρηση «Ειρήνη» που η ΕΕ διεξήγαγε (ΕΕ: 2020). Με την βοήθεια του Ερντογάν η πλάστιγγα έγειρε προς την άλλη μεριά και μέχρι στιγμής τίποτα δε φαίνεται να έχει κριθεί. Παράλληλα, οι ειρηνευτικές προσπάθειες είναι πάντα εν εξελίξει και οι εύθραυστες συμφωνίες κατάπαυσης του πυρός έρχονται συχνά στο προσκήνιο.

3.3 Η παραχοποιός Τουρκία και η αναθεωρητική της πολιτική.

Η συζήτηση για τον μετασχηματισμό της τουρκικής στρατηγικής τις τελευταίες δεκαετίες αφορά σε μεγάλο βαθμό στο ζήτημα της στρατηγικής κουλτούρας και των κυρίαρχων ιδεολογημάτων στους θεσμούς του τουρκικού κράτους. Ο Τούρκος πρόεδρος Sükrü Elekdağ υπήρξε ο εμπνευστής ενός δόγματος, που σήμερα οι αναλυτές το αποκαλούν δόγμα «των δυόμισι πολέμων» (Elekdağ:1996), και ιδεολογικά ένας ομοϊδεάτης του Davutoglu, με σαφείς κεμαλικές πεποιθήσεις όσον αφορά στην τουρκική εξωτερική πολιτική (Τζιάρρας: 2019).

Σύμφωνα με τον συγκεκριμένο Τούρκο διπλωμάτη «η Τουρκία χρειάζεται να υιοθετήσει μια στρατηγική “δυόμισι πολέμων” για την εθνική της ασφάλεια, σύμφωνα με την οποία θα μπορούσε να έχει «ικανοποιητικές, αποτρεπτικές και ραγδαία ενισχυόμενες δυνάμεις τόσο στο Αιγαίο όσο και στα νότια μέτωπα» (Elekdağ: 1996) (δηλαδή Ελλάδα και Συρία, αντίστοιχα, οι «δύο πόλεμοι»), ενώ ταυτόχρονα να μπορεί να διαχειριστεί την κουρδική απειλή στο εσωτερικό μέτωπο

(δηλαδή ο «μισός πόλεμος») – η οποία μπορεί να λειτουργήσει και ως εργαλείο στα χέρια εξωτερικών δυνάμεων (Τζιάρρας: 2019).

Όπως υποστηρίζει ο κ. Can Kasaroglu Τούρκος αμυντικός αναλυτής, δεν είναι η πρώτη φορά που η Άγκυρα τονίζει την στρατιωτική της εργαλειοθήκη, όταν αντιμετωπίζει στρατηγικά ζητήματα στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Στο τέλος της δεκαετίας του 1990, για παράδειγμα, η κύρια κατευθυντήρια γραμμή της Τουρκίας, για την ασφάλεια στην περιοχή της, ήταν αυτή των «δυσόμοιων πολέμων» και η στρατιωτική στρατηγική έννοια της «ενεργούς αποτροπής» (Kasaroglu, 2019). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η Άγκυρα ακολούθησε μία μεγάλης κλίμακας αναπτυξιακή προσπάθεια για να είναι σε θέση να πολεμήσει σε πολυμέτωπες, διακρατικές πολεμικές συγκρούσεις, ενώ παράλληλα να μπορεί να αναλάβει μεγάλης έκτασης αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις, εντός και εκτός των συνόρων της (Τζιάρρας: 2019).

Από τη στιγμή που ανέλαβε την διακυβέρνηση της Τουρκίας ο Ερντογάν το 2003 παρατηρείται μια συνεχής προσπάθεια ενδυνάμωσης των πυλώνων ισχύος της γείτονος. Αξιοσημείωτη είναι η ανάπτυξη της στρατιωτικής ισχύος της Τουρκίας, την ίδια περίοδο που οι δαπάνες της αντίπαλης Ελλάδας για μια δεκαετία κινούνταν στο ναδίρ. Στο τομέα των στρατιωτικών εξοπλισμών η Τουρκία επένδυσε και επενδύει σε οπλικά συστήματα που προορίζονταν και για τους τρεις κλάδους των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων. Στα εξοπλιστικά της προγράμματα, μεταξύ των άλλων, εντάχθηκαν πληθώρα συστημάτων που βασίζονται στην εγχώρια αμυντική βιομηχανία. Επιπρόσθετα, η Τουρκία μπήκε στο στίβο της αμυντικής βιομηχανίας διαθέτοντας αρκετά οπλικά συστήματα σε τρίτες χώρες, κυρίως κατασκοπευτικά drones αλλά και Unmanned Combat Air Vehicles (μη επανδρωμένα αεροχήματα με δυνατότητα μεταφοράς οπλισμού) (Νέδος:2019α).

Παράλληλα, η Τουρκία βλέποντας τις ενεργειακές εξελίξεις στη λεκάνη της Ανατολικής Μεσογείου έθεσε σε λειτουργία τα δύο ερευνητικά της σκάφη (Uruc Reis & Barbaros Hayrettin Pasa) και προμηθεύτηκε τρία αντίστοιχα πλωτά γεωτρύπανα (Fatih, Yavuz & Kanuni) με αντικειμενικό σκοπό να αποκτήσει ενεργειακή αυτάρκεια, συστατικό αναγκαίο και απαραίτητο κάθε κράτους που θέλει να πρωταγωνιστήσει στη Παγκόσμια σκακιέρα. Οι ενδείξεις ότι η περιοχή έχει αποθέματα σε υδρογονάνθρακες και η επιτυχής προσπάθεια της Κύπρου και του Ισραήλ ώθησαν την Άγκυρα να εντείνει τις προσπάθειές στον τομέα αυτό. Ωστόσο, η Τουρκία δεν είχε προβεί μέχρι και το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο σε καμία

οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών με τις παρακείμενες χώρες, αλλά είχε ανακηρύξει μονομερώς Υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ. Συνεπώς, η Συμφωνία με τη Λιβύη έδωσε στη Τουρκία τη συναίνεση ενός τουλάχιστον κράτους της περιοχής και κατ' επέκταση το άλλοθι που διακαώς επιζητούσε (Kasaroglu: 2019).

3.3.1 Το αφήγημα της «Γαλάζιας Πατρίδας»

Η «Γαλάζια Πατρίδα» αποτελεί εδώ και λίγα χρόνια την νέα θεωρία που εφηύρε η τουρκική πολιτεία και το κυρίως δόγμα στην αμυντική πολιτική της Τουρκίας. Ένας χάρτης της «Γαλάζιας Πατρίδας», που χρησιμοποιήθηκε ως φόντο σε φωτογραφία του Τούρκου προέδρου σε αποφοίτηση αξιωματικών του τουρκικού στρατού (Εικόνα 1), οπτικοποίησε με τον πιο γλαφυρό τρόπο τις διεκδικήσεις της Τουρκίας στην ανατολική Μεσόγειο και κυρίως στο Αιγαίο (Ζαχαράκη: 2019α).

Εικόνα1: Ο Πρόεδρος Ερντογάν μπροστά από το χάρτη της «Γαλάζιας Πατρίδας»

Πατέρας του όρου «Γαλάζια Πατρίδα» υπήρξε ο εν αποστρατεία Ναύαρχος κ. Cem Gürdeniz ο οποίος έκανε την πρώτη αναφορά το 2006, με σκοπό να υποδείξει τις θαλάσσιες περιοχές που θεωρούσε πως η Τουρκία είχε δικαιοδοσία.

Ο κ. Gürdeniz αναφέρει, μεταξύ άλλων, ότι η «Γαλάζια Πατρίδα» λαμβάνει χώρα ως απάντηση στα διευρυνόμενα μπλοκ που σχηματίζονται εναντίον της Τουρκίας στην Ανατολική Μεσόγειο (Gürdeniz: 2018), ενώ υποστηρίζει πως τα τρία βασικά γεωπολιτικά ζητήματα που σχετίζονται με το μέλλον της Τουρκίας στον 21^ο αιώνα είναι:

- i. Οι υποθαλάσσιοι ενεργειακοί πόροι.
- ii. Το μέλλον του «λεγόμενου Κουρδιστάν» και η πιθανότητα να αποκτήσει έξοδο στη Μεσόγειο, και
- iii. Το μέλλον της Βόρειας [σ. κατεχόμενης] Κύπρου (Gürdeniz:2018).

Η καθηγήτρια Πολιτικών και Διεθνών Σπουδών, Zuhai Mert Uzuner εξηγεί ότι, η θάλασσα αποτελεί πλέον το νέο έδαφος για την επέκταση της κυριαρχίας ενός κράτους όχι μόνο για την Τουρκία, «αλλά και για όλες τις παράκτιες χώρες του κόσμου, λόγω του ενεργειακού πλούτου που κρύβει το υπέδαφός της και που ανακαλύφθηκε με τη βοήθεια της τεχνολογίας. (Ζαχαράκη: 2019α). Έτσι και το δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» δημιουργήθηκε ως μία άμυνα απέναντι στην Ελλάδα, δηλαδή απέναντι στην «περικούκλωση», που αισθάνεται η Τουρκία στη θάλασσα από τη γείτονά της χώρα. (Ζαχαράκη: 2019α).

Στο χάρτη απεικονίζονται «όλες εκείνες τις θαλάσσιες ζώνες που διεκδικεί ως τουρκικές η Άγκυρα σε Αιγαίο, Ανατολική Μεσόγειο και Εύξεινο Πόντο. Ο λόγος για μια τεράστια έκταση συνολικά 462.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων στο πλαίσιο της οποίας παρουσιάζεται ως τουρκικό κυριολεκτικά το μισό Αιγαίο, αλλά και ως τουρκική ολόκληρη η θαλάσσια περιοχή νοτίως της Ρόδου, της Καρπάθου έως και την ανατολική Κρήτη. Για το Καστελόριζο δε, ούτε λόγος. Το Σύμπλεγμα Μεγίστης /Καστελορίζου είναι σαν να μην υπάρχει στα μάτια της τουρκικής ηγεσίας (Σκαφιδάς: 2019).

Σύμφωνα με τον κ. Kasaroglu, η «Γαλάζια Πατρίδα» δεν αποτελεί μόνο την κωδική ονομασία μιας άσκησης, αποτελεί παράλληλα μια γεωπολιτική έννοια που δηλώνει την πολιτική και στρατιωτική ατζέντα της Τουρκίας για την επόμενη δεκαετία. Η ατζέντα αυτή επικεντρώνεται σε τρία σημεία. Αρχικά, η έννοια έχει μια πλευρά που έχει να κάνει με μια έντονη προβολή δύναμης, μέσω της προβολής της στρατιωτικής της ισχύος. Η Τουρκία αποσκοπεί στη διαφύλαξη των εθνικών της συμφερόντων, σε μία αυξημένη ζώνη επιρροής. Δεύτερον, με βάση αυτό υιοθετείται ένας πιο ενεργός ρόλος για το Τουρκικό Ναυτικό στον ανταγωνισμό για

την ενεργειακή πολιτική, τις προσπάθειες καταναγκασμού («coercive efforts») και τη ναυτική διπλωματία. Τρίτον, η βιωσιμότητα της έννοιας εξαρτάται από τη διατήρηση της ανοδικής πορείας της Αμυντικής Βιομηχανίας της Τουρκίας (Kasaroglu: 2019).

Η ναυτική δύναμη βρίσκεται στο επίκεντρο της «Γαλάζιας Πατρίδας» με αυξανόμενες ικανότητες προβολής δύναμης (Kasaroglu,2019). Έτσι, το νέο δόγμα της «Γαλάζιας Πατρίδας» αποτελεί την κλασική περίπτωση, σύμφωνα με τη ρεαλιστική σχολή των Διεθνών Σχέσεων, χρήσης της Στρατιωτικής Ισχύος για τον εξαναγκασμό και εκφοβισμό του αντίπαλου. Η Τουρκική Στρατιωτική Ισχύς καταδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο ένα κράτος αυξάνει το ειδικό του βάρος και την επιρροή του Διεθνώς, με την δυνατότητα που η ισχύς αυτή του παρέχει για την διαμόρφωση των καταστάσεων προς όφελός του (Παστουσέας: 2019).

3.3.2 Τουρκικός Αναθεωρητισμός και Εμπλοκή σε κάθε περιοχή που υπάρχει ένταση.

Η νεο-οθωμανική Τουρκία κάνοντας πράξη το ότι στις διεθνείς σχέσεις επικρατεί το δίκαιο του ισχυρότερου, καθώς επίσης ότι δεν υπάρχει διεθνής οργανισμός που πρακτικά θα ανακόψει τις κρατικές παρανομίες και διεκδικήσεις σε Διεθνές επίπεδο (Morgenthau: 1948), επιμένει απτόητη στον στρατηγικό της σχεδιασμό, να επεκτείνει τα όριά της θαλάσσια και χερσαία, και να αποκομίσει γεοστρατηγικά οφέλη (Κωνσταντινόπουλος: 2020). Η επί 46 χρόνια κατοχή της Βόρειας Κύπρου, οι γκρίζες ζώνες και το αφήγημα της Γαλάζια Πατρίδας που προωθεί στο Αιγαίο, οι καθημερινές παραβιάσεις και παραβάσεις στον εναέριο χώρο του FIR Αθηνών, το casus belli στο ενδεχόμενο επέκτασης στην ελληνικής Αιγιαλίτιδας Ζώνης και το αίτημα για αποστρατικοποίηση των νησιών του ανατολικού Αιγαίου αποτελούν την ατζέντα των τουρκικών διεκδικήσεων σε βάρος της Ελλάδας (Μηνάγιας: 2019).

Τα χρόνια που ακολούθησαν τον 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο οι σχέσεις Ελλάδας Τουρκίας πέρασαν από φάσεις έντασης και ύφεσης αλλά στην ουσία, ανεξάρτητα από το ποιος ασκούσε την εξουσία της γειτονικής χώρας, η πολιτική της ήταν πρακτικά σταθερή. Αυτό που η τουρκική στρατηγική σκέψη καλλιεργεί και προωθεί είναι η ανακατάληψη των εδαφών που απώλεσε με τη Συνθήκη της Λοζάνης και η

προοδευτική ανασύσταση της πάλαι ποτέ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Μηνάγιας: 2019). Έτσι, διατυμπανίζει σε κάθε ευκαιρία την αναγκαιότητα αλλαγής αυτής της Συνθήκης, η οποία δεν εξυπηρετεί τα εθνικά της σχέδια (Erdogan: 2017). Σκοπίμως, αγνοεί ότι μια αναθεώρηση της Συνθήκης της Λοζάνης θα ενεργοποιήσει τις διεκδικήσεις πολλών χωρών και εθνοτήτων της περιοχής με ενδεχόμενο την απώλεια δικών της εδαφών. Για να αποφύγει ακριβώς αυτό το ενδεχόμενο, η Τουρκία εξοπλίζεται συστηματικά, αυξάνει την Στρατιωτική της Ισχύ, την οποία επιδεικνύει σε κάθε ευκαιρία, και έχει καταστεί μεγάλη περιφερειακή δύναμη με σημαντική εγχώρια αμυντική βιομηχανία (Νέδος: 2019α).

Η αναθεωρητική πολιτική της Τουρκίας έναντι του ελληνισμού εκδηλώθηκε το 1974 με την επέμβαση και κατοχή του Βόρειου τμήματος της Κύπρου, ενώ στις μέρες μας εκδηλώνεται με μια ολοένα και αυξανόμενη ατζέντα διεκδικήσεων. Παράλληλα, οι απειλές χρήσης βίας είναι στην ημερήσια διάταξη. Μονομερείς ενέργειες που έχουν σκοπό να δημιουργήσουν τετελεσμένα και να δοκιμάσουν την αντοχή και την ανοχή του ελληνισμού παρατηρούνται καθημερινά (σεισμικές έρευνες του URUC REIS, παραβιάσεις του FIR Αθηνών κ.α.). Προκλητικές δηλώσεις εκτοξεύονται από τα πιο επίσημα χείλη και προπαγανδιστικές φιέστες (Αγιά Σοφιά, Βαρώσια κ.α.) οργανώνονται με σκοπό να ενισχύσουν την εικόνα του Ερντογάν στο εσωτερικό της Τουρκίας. Τέλος, η Τουρκία δεν δίστασε να χρησιμοποιήσει το πλήθος μεταναστών-προσφύγων που βρέθηκαν στην επικράτεια της ως πολιορκητικό κριό στην συνοριακή γραμμή του Έβρου τον Φεβρουάριο του 2020, εξαπολύοντας έναν υβριδικού τύπου πόλεμο στην ελληνική πολιτεία (Χατζηναστασίου: 2020).

Επιπρόσθετα, η Τουρκία δεν χάνει την ευκαιρία να επέμβει οπουδήποτε στη γειτνίαση της υπάρχει ένταση, με σκοπό να ενδυναμώσει την θέση της στην ευρύτερη περιοχή. Έτσι, επενέβη στρατιωτικά στη Βόρεια Συρία και στο Βόρειο Ιράκ, ώστε, να δημιουργήσει μια ζώνη ασφαλείας και να αποφευχθεί η δημιουργία του ανεξάρτητου Κουρδιστάν. Παράλληλα οι κινήσεις αυτές είχαν ως στόχο να αποκτήσει η Άγκυρα έλεγχο στις ενεργειακές οδούς και να εργαλοποιήσει το προσφυγικό ζήτημα, με το οποίο εκβιάζει διαρκώς τον σκληρό πυρήνα της ΕΕ, εκμαιεύοντας οικονομικά ανταλλάγματα. Επίσης, ενεπλάκη στην αφρικανική ήπειρο με την εκστρατεία στη Λιβύη αποστέλλοντας στρατό και εφόδια στο πλευρό της κυβέρνησης Σαρατζ, με τα γνωστά οφέλη. Αναμείχθηκε καταλυτικά στην πρόσφατη διένεξη του Ναγκόρνο-Καραμπάχ με ανοιχτή στήριξη με στρατεύματα

και εξοπλισμό προς το ομόθρησκο κράτος του Αζερμπαϊτζάν και έγειρε τη μάχη υπέρ των Αζέρων. Τέλος, η Τουρκία επιδιώκει να αναλάβει ένα πρωταγωνιστικό ρόλο στον μουσουλμανικό κόσμο προτάσσοντας την εικόνα ότι προασπίζεται τους απανταχού μουσουλμάνους από τους αλλοθρήσκους Δυτικούς. Υποστηρίζει, δε, ότι το Ισλάμ έχει στοχοποιηθεί από το Δυτικό πολιτισμό και θέλει να φαίνεται ότι συσπειρώνει το μουσουλμανικό κόσμο γύρω της. (Κράνιας: 2020).

Σελίδα σκοπίμως κενή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο.

Η διακρατική Συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης, που υπογράφηκε στις 27 Νοέμβριου 2019 στην Κωνσταντινούπολη, αποτελείται από δυο τμήματα: το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο που αφορά στην οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών των δυο κρατών (UN: 2019a) στο οποίο θα επικεντρωθεί η έρευνα και ένα αντίστοιχο Μνημόνιο Ασφάλειας και Στρατιωτικής Συνεργασίας (UN: 2019b). Εκ του αποτελέσματος αποδείχθηκε ότι, η Συμφωνία αποτέλεσε προϊόν διεργασιών που έλαβαν χώρα με απόλυτη μυστικότητα καθώς και καιροσκοπικών παιχνιδιών από την πλευρά της Τουρκίας, η οποία εκμεταλλεύτηκε το εύθραυστο καθεστώς του Σάρατζ, που ομολογουμένως τη χρονική στιγμή που συντάχθηκε, βρισκόταν σε δεινή θέση.

4.1 Τι περιέχει και τι προβλέπει το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο.

Το κείμενο που διέρρευσε από τουρκικά ΜΜΕ και αφορά στην οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών αποκαλύπτει ότι, η Τουρκία και η κυβέρνηση Σάρατζ της Λιβύης δεν προχώρησαν σε μια απλή καταγραφή προθέσεων, όπως θα υπέθετε κανείς με βάση τον όρο «μνημόνιο», αλλά σε πλήρη οριοθέτηση των θαλάσσιων δικαιοδοσιών τους, ήτοι ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδας. Έτσι λοιπόν, παρά το γεγονός ότι το κείμενο τιτλοφορείται Μνημόνιο Συνεννόησης τελικά, αποτελεί τυπική Διεθνή συμφωνία που επιδιώκει να δημιουργήσει νομικά τετελεσμένα (Σαρηγιαννίδης: 2019). Μάλιστα, υπάρχουν αρκετοί και βάσιμοι λόγοι που ενισχύουν την νομική δεσμευτικότητα των δυο συμβαλλόμενων μερών του εν λόγω κειμένου και αναλύονται παρακάτω:

(1). Οι λέξεις που επιλέγονται για να διατυπωθούν οι διατάξεις αποδεικνύουν τη σαφή πρόθεση και των δύο πλευρών να αναλάβουν υποχρεώσεις και δικαιώματα.

(2). Το Άρθρο 3 απαιτεί την καταχώριση του Μνημονίου στη Γραμματεία του ΟΗΕ προκειμένου να τηρηθεί ο τύπος της δημοσιότητας, διαδικασία που

ακολουθείται για κάθε Διεθνή συμφωνία. Ακολούθως, η Τουρκία προχώρησε στην καταχώριση του στη Γραμματεία του ΟΗΕ, χωρίς καμία διαμαρτυρία από την κυβέρνηση της Λιβύης. Καθίσταται σαφές ότι, και οι δύο κυβερνήσεις συμμορφώθηκαν με τη διάταξη του Άρθρου 102(2) του Χάρτη του ΟΗΕ (UN:1945) ώστε, να έχουν τη δυνατότητα να επικαλεστούν το περιεχόμενο της Συμφωνίας ενώπιον των οργάνων του ΟΗΕ, και ειδικότερα εκείνων που σχετίζονται με το Δίκαιο της Θάλασσας.

(3). Σύμφωνα με το Άρθρο 5 η τροποποίηση και αναθεώρηση των Άρθρων 1 και 2 –τα οποία αφορούν στην οριοθέτηση και τα συνοδευτικά παραρτήματα που περιλαμβάνουν τους χάρτες με τις συντεταγμένες– απαιτούν τη συναίνεση των δύο μερών, προϋπόθεση που προσιδιάζει σε νομικά δεσμευτικά κείμενα και όχι σε κάποια χαλαρή πολιτική δέσμευση.

(4). Η διάταξη για τη θέση σε ισχύ του Μνημονίου στο Άρθρο 6 αποτελεί κλασική τυπική υποχρέωση για τις συμφωνίες που παράγουν έννομα αποτελέσματα στη Διεθνή έννομη τάξη.,»

(5). Το γεγονός ότι, η Συμφωνία αφορά σε οριοθέτηση ζωνών θαλάσσιας δικαιοδοσίας –δηλαδή Υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ– αποτελεί πρόσθετη απόδειξη ότι το κείμενο δεν είναι απλά πολιτικό αλλά ξεκάθαρα νομικό.

(6). Τέλος, το Μνημόνιο αυτό διέπεται από το Διεθνές Δίκαιο με σαφείς και άμεσες αναφορές στον Χάρτη του ΟΗΕ και έμμεσα στο Διεθνές Εθιμικό Δίκαιο για το Δίκαιο των Συνθηκών.

Εν κατακλείδι διαπιστώνεται ότι, το κείμενο αυτό αποτελεί μια διακρατική Συμφωνία και όχι ένα απλό Μνημόνιο συνεργασίας. Ο τρόπος που τιτλοφορήθηκε αποτελεί ένα ακόμη «πονηρό» σημείο της τουρκικής διπλωματίας σε μια προσπάθεια να υποβιβάσει τεχνηέντως το μέγεθος και τη σοβαρότητα των συμφωνηθέντων. Η κίνηση αυτή αποσκοπούσε στο να αποφευχθεί η αναγκαιότητα επικύρωσης της συμφωνίας από τη Λιβυκή βουλή, γεγονός που θα είχε αμφίβολη, μάλλον αρνητική, έκβαση. Τέλος, το κείμενο της Συμφωνίας, πάλι τεχνηέντως, δε διασαφηνίζει ποια είναι τα εσωτερικά όργανα που θα επικυρώσουν και εν τέλει θα θέσουν σε ισχύ το Μνημόνιο (Σαρηγιαννίδης: 2019).

Αν και είναι γνωστό το περιεχόμενο των κειμένων των δυο Μνημονίων, το γεγονός ότι, μετά την υπογραφή τους συνέβησαν πολλά πρωτόγνωρα γεγονότα

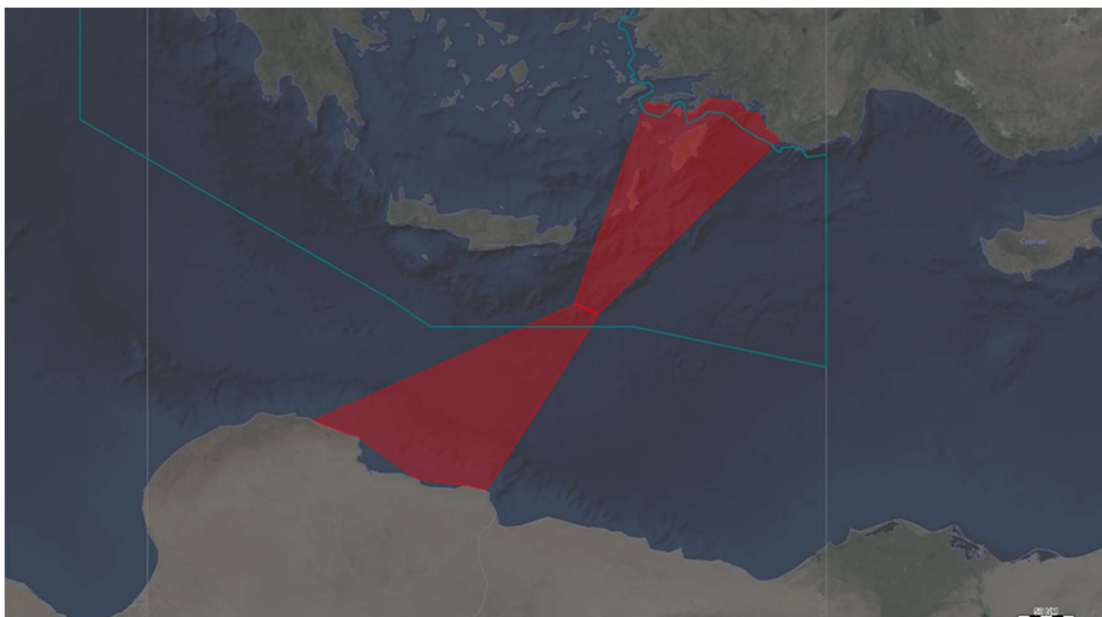
στην περιοχή, όπως η αποστολή εκστρατευτικού σώματος με τα αντίστοιχα εφόδια από τη Τουρκία στο πλευρό του Σαρατζ, καταδεικνύει ότι, δεν είμαστε κοινωνοί όλων όσων συμφωνήθηκαν από τις δυο χώρες (Saleh Eissa:2019). Είναι πασιφανές ότι, υπάρχει και ένα απόρρητο ή μυστικό κομμάτι αυτής, που ορίζει αντίστοιχες δράσεις στο πολιτικό, στρατιωτικό ή/και οικονομικό τομέα (Saleh Eissa:2019).

Στο Μνημόνιο που αφορά στις οριοθετήσεις οι δύο πλευρές δεσμεύτηκαν στην συνεκμετάλλευση τυχόν υποθαλάσσιων πόρων που δυνητικά εντοπιστούν και στη δυνατότητα να προβούν σε συνεννόηση για την καλύτερη εκμετάλλευση των πόρων της μίας από την άλλη και το αντίστροφο. Καθένα από τα συνυπογράφοντα κράτη ανέλαβε την ευθύνη να διαβουλευτεί με το άλλο σε περίπτωση οριοθέτησης των θαλασσίων δικαιοδοσιών του με τρίτους (λόγου χάρη η Λιβύη με την Αίγυπτο ή την Ελλάδα).

Σύμφωνα με το Μνημόνιο, κοινό όριο των δύο υφαλοκρηπίδων αποτελεί ένα τμήμα 18,6 ναυτικών μιλίων νοτίως της Κρήτης. Αν και το όριο των δύο φερόμενων δικαιοδοσιών έχει μικρή έκταση, είναι από πολιτική άποψη κρίσιμο, διότι δεν θα μπορούσε να προκύψει στο χάρτη παρά μόνο με την υιοθέτηση της τουρκικής εκδοχής ότι τα νησιά (ακόμη και του μέγεθος της Κρήτης) δεν έχουν δικαίωμα παρά μόνο σε χωρικά ύδατα του εύρους των έξι (6) Ναυτικών Μιλίων και μηδενική επήρεια σε Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη.

Μεταξύ άλλων περιείχε και δεκαοκτώ συντεταγμένες (ANNEX-2) για το κάθε κράτος που ορίζουν τα σημεία βάσης από τα οποία ξεκίνησε η οριοθέτηση με δεδομένη την αρχή της μέσης γραμμής. Είναι εμφανές ότι, όταν η τουρκική πλευρά επικαλείται την καθιερωμένη αρχή της «μέσης γραμμής» την ερμηνεύει με αναφορά στα ηπειρωτικά εδάφη και μόνο. Αποτυπώνοντας τις συντεταγμένες αυτές στο χάρτη (Χάρτης 1) παρατηρούμε ότι, νήσοι του μεγέθους της Κω, Ρόδου, Καρπάθου, Κρήτης κ.α. δεν παράγουν την παραμικρή επήρεια και δεν τους αναγνωρίζεται κανένα δικαίωμα Υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ, όπως ρητά αναφέρεται στην επιστολή Sinirlioglu στον ΟΗΕ (Sinirlioglu:2019). Αυτό αντίκειται σε κάθε έννοια νομιμότητας του Δικαίου της Θάλασσας (UNCLOS:1982) που ορίζει ξεκάθαρα ότι τα νησιά έχουν πλήρη δικαιώματα στις θαλάσσιες ζώνες. Επιπρόσθετα, η Σύμη απεικονίζεται εσωτερικά των σημείων βάσης, δηλαδή σαν

να αποτελεί τμήμα των εσωτερικών υδάτων της γείτονος που αποτελεί μια ακόμη Παγκόσμια πρωτοτυπία.

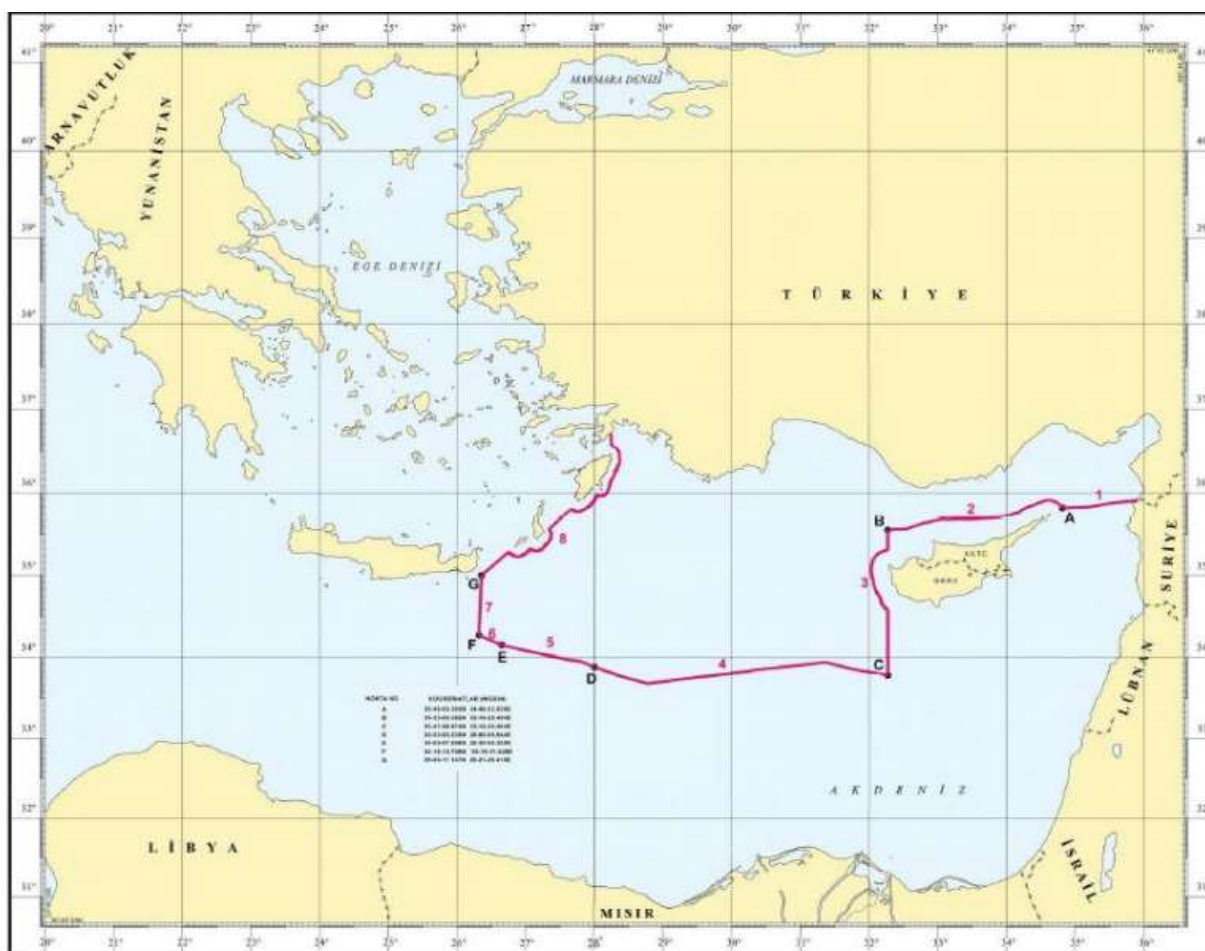

Χάρτης 1. Τα 18 Ζεύγη των Σημείων Βάσεις και οι Προβολές Αυτών στο Τουρκολιβυκό Μνημόνιο.

Η συνοδευτική επιστολή της Λιβυκής διπλωματίας από τον πρέσβη Elmajerbi προς τον ΟΗΕ, η A/74/634, εξηγεί το σκεπτικό της Λιβυκής πλευράς στην υπογραφή της Συμφωνίας και υπεραμύνεται της νομιμότητας του (Elmajerbi: 2019). Ενδιαφέρον παρουσιάζει το σημείο στο οποίο εκδηλώνει την προθυμία της Λιβύης να προσφύγει στα Διεθνή Δικαστήρια σε περίπτωση που οποιαδήποτε χώρα εκδηλώσει την αντίθεσή της στην υπογραφή του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου. Προβάλλει δε, τις πρόσφατες προσφυγές της Λιβύης με τη Μάλτα και την Τυνησία ως παραδείγματα καλής πρακτικής επίλυσης διαφορών σε Διεθνές επίπεδο (Elmajerbi: 2019)

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, παράλληλα με το Μνημόνιο αυτό η τουρκική Διπλωματία, μέσω του μόνιμου αντιπροσώπου της στον ΟΗΕ, απέστειλε την επιστολή A/74/757 στην οποία ολοκλήρωσε το «αφήγημα» της για όλη την ανατολική λεκάνη της Μεσογείου (Sinirlioglu:2020). Πιο συγκεκριμένα, περιέλαβε μεταξύ των άλλων και χάρτη (Χάρτης 2) στον οποίο απεικονίζονται οι αξιώσεις της Άγκυρας σε Υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη σε όλη την ανατολική Μεσόγειο. Με μια γρήγορη ματιά παρατηρούμε ότι, εμπεριέχονται σε

αυτών περιοχές οι οποίες αποτελούν προϊόν οριοθέτησης άλλων κυρίαρχων

Χάρτης 2: Η ΑΟΖ που η Τουρκία Διεκδικεί, όπως παρουσιάζεται στην επιστολή Sinirlioglu (A/74/757) την 18^η Μαρτίου 2020.

κρατών, που όμως έχουν συναφθεί σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο, όπως για παράδειγμα της Κύπρου και της Αιγύπτου. Επιπρόσθετα, στην ίδια επιστολή μνημονεύεται και η προηγούμενη του ίδιου συντάκτη (A/74/550) με ημερομηνία αποστολής την 13^η Νοεμβρίου 2019, δεκατέσσερις ημέρες πριν την υπογραφή του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου, στην οποία παρατίθενται μονομερώς συντεταγμένες οριοθέτησης προς όλες τις κατευθύνσεις με τη σημείωση ότι η τουρκική πλευρά διατηρεί τα δικαιώματά της δυτικότερα του 28ου Μεσημβρινού (Sinirlioglu:2019). Στην ουσία η κυβέρνηση του Σάρατζ έδωσε στον Ερντογάν τη διακρατική Συμφωνία που διακαώς επιζητούσε, ώστε να έχει ή να δημιουργήσει ένα έρεισμα δυτικά του 28ου Μεσημβρινού ή έστω μια επίφαση νομιμότητας. Συνεπώς, η Τουρκία με την πολιτική της αυτή επιχειρεί να επαναχαράξει μονομερώς τα θαλάσσια σύνορα όλης της Ανατολικής Μεσογείου, χωρίς την

συναίνεση κανενός, αλλά ακόμη περισσότερο σε αντίθεση με ενεργές και καθόλα νόμιμες οριοθετήσεις. Ενδεικτικό του κατά πόσο η πρακτική αυτή στερείται νομιμότητας είναι το γεγονός ότι, οι χάρτες αυτοί έχουν απορριφθεί ακόμη και από την Αίγυπτο, αν και φαίνεται να της αποδίδεται μεγαλύτερη περιοχή από αυτή που έχει ήδη συμφωνήσει με την Κύπρο.

4.2 Τι περιέχει και τι προβλέπει το Μνημόνιο Ασφάλειας και Στρατιωτικής Συνεργασίας Τουρκίας- Λιβύης.

Στο Μνημόνιο Ασφάλειας και Στρατιωτικής Συνεργασίας Τουρκίας- Λιβύης συμφωνήθηκαν κοινές δράσεις που αφορούν στην ανταλλαγή στρατιωτικού εξοπλισμού και αντίστοιχης τεχνογνωσίας, στην παροχή εκπαίδευσης από την Τουρκία, στην ανταλλαγή πληροφοριών κ.α. Επίσης, συμφωνήθηκε η παραχώρηση προς χρήση όλων των υποδομών και ευκολιών της Λιβυκής επικράτειας καθώς και η αποστολή υλικών και προσωπικού της Τουρκίας, όποτε η Λιβυκή κυβέρνηση το ζητήσει (UN: 2019b).

Το Μνημόνιο αυτό αποπνέει μια αποικιοκρατική προοπτική της Τουρκίας σε βάρος της Λιβύης. Η κυβέρνηση Σάρατζ στην ουσία κατέθεσε εθνική κυριαρχία με την εν λόγω Συμφωνία. Τα συμφωνηθέντα δεν επηρεάζουν και δεν έχουν επιπτώσεις για κανένα άλλο κράτος παρά μόνο για το κράτος της Λιβύης. Ωστόσο, δημιουργείται εύλογα η απορία για ποιο λόγο ένας κυβερνητικός σχηματισμός να συναινέσει σε κάτι τέτοιο ή πόσο απελπισμένος μπορεί να είναι ένας κυβερνητικός σχηματισμός, ώστε να συναινέσει σε κάτι τέτοιο. Η απορία αποσαφηνίστηκε με τη ροή των γεγονότων: Σε συνέχεια του Μνημονίου αυτού και μετά από την πρόσκληση Σάρατζ ξεκίνησαν οι αποστολές εφοδίων, εξοπλισμού και προσωπικού από την Τουρκία σε αντίθεση με τη Συμφωνία του Skhirat αλλά και το εμπάργκο όπλων που ο ΟΗΕ είχε επιβάλει. Το γεγονός της υπογραφής της Συμφωνίας δικαιολογημένα προκάλεσε την αντίδραση του Προέδρου του Λιβυκού Κοινοβουλίου που καταδίκασε τη Συμφωνία και την χαρακτήρισε προδοτική (Saleh Eissa: 2019).

4.3 Νομική ισχύς του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου.

Όπως έχει τονιστεί η διακρατική αυτή Συμφωνία, αν και έχει συνταχθεί όπως θα δούμε, με άκυρες παραδοχές ως προς το περιεχόμενο της, παραμένει μια Συμφωνία που δεσμεύει τα δυο συμβαλλόμενα μέρη και μόνο, σύμφωνα με το Δίκαιο των Συνθηκών. Πιο συγκεκριμένα, το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο ισχύει μέχρι και τα δυο της μέρη από κοινού αποφασίζουν να αποσύρουν την στήριξή τους και να λύσουν τη Συμφωνία. Δεν μπορεί ένας τρίτος π.χ. η Ελλάδα να ακυρώσει αυτή τη Συμφωνία, άλλα μπορεί να την αμφισβητήσει. Η αμφισβήτηση την καθιστά μη αντιτάξιμη έναντι της Ελλάδας αλλά και κάθε άλλου κράτους. Επιπρόσθετα, ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν μπορεί να ακυρώσει μια Συμφωνία ή να αποσυρθεί μονομερώς από αυτή. Η μόνη περίπτωση που μπορεί μονομερώς να λυθεί μια διακρατική συμφωνία, είναι να αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν πλάνης, απάτης, δωροδοκίας αντιπροσώπου κράτους, άσκησης βίας επί αντιπροσώπου κράτους, άσκησης βίας επί του κράτους διά της απειλής ή χρήσης βίας ή να έχει συναφθεί υπό συνθήκες συγκρουόμενες προς αναγκαστικό κανόνα του γενικού Διεθνούς Δικαίου (Δίκαιο των Συνθηκών:1969, άρθρα 48-53). Στην περίπτωση του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου μπορεί να διαφαίνονται ενδείξεις ότι υπήρχαν πιέσεις προς την λιβυκή πλευρά, ωστόσο, είναι πολύ δύσκολο να αποδειχθούν σε Διεθνές επίπεδο. Συνεπώς, η Συμφωνία αυτή έχει νομική υπόσταση και ισχύει.

Παρόλα αυτά, αναπαράγεται με ιδιαίτερη ένταση η άποψη πως εγείρεται ζήτημα ακυρότητας, διότι η συμφωνία δεν εγκρίθηκε από το λιβυκό Κοινοβούλιο, όπως πράγματι υπήρχε η σχετική υποχρέωση βάσει της σοβαρότητας των συμφωνηθέντων και της Συμφωνίας του Skhirat. Στο Άρθρο 6 του Μνημονίου αναφέρεται ότι, τα δύο συμβαλλόμενα κράτη οφείλουν να «ολοκληρώσουν τις εσωτερικές νομικές διαδικασίες τους» προκειμένου η συμφωνία να τεθεί σε ισχύ. Η διατύπωση επιτρέπει στα δύο κράτη να ακολουθήσουν γενικά τις απαιτούμενες νομικές διαδικασίες, δίχως να γίνεται ρητά λόγος για τη διαδικασία της επικύρωσης μιας διεθνούς συμφωνίας, και συνεπώς την έγκριση των συμφωνηθέντων από τα δύο κοινοβούλια. Προφανώς, η τουρκική κυβέρνηση δεν είχε κανένα πρόβλημα να λάβει την έγκριση του τουρκικού Κοινοβουλίου, κάτι που όμως αποτελούσε πρόβλημα για την αντίστοιχη λιβυκή Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας, η οποία δεν διαθέτει την στήριξη του λιβυκού Κοινοβουλίου. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, ο

Πρόεδρος του Λιβυκού Κοινοβουλίου (Saleh Eissa: 2019) χαρακτήρισε άκυρη τη συμφωνία, επειδή δεν την ενέκρινε η Εθνική Βουλή. Έτσι, η μεν Τουρκία ακολούθησε την τυπική διαδικασία της επικύρωσης που απαιτείται για τη συνομολόγηση μιας διεθνούς συνθήκης. Αντίθετα, η λιβυκή κυβέρνηση απέφυγε την οδό της επικύρωσης μέσω του Κοινοβουλίου που δεν ελέγχει και θα απέρριπτε τη συμφωνία, προφασιζόμενη ότι πρόκειται για ένα απλό «μνημόνιο», οπότε δεν απαιτείται η έγκριση του νομοθετικού σώματος, και εκμεταλλεύθηκε το γεγονός ότι, το διεθνές δίκαιο επιτρέπει τη θέση σε ισχύ μιας διεθνούς συμφωνίας αυτόματα με την υπογραφή της. Μέσα από αυτό το τέχνασμα η Τουρκία κατάφερε να επιτύχει κάτι ιδιαίτερα σημαντικό για την ίδια. Την καταγραφή σε διεθνές επίπεδο της πρακτικής και της νομικής πεποίθησης της λιβυκής κυβέρνησης, η οποία είναι κομμένη και ραμμένη στα μέτρα των τουρκικών απόψεων για τις οριοθετήσεις στην Ανατολική Μεσόγειο και το Αιγαίο.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι, σύμφωνα με το Άρθρο 46 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών μεταξύ Κρατών, η παραβίαση κανόνα εσωτερικού δικαίου αποτελεί πράγματι λόγο ακυρότητας της όλης Συμφωνίας. Παρόλα αυτά, ένας τέτοιος λόγος ακυρότητας μπορεί να προβληθεί μόνο ανάμεσα στους δύο συμβαλλόμενους, όπως δηλαδή έπραξε ο Πρόεδρος του Λιβυκού Κοινοβουλίου (Saleh Eissa: 2019). Με δεδομένο ότι η κυβέρνηση της Τρίπολης στην πράξη λειτουργεί με το «δίκαιο της ανάγκης», καθώς ο χρονικός ορίζοντας που προβλεπόταν στη Συμφωνία του Skhirat για την κυβέρνηση Σάρατζ έχει εκπνεύσει, δεν είναι ξεκάθαρο ποιος εντέλει είναι αρμόδιος να ασκεί τις διάφορες εξουσίες στη Λιβύη, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών στη χώρα. Αποτελεί θέμα εσωτερικού Δικαίου του κράτους της Λιβύης να αποφανθεί, αν ο τρόπος που επικυρώθηκε η Συμφωνία είναι νόμιμος ή παράνομος. Σε κάθε περίπτωση η Ελλάδα, η οποία είναι ένα τρίτο κράτος που δε μετέχει στη Συμφωνία, δεν δικαιούται να εγείρει θέμα ακυρότητας της Συμφωνίας, επειδή κατά την ελληνική θεώρηση, δεν τηρήθηκαν οι εσωτερικές διαδικασίες του κράτους της Λιβύης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. Αποδόμηση του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου με Βάση το Διεθνές Δίκαιο και τη Διεθνή Νομολογία.

Μπορεί η διακρατική αυτή Συμφωνία να έχει νομική υπόσταση, όπως κάθε συμφωνία μεταξύ κυρίαρχων κρατών ωστόσο, το περιεχόμενό της ως προς την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών προσκρούει σε μια σειρά από νομικά θέματα που έρχονται σε αντίθεση με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της θάλασσας αλλά και τη Διεθνή σχετική Νομολογία. Τα θέματα αυτά αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία θα στηριχτεί η όποια αντίδραση από την ελληνική πολιτεία και αναλύονται παρακάτω.

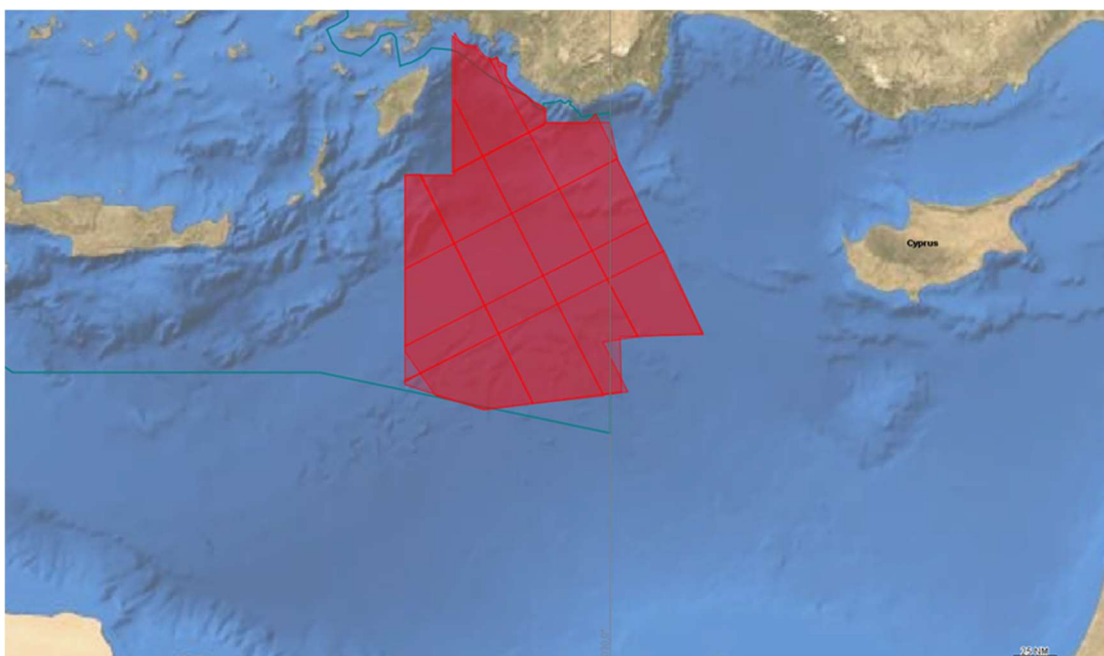
5.1 Διακρατική Συμφωνία χωρίς την συναίνεση κανενός από τα επηρεαζόμενα κράτη της περιοχής.

Αποτελεί Παγκόσμια πρωτοτυπία κατά τα χρονικά του Διεθνούς γίνεσθαι η οριοθέτηση θαλασσιών ζωνών χωρίς την συγκατάθεση των κρατών που η Συμφωνία αυτή αφορά και επηρεάζει. Το Μνημόνιο είναι ο ορισμός της κακοπροαίρετης και κακόπιστης ενέργειας από τη Τουρκία και τη Λιβύη που σκοπό είχε να βλάψει τα συμφέροντα πρωτίστως της Ελλάδας και δευτερευόντως της Αιγύπτου. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι, της Συμφωνίας δεν προηγήθηκε πρότερη διαπραγμάτευση και συναίνεση από τα κράτη της περιοχής. Δεν υφίσταται κατά το Διεθνές Δίκαιο οριοθέτηση χωρίς την σύμφωνη γνώμη των λοιπών παράκτιων συμβαλλομένων κρατών.

Συνεπεία των παραπάνω ήταν να προκληθούν έντονες και δικαιολογημένες αντιδράσεις των κρατών που θίγονται από την υπογραφή της εν λόγω Συμφωνίας. Έτσι, οι μόνιμοι αντιπρόσωποι της Ελλάδας (Theofili:2020), της Αιγύπτου (Edrees: 2019) και της Κύπρου (Manrogiannis: 2020) στον ΟΗΕ σπεύσανε να καταδικάσουν το Μνημόνιο αυτό και να προβάλλουν, μέσω των επιστολών τους, την αντίθεση των αντιστοίχων κυβερνήσεων που εκπροσωπούν, αλλά και τις διεκδικήσεις τους. Το γεγονός αυτό από μόνο του καθιστά τη Συμφωνία αυτή άκυρη και μη εφαρμοστέα κατά το Διεθνές Δίκαιο. Καθότι όλα τα κράτη, μέχρι να εξευρεθεί η αμοιβαία αποδεκτή «δίκαιη λύση», κατά το πνεύμα της Σύμβασης του ΟΗΕ ή τα

ενδιαφερόμενα Κράτη, να έχουν την απόφαση της προσφυγής τους στα κατάλληλα Διαιτητικά Δικαστήρια, δεν έχουν το δικαίωμα να καρπωθούν το αποτέλεσμα της εν λόγω Συμφωνίας.

Εν αντιθέσει με τη Διεθνή πρακτική και με κάθε μορφή νομιμότητας, η τουρκική κυβέρνηση μετά τη δημοσίευση της Συμφωνίας προχώρησε κακόπιστα ορίζοντας θαλασσοτεμάχια και ξεκίνησε διεθνή διαγωνισμό θέτοντας προς διάθεση, με συνοπτικές διαδικασίες, τα οικόπεδα στην επίμαχη περιοχή. Κορύφωσε την προκλητικότητά της στην προσπάθεια να δημιουργήσει για ακόμη μια φορά τετελεσμένα και προέβη σε εκτέλεση σεισμικών ερευνών με το ερευνητικό της σκάφος URUC REIS συνοδευόμενο από μεγάλη ναυτική Δύναμη. Ο πλους του σκάφους αυτού στην περιοχή που απεικονίζεται στο Χάρτη 3 κλιμάκωσε άμεσα την ένταση μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, με τις δυο χώρες να φτάνουν στα όρια της πολεμικής σύγκρουσης. Τέλος, η τουρκική κυβέρνηση εργαλειοποίησε τη δραστηριότητα του ερευνητικού αυτού σκάφους και το χρησιμοποίησε ως μοχλό πίεσης προς την Ελλάδα. Πιο συγκεκριμένα, έστειλε το URUC REIS με την ανάλογη Ναυτική συνοδεία να εκτελέσει σεισμικές έρευνες και ανανέωνε τις αντίστοιχες NAVTEX όταν ήθελε να κλιμακώσει την ένταση. Έτσι, εκδόθηκαν συνολικά 11 NAVTEX στο θαλάσσιο χώρο ανατολικότερα

Χάρτης 3. Οι 11 NAVTEX που το URUC REIS Εκτέλεσε Σεισμικές Έρευνες.

του 28^{ου} Μεσημβρινού και στη περιοχή που εφάπτεται με τα χωρικά ύδατα της Ρόδου και του Συμπλέγματος Μεγίστης/ Καστελόριζου τα διαστήματα από 21 Ιουλίου έως 12 Σεπτεμβρίου 2020 και από 10 Οκτωβρίου μέχρι 29 Νοέμβριου 2020 (Χάρτη 3). Ενώ, ανακαλούσε το σκάφος αυτό στη βάση του όταν δέχονταν πιέσεις από τον διεθνή παράγοντα ή σαν δείγμα καλής θέλησης.

Οι NAVTEX αυτές αποτελούν μονομερείς ενέργειες σε «διαφιλονικούμενα» νερά (disputed waters) δεδομένου ότι, η περιοχή δεν είναι οριοθετημένη. Επιπρόσθετα, χαρακτηρίζονται παράνομες διότι έχουν στόχο να δημιουργήσουν τετελεσμένα στη περίπτωση που δεν αντιδράσει η ελληνική πλευρά.

5.2 Παραδοχή από τα συμβαλλόμενα Κράτη του Μνημονίου ότι τα νησιά δεν έχουν ΑΟΖ & Υφαλοκρηπίδα

Το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο συνήφθη με την παραδοχή ότι τα νησιά δεν έχουν δικαιώματα σε υφαλοκρηπίδα και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη, όπως ρητά αναφέρει με την επιστολή του A/74/757 ο μόνιμος αντιπρόσωπος της Τουρκίας στον ΟΗΕ (Sinirlioglu:2020). Αυτό αποτελεί κατάφωρη παραβίαση του Δικαίου της Θάλασσας το οποίο ξεκάθαρα αναφέρει ότι, τα νησιά έχουν πλήρη δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες, όπως και τα Ηπειρωτικά εδάφη (UNCLOS:1982). Επίσης, η Σύμβαση ορίζει στο άρθρο 121 ότι, μόνο οι βράχοι εξαιρούνται διότι δικαιούνται μόνο Αιγιαλίτιδα Ζώνη και όχι τις λοιπές θαλάσσιες ζώνες (UNCLOS:1982). Συνεπώς, η παραδοχή αυτή στερεί από το Μνημόνιο κάθε έννοια νομιμότητας, καθώς έχει στηριχθεί σε μια συνθήκη που δεν έχει κανένα νομικό έρεισμα, άρα δεν μπορεί να παράξει νομικό αντίκρισμα.

Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας ελάχιστα ασχολείται με τον τρόπο που οι θαλάσσιες ζώνες θα οριοθετηθούν μεταξύ των παράκτιων κρατών. Έτσι, οι οριοθετήσεις έχουν προκύψει μετά από διαπραγματεύσεις (ευθυδικία) ή μετά από προσφυγή σε κάποιο διαιτητικό Οργανισμό (Δικαστήριο) και κατ' επέκταση παρήχθη αυτό που ονομάζεται Διεθνής Νομολογία. Αξίζει να σημειωθεί ότι, είναι ελάχιστες οι περιπτώσεις που το Δικαστήριο απέδωσε μηδενική επίρεια σε νήσο και αυτό συνέβη κάτω από ειδικές περιστάσεις, ώστε να επιτευχθεί η δίκαιη λύση.

Στη Διεθνή Νομολογία είναι σαφές και αδιαφιλονίκητο, ότι τα νησιά δικαιούνται ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδα.

Επιπρόσθετα, το γεγονός ότι η Τουρκία δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας δεν της δίνει το δικαίωμα να συνάπτει συμφωνίες εν αντιθέσει με τα οριζόμενα στη Σύμβαση. Τα άρθρα που αναφέρονται στις οριοθετήσεις, ήτοι τα άρθρα 3, 15, 74, 83 και 121, αντανakλούν εθιμικό δίκαιο και κατ' επέκταση δεσμεύουν και τη μη συμβαλλόμενη Τουρκία. Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να αναφερθεί ότι, στην όλη διαδικασία κοινοποίησης του Μνημονίου στην Διεθνή Κοινότητα η Τουρκία ακολούθησε όλες τις προβλέψεις και τις προϋποθέσεις που ορίζονται στα άρθρα 74 και 75 της Σύμβασης δίνοντας «...στη δημοσιότητα χάρτες ή καταλόγους με γεωγραφικές συντεταγμένες και καταθέτει(όντας) αντίγραφο κάθε σχετικού διαγράμματος ή καταλόγου στον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών» (UNCLOS:1982). Συνεπώς, οι Τούρκοι επιχειρούν να εμφανιστούν επιλεκτικά ή κατ' επίφαση νομότυποι για να μπορούν εν συνεχεία να προωθήσουν τις όποιες παράνομες διεκδικήσεις τους υπό έναν μανδύα προσχηματικής «νομιμότητας» στα μάτια της διεθνούς κοινότητας, προσδοκώντας παράλληλα επικοινωνιακά οφέλη.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η καινοφανής θεωρία της Τουρκίας, ότι τα νησιά του Αιγαίου δεν δικαιούνται Υφαλοκρηπίδας, διότι υπέρκεινται ή αποτελούν συνέχεια της υφαλοκρηπίδας της ηπειρωτικής Ανατολίας, δηλαδή της Τουρκίας έχει ολοκληρωτικά απορριφθεί από τη Διεθνή Νομολογία. Πλέον έχει επικρατήσει η νομική χρήση του όρου, που καθιερώθηκε από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης με πολλές αποφάσεις [ενδεικτικά αναφέρονται η οριοθέτηση της Υφαλοκρηπίδας της Βόρειας Θάλασσας του 1969 (ICJ:1969), η αντίστοιχη μεταξύ Λιβύης και Τυνησίας του 1982 (ICJ:1982) και η διένεξη Νικαράγουας- Κολομβίας (ICJ:2012)], στις οποίες παύει να ισχύει κάθε γεωλογική έννοια της υφαλοκρηπίδας και έκτοτε υφίσταται αποκλειστικά και μόνο η νομική της διάσταση, σύμφωνα με την οποία η απόσταση από τις γραμμές βάσης ή τις ευθείες γραμμές βάσης είναι αυτές που καθορίζουν την Αιγιαλίτιδα ζώνη και την ΑΟΖ, καθώς και το εύρος αυτής και όχι το υφαλοπλαίσιο ή το βάθος της ζώνης αυτής. (ICJ:1969, ICJ:1982,ICJ:2012)).

5.3 Η Τουρκία δεν έχει θαλάσσια σύνορα με τη Λιβύη.

Αποτυπώνοντας τα 18 σημεία βάσης για την Τουρκία και τη Λιβύη, που το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο περιέχει στο παράρτημα 2, στο χάρτη (Χάρτης 1) και τις αντίστοιχες προβολές αυτών που όρισαν τα δυο κοινά σημεία της συμφωνημένης Τουρκο-λιβυκής ΑΟΖ παρατηρούμε ότι, οι δυο χώρες στην ουσία δεν έχουν κοινά θαλάσσια σύνορα. Οι ακτές τους δεν είναι αντικείμενες ή παρακείμενες, καθώς παρεμβάλλεται νησιωτικό έδαφος της Κρήτης, του νησιωτικού συμπλέγματος των Δωδεκανήσων και του Καστελορίζου. Είναι εμφανές ότι, το Μνημόνιο αυτό παραποίησε τη γεωγραφία της περιοχής και μέσω αυτού η Τουρκία κατάφερε να βρει ένα κράτος που να συμπλέει με την Άγκυρα. Επίσης, η Τουρκία ενεργώντας με κακή πίστη υπέγραψε τη Συμφωνία αυτή με σκοπό να βλάψει τα συμφέροντα της Ελλάδας (Ζαχαράκη: 2019β). Προχώρησε δε, σε μια οριοθέτηση που προκάλεσε την αντίδραση της ίδιας της Λιβυκής βουλής, που μέσω του προέδρου της επισήμανε ότι, η Τουρκία δεν έχει θαλάσσια σύνορα με τη Λιβύη (Saleh Eissa: 2019). Τον ίδιο χαρακτηρισμό χρησιμοποίησε και η μόνιμη αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΗΕ στην επίσημη επιστολή διαμαρτυρίας της ελληνικής πολιτείας (Theofili:2020).

Με μια πιο προσεκτική ματιά παρατηρούμε ότι η Τουρκία χρησιμοποίησε ως σημείο βάσης τη νησίδα Yilancik η οποία είναι ένας βράχος ανοιχτά του κόλπου της Μαρμαρίδας. Δηλαδή, χρησιμοποιεί μικρότερου μεγέθους και βαρύτητας νησιά ως σημεία βάσης, ώστε να ορίσει τις δικές της Θαλάσσιες ζώνες, ενώ παράλληλα αγνοεί και αμφισβητεί τα δικαιώματα των μεγαλύτερων ελληνικών νησιών με σκοπό να υφαρπάξει τις αντίστοιχες θαλάσσιες ζώνες τους. Το γεγονός αυτό αποτελεί μια ακόμη αντίφαση στο τρόπο που η Τουρκία αντιλαμβάνεται την έννομη τάξη σε Διεθνές επίπεδο.

Παράλληλα, η Τουρκία πραγματοποιεί μια δική της αυθαίρετη ερμηνεία της ευθυδικίας. Στρεβλώνει την γεωγραφία της περιοχής σκοπεύοντας να μην αποδώσει την παραμικρή επήρεια στα νησιά και με αυτό τον τρόπο να αποκτήσει θαλάσσια σύνορα με την απόμακρη Λιβύη και εντέλει να δημιουργήσει δικαίωμα οριοθέτησης με το κράτος αυτό.

5.4 Αποστέρηση Δικαιωμάτων Κυριαρχίας της Ελλάδας.

Το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο συντάχθηκε με την παραδοχή ότι, τα ελληνικά νησιά μπορούν να έχουν δικαιώματα μόνο σε Αιγιαλίτιδα Ζώνη και μάλιστα εύρους αποκλειστικά και μόνον έξι (6) Ναυτικών Μιλίων. Με άλλα λόγια, η Τουρκία έχει αποστερήσει ένα από τα δικαιώματα κυριαρχίας της Ελλάδας, αυτό της επέκτασης της αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12 Ναυτικά Μίλια.

Τονίζεται ότι, ο ορισμός της έκτασης της Αιγιαλίτιδας Ζώνης είναι μονομερές θέμα εσωτερικού Δικαίου μιας χώρας και αποτελεί δικαίωμά του κάθε κράτους να ορίσει το εύρος των χωρικών του υδάτων με μόνο περιορισμό το μέγιστο της ζώνης αυτής οριζόμενο μέχρι τα δώδεκα (12) NM (UNCLOS:1982, άρθρο 3). Η Ελλάδα έχει ορίσει την αιγιαλίτιδα της ζώνη στα έξι (6) Ναυτικά Μίλια (Ν. 230/1936 και μεταγενέστερο Ν.Δ. 187/1973) και το εύρος του Εθνικού Εναερίου Χώρου της στα δέκα (10) NM (Διάταγμα της 6ης Σεπτεμβρίου 1931, σε συνδυασμό με τον νόμο 5017/1931), ωστόσο δεν έχει απεμπολήσει το αυτοδίκαιο δικαίωμα της να επεκτείνει τις ζώνες της αυτές στα 12 NM. Έχει μάλιστα εκφράσει την πρόθεση της να κάνει πράξη του δικαιώματός της. Στο ενδεχόμενο αυτό, η τουρκική εθνοσυνέλευση απάντησε την 8^η Ιουνίου 1995 με το περίφημο *casus belli*, μια πρακτική καθόλα παράνομη και καταχρηστική, καθώς εκφεύγει των αρμοδιοτήτων της Τουρκίας να έχει άποψη ή να γνωμοδοτεί σε θέματα εσωτερικού Δικαίου άλλου κυρίαρχου κράτους (Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών:2020). Επιπρόσθετα, η απειλή χρήσης βίας είναι μια πρακτική που έχει καταδικαστεί από το σύνολο των κρατών μιας και αποτελεί συστατικό στοιχείο της Χάρτας του ΟΗΕ (UN:1945). Κατά τα προβλεπόμενα στο μνημόνιο αυτό, ένα κυρίαρχο κράτος η Ελλάδα, δεν θα μπορεί να κάνει πράξη αυτοδίκαια δικαιώματα κυριαρχίας της στην περιοχή, χωρίς να έρθει σε τριβή με άλλα δυο κράτη που εξέφρασαν διεκδικήσεις για κυριαρχικά δικαιώματα στις ίδιες περιοχές.

Ένα ακόμη στοιχείο σημαντικότερο για την οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών είναι το ότι στον Χάρτη 2 δεν απεικονίζεται καθόλου το σύμπλεγμα Μεγίστης /Καστελόριζου. Για την Τουρκία το Σύμπλεγμα αυτό τεχνηέντως είναι σαν να μην υπάρχει (Ζαχαράκη: 2019γ) και είναι ευκολά κατανοητό για ποιο λόγο έχει αυτή τη στάση. Όπως προαναφέρθηκε, η Τουρκία έκτος της Αιγιαλίτιδας Ζώνης, δεν αποδίδει καμία άλλη θαλάσσια ζώνη στα ελληνικά νησιά. Παρόλα αυτά,

φαίνεται να μην αναγνωρίζει τα χωρικά ύδατα του Συμπλέγματος (Ζαχαράκη: 2019γ). Είναι γεγονός ότι, ακόμη και οι βράχοι δικαιούνται Αιγιαλίτιδας Ζώνης σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS:1982). Ωστόσο, η Τουρκία παρουσιάζει μια ενιαία και αδιαίρετη ΑΟΖ από τα χωρικά ύδατα 6 ΝΜ της Ρόδου, Καρπάθου, Κάσου και Κρήτης στα δυτικά, μέχρι τη χωρική θάλασσα της Κύπρου στα ανατολικά. Το Σύμπλεγμα που βρίσκεται στην ανατολικότερη άκρη της ελληνικής επικράτειας αποτελεί το κλειδί σε όλες τις οριοθετήσεις, ενώ με επήρεια της τάξης του 100% προσδίδει θαλάσσια σύνορα με την Κύπρο και μπλοκάρει την έξοδο της Τουρκίας σε ένα μεγάλο μέρος της Μεσογείου. Γι' αυτό η Άγκυρα προσπαθεί στη κυριολεξία να σβήσει από το χάρτη το Σύμπλεγμα Μεγίστης/ Καστελόριζου και εκτιμάται ότι, θα είναι το επίκεντρο σε όλες τις διαπραγματεύσεις θα κληθεί να διεξάγει η Ελλάδα.

5.5 Προϊόν εξαναγκασμού.

Το δημοσιευμένο κείμενο και οι αντίστοιχες συντεταγμένες των Γραμμών βάσης αλλά και των δυο κοινών σημείων της οριοθέτησης είναι γεγονός ότι, αποτελούν την έκφραση αποκλειστικά της τουρκικής πολιτικής. Συνεπώς, η κυβέρνηση του Σάρατζ συντάχθηκε απόλυτα με την τουρκική θέση και επιδίωξη, γεγονός που γεννάει ερωτηματικά ως προς το κατά πόσο η άποψη αυτή εκφράζει την ελεύθερη βούληση του λαού της Λιβύης ή ήταν αποτέλεσμα επιβολής από την Τουρκία (Michalopoulos: 2019).

Την άποψη ότι το Μνημόνιο ήταν αποτέλεσμα εκβιασμού ενισχύουν δυο γεγονότα:

(1). Η πραγματικότητα ότι δεν προηγήθηκε της Συμφωνίας η αναγκαία και απαραίτητη διαπραγμάτευση. Αυτό αποδεικνύεται με την επιστολή του κοινοβουλίου της «ανατολικής» Λιβύης προς τον ΟΗΕ (Saleh Eissa:2019), στην οποία καταδεικνύει με τον καλύτερο τρόπο, ότι δεν εκφράστηκε η ελεύθερη βούληση της μιας πλευράς της Συμφωνίας, δηλαδή του λαού της Λιβύης. Επίσης, στην επιστολή επισημαίνεται ότι η Κυβέρνηση Σάρατζ δεν έχει την δικαιοδοσία να συνάπτει Διεθνείς συμφωνίες καθώς, σύμφωνα με τη συμφωνία του Skhirat, το χρονικό όριο της διακυβέρνησής του έχει εκπνεύσει. Επιπρόσθετα, το Μνημόνιο δεν συνυπογράφηκε από εξουσιοδοτημένα για το σκοπό αυτό όργανα, δεν

επικυρώθηκε από το αρμόδιο όργανο, δηλαδή το λιβυκό κοινοβούλιο, άρα στερείται νομιμότητας και είναι άκυρο.

(2). Η βιασύνη και η προχειρότητα που η Συμφωνία εκπέμπει. Μια διακρατική συμφωνία αυτού του επιπέδου και με αυτές τις καινοτομίες που εισήγαγε δεν μπορεί να διεκπεραιωθεί σε τόσο λίγο χρόνο. Αυτό διαφαίνεται από το γεγονός ότι, δεκατέσσερις ημέρες πριν την υπογραφή της Συμφωνίας με τη Λιβύη η Τουρκία έσπευσε να καταθέσει συντεταγμένες με την επιστολή A/74/550 του Sinirlioglu, που καταδεικνύει ότι μέχρι της 13 Νοεμβρίου 2019 δεν υπήρχε καν προσχέδιο, ή διάθεση, ή υποψία συμφωνίας με τη Λιβύη. Για τα διπλωματικά δεδομένα η διάρκεια κατά την οποία οι δυο χώρες ήλθαν σε συμφωνία είναι πρακτικά ελάχιστος. Προφανώς, ο χρόνος για την κυβέρνηση του Σάρατζ ήταν πολύ περιορισμένος και αυτό εκμεταλλεύτηκε η πλευρά Ερντογάν, ώστε να επισπεύσει την Συμφωνία και να εκμαιεύσει κατ' επίφαση νομιμότητα στην περιοχή που με κάθε τρόπο επιθυμούσε. Χαρακτηριστικό επίσης, της προχειρότητας της Συμφωνίας είναι, ότι οι γραμμές Βάσης του παραρτήματος Β της Συμφωνίας εγκλωβίζουν την νήσο Σύμη εσωτερικότερα των γραμμών βάσης, δηλαδή στα εσωτερικά ύδατα της επικράτειας της Τουρκίας.

Τέλος, πληθαίνουν οι φωνές ότι το Μνημόνιο αυτό είναι προϊόν εκβιασμού και έντονων πιέσεων από την τουρκική πλευρά εκμεταλλευόμενη την απελπιστική κατάσταση των δυνάμεων Σάρατζ το Νοέμβριο 2019 (Michalopoulos: 2019, Radosavljevc: 2020, Νέδος: 2019β, Καθημερινή: 2019β). Αυτές οι ενδείξεις που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν από την ελληνική διπλωματία όπως προαναφέρθηκε, αποτελούν μια πραγματικότητα και ένα στοιχείο. Σε συνδυασμό με την συνεχώς επιδεινούμενη θέση των δυνάμεων Σάρατζ την στιγμή της υπογραφής του Μνημονίου, καθίσταται σαφές ότι, ο λιβυκός κυβερνητικός σχηματισμός έδωσε «γη και ύδωρ» στην Τουρκία προκειμένου να επιβιώσει. Την άποψη αυτή ενισχύει η υπογραφή του Μνημονίου Στρατιωτικής συνεργασίας αλλά και οι αποστολές στρατιωτικού εξοπλισμού, αμέσως μετά την υπογραφή της Συμφωνίας (International Amnesty:2019) (Humans Rights Watch:2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. Πώς αντέδρασε η Ελλάδα και ο Διεθνής Παράγοντας από τη στιγμή της υπογραφής του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου μέχρι και σήμερα.

Η Ελλάδα προσέτρεξε για ερείσματα και για υποστήριξη τρίτων κρατών και καταδίκης του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου, ενώ παράλληλα κινήθηκε γρήγορα στην σύναψη συμφωνίας με την Αίγυπτο για να κατοχυρώσει τα δικαιώματα στην περιοχή που η Τουρκία επιχειρεί να στήσει «μονοπώλιο» κυριαρχικών δικαιωμάτων.

6.1 Αντίδραση της Ελλάδας με επιστολές στον ΟΗΕ

Αμέσως μετά την δημοσιοποίηση του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου η ελληνική πλευρά απέστειλε δύο επιστολές, μια προς την Πρόεδρο του Συμβουλίου Ασφαλείας και μία προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ (Theofili:2020). Η κίνηση αυτή εκτός της έκφρασης δυσαρέσκειας από την Αθήνα και μιας προσπάθειας αποδόμησης της συμφωνίας Τουρκίας – Λιβύης, έχει και ουσιαστικό ρόλο, μιας και αποτελεί την έκφραση της αντίθεσης της ελληνικής πολιτείας στη Συμφωνία αυτή. Οι επιστολές αυτές αποτελούν την νομική αντίθεση της Ελλάδας στο εν λόγω Μνημόνιο και δηλώνουν επίσημα ότι το περιεχόμενο του δεν έχει την αποδοχή της ελληνικής πολιτείας, καθώς παραβιάζει κυριαρχικά δικαιώματα του ελληνικού Κράτους (Λιάκουρας: 2013).

Πιο συγκεκριμένα, στην επιστολή προς την προεδρεύουσα του Συμβουλίου Ασφαλείας τονίστηκε ότι, η Συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης αποτελεί προϊόν κακοπιστίας και αντίκειται του Δικαίου της Θάλασσας, καθώς οι θαλάσσιες ζώνες της Τουρκίας και της Λιβύης δεν γεινιάζουν, δεν είναι αντικείμενες, ούτε υπάρχει κοινό θαλάσσιο σύνορο μεταξύ των δύο κρατών. Επίσης, επισημάνθηκε ότι η συμφωνία, δεν έλαβε υπόψη της τα ελληνικά νησιά και το αναφαίρετο δικαίωμά τους να έχουν θαλάσσιες ζώνες (Υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ). Επιπρόσθετα, όπως ανέφερε η ελληνική πλευρά η συμφωνία είναι άκυρη, καθώς δεν εγκρίθηκε από τη λιβυκή Βουλή, αλλά από τη λιβυκή κυβέρνηση, γεγονός που αποδεικνύεται και από σχετική επιστολή του προέδρου της λιβυκής Βουλής προς τον Γ.Γ του ΟΗΕ (Saleh

Eissa: 2019). Τέλος, η σύναψη της «Συμφωνίας» διαταράσσει την ειρήνη και την ασφάλεια της περιοχής και ζητήθηκε να τεθεί υπόψη του Συμβουλίου Ασφαλείας, προκειμένου να την καταδικάσει ως αντίθετη στη διεθνή νομιμότητα και να καλέσει την Τουρκία και τη Λιβύη να απόσχουν από κάθε πράξη, η οποία θα παραβίαζε τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας και θα κλιμάκωνε την ένταση στην περιοχή (Theofili:2020).

Η επιστολή προς τον γενικό γραμματέα του ΟΗΕ Antonio Guterres περιείχε την ίδια επιχειρηματολογία και του ζητήθηκε -λόγω της ακυρότητας της συμφωνίας- να μην πρωτοκολληθεί στα Ηνωμένα Έθνη και να μη δημοσιευθεί από το Τμήμα Ωκεάνιων Υποθέσεων και Δικαίου της Θάλασσας του ΟΗΕ. Ωστόσο, είναι σαφές ότι μια τέτοια ενέργεια εκφεύγει των αρμοδιοτήτων του γενικού γραμματέα του ΟΗΕ και τόσο η πρωτοκόλληση, όσο και η δημοσίευση, ήταν νομικά αδύνατο να αποφευχθούν. Εντέλει, παρά τις τεχνηέντως κωλυσιεργίες από τον γραφειοκρατικό μηχανισμό του Οργανισμού, οι παραπάνω διαδικασίες ολοκληρώθηκαν τον Οκτωβρίου του 2020 (UN: 2020).

6.2 Αντίδραση του Διεθνούς παράγοντα στο Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο.

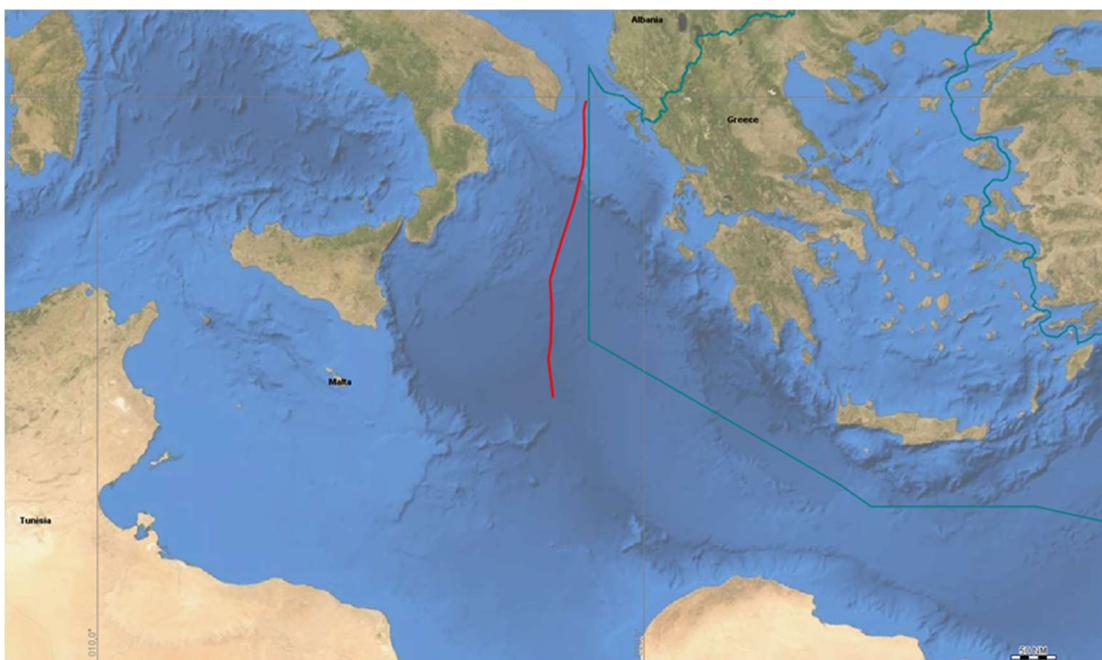
Σημαντικές ήταν οι αντιδράσεις και του Διεθνούς παράγοντα στην κοινοποίηση του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου. Κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί ενδεικτικά η αντίδραση ισχυρών «παικτών» στη Παγκόσμια σκακιέρα, όπως των ΗΠΑ που χαρακτήρισαν το Μνημόνιο ως «αντιπαραγωγικό και προκλητικό» (State Department: 2019), ή της ΕΕ που παρατήρησε ότι «...παραβιάζει τα κυριαρχικά δικαιώματα τρίτων κρατών, δεν συνάδει με το δίκαιο της θάλασσας και δεν μπορεί να παράγει έννομες συνέπειες για τρίτα κράτη...» (ΕΕ:2020β). Η Ρωσία τέλος, κάλεσε τους συντάκτες του Μνημονίου να «...επιδείξουν πολιτική σύνεση και θα απέχουν από πράξεις που θα επιδείνωναν περαιτέρω την ήδη δύσκολη κατάσταση στη Λιβύη και στη Μεσόγειο συνολικά» (Ζαχάροβα:2019).

Παρόλα αυτά, η Τουρκία δεν άλλαξε στο ελάχιστο την πολιτική της στη περιοχή. Η ξεκάθαρη καταδίκη της Διεθνούς κοινότητας δεν πτόησε την Άγκυρα η

οποία κλιμάκωσε την ένταση με την Ελλάδα και προέβη σε μια παρατεταμένη προκλητική και κακόπιστη στάση σε βάρος της. Επιπρόσθετα, συνέχισε να απειλεί με χρήση βίας, εναντίων όλων όσων τάχθηκαν ανοιχτά υπέρ της Ελλάδας.

6.3 Συμφωνία οριοθέτησης Θαλασσίων ζωνών Ελλάδας-Ιταλίας.

Την 6η Ιουνίου 2020 οι υπουργοί Εξωτερικών της Ελλάδας και της Ιταλίας συνυπέγραψαν τη συμφωνία οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών των δύο χωρών. Η Συμφωνία αυτή είναι σημαντική καθώς είναι η πρώτη συμφωνία κατά την οποία η ελληνική Πολιτεία οριοθετεί το σύνολο των Θαλασσίων Ζωνών και στην ουσία αυτή που δίνει την οδηγό γραμμή της ελληνικής διπλωματίας. Έχει συνταχθεί σύμφωνα με το γράμμα της Σύμβασης για το δίκαιο της Θάλασσας και αποδίδει στα νησιά την Υφαλοκρηπίδα και την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη που προβλέπεται.

Χάρτης 4. Η Οριοθετική Γραμμή στη Συμφωνία Ελλάδας -Ιταλίας.

Αξίζει να αναφερθεί ότι, η οριοθέτηση με τη γείτονα χώρα βασίζεται σε μία αντίστοιχη συμφωνία του 1977 που αφορούσε στην οριοθέτηση της μεταξύ τους Υφαλοκρηπίδας, αρκετά χρόνια πριν την Σύμβαση UNCLOS του 1982. Στη σύγχρονη συμφωνία ενσωματώθηκαν στην ίδια οριοθέτηση και οι λοιπές

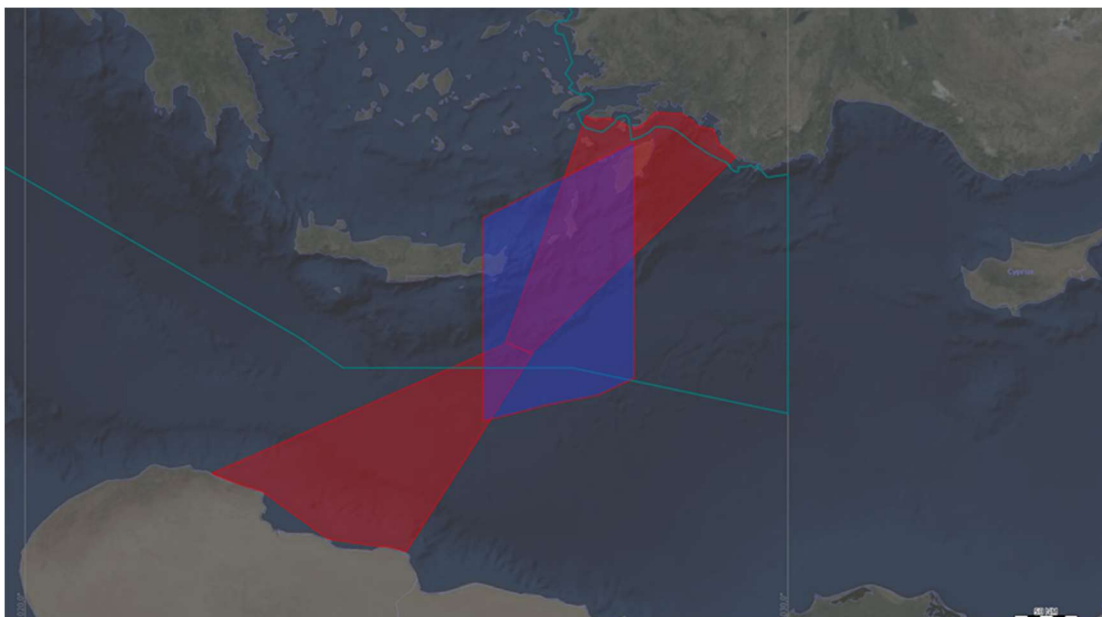
Θαλάσσιες ζώνες. Ένα δεύτερο σημείο που αξίζει να αναφερθεί είναι ότι, η υιοθέτηση σταματάει σε ένα βορειότερο σημείο και ένα αντίστοιχο νοτιότερο σημείο (Χάρτης 4), εκατέρωθεν των οποίων απαιτείται η συναίνεση ή η συμφωνία με τα άλλα παράκτια κράτη της περιοχής (Αλβανίας για Βόρεια, Λιβύης για νότια). Αυτή η κίνηση αποτελεί μια πολύ σημαντική πτυχή της ελληνικής διπλωματίας, η οποία δεν επιθυμεί να οριοθετήσει θαλάσσιες ζώνες μονομερώς, δηλαδή χωρίς την συναίνεση των κρατών που επηρεάζονται. Έτσι, η Αθήνα δηλώνει την πρόθεσή της να οριοθετήσει και τις υπόλοιπες ζώνες, αφού διαπραγματευτεί με τα άλλα κράτη, αλλά έχοντας ως δεδομένο το προηγούμενο της μέσης γραμμής.

6.4 Μερική Οριοθέτηση Θαλασσιών Ζωνών Ελλάδας-Αιγύπτου.

Την 6η Αυγούστου 2020 η ελληνική Πολιτεία συνυπέγραψε συμφωνία μερικής οριοθέτησης με το κράτος της Αιγύπτου. Μερική διότι περιλάμβανε μόνο το χώρο που περιέχεται μεταξύ του 26^{ου} και 28^{ου} Μεσημβρινού. Η συμφωνία αυτή συντάχθηκε σύμφωνα με τα οριζόμενα στη σύμβαση του ΟΗΕ για το Δίκαιο των θαλασσών και απέδωσε στα ελληνικά νησιά επήρεια της τάξης του 90% για την Κρήτη και συνολικά θαλάσσιες ζώνες στο 56% για την Αίγυπτο και 44% για την Ελλάδα (Τα Νέα: 2020).

Η Ελληνο-αιγυπτιακή συμφωνία έχει πολλαπλά οφέλη για την ελληνική Πολιτεία. Αρχικά, αναχαιτίστηκε με αντίστοιχη διακρατική συμφωνία το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο. Πριν τη Συμφωνία αυτή υπήρχε μια διακρατική Συμφωνία (το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο) και επιστολές διαμαρτυρίας προς αυτό, αλλά καμία άλλη εν ισχύ συμφωνία. Συνεπώς, η περιοχή ήταν οριοθετημένη από δυο κράτη και μόνο, την Τουρκία και τη Λιβύη. Μετά την υπογραφή της ελληνο-αιγυπτιακής Συμφωνίας οι νόμιμες αξιώσεις της Ελλάδας και της Αιγύπτου έλαβαν μια Διεθνή διάσταση και αντίστοιχη νομιμοποίηση. Κοιτάζοντας το Χάρτη 5 παρατηρούμε ότι, η ελληνο-αιγυπτιακή συμφωνία επικαλύπτει εξ ολοκλήρου και διεμβολίζει την αντίστοιχη συμφωνία Τουρκίας-Λιβύης. Σε αυτό που διαφέρουν οι δύο επιμέρους συμφωνίες είναι ότι η αντίστοιχη ελληνική έχει συναχθεί σύμφωνα με το Διεθνές

Δίκαιο και έχει υπογραφεί από δύο κράτη που έχουν αντικείμενες ακτές και κοινά θαλάσσια σύνορα (Λιάκουρας, 2020).

Χάρτης 5. Η Απεικόνιση του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου και της Συμφωνίας Μερικής οριοθέτησης Ελλάδας-Αιγύπτου.

Η ελληνική κυβέρνηση δέχθηκε κριτική για το γεγονός ότι, η εν λόγω συμφωνία, περιορίστηκε δυτικότερα του 28ου Μεσημβρινού, ήταν δηλαδή μια μερική οριοθέτηση και δεν προχώρησε στο σύνολο των θαλάσσιων ζωνών με την Αίγυπτο. Τη δεδομένη στιγμή είναι κοινώς αποδεκτό, ότι ήταν ό,τι καλύτερο μπορούσε να συνάψει η Ελλάδα. Οι αντιρρήσεις ή οι διαφωνίες της Αιγυπτιακής πλευράς στο ποσοστό επήρειας του Συμπλέγματος Μεγίστης/ Καστελορίζου, που έχουν οδηγήσει σε μη συμφωνία με την Αίγυπτο σε προηγούμενες προσπάθειες οριοθέτησης, ήταν μαθηματικά σίγουρο ότι θα οδηγούσαν σε μακροχρόνιες καθυστερήσεις ή σε ένα νέο ναυάγιο. Συνεπώς, η μερική οριοθέτηση παραμέρισε τις όποιες διαφωνίες και προώθησε το μέρος στο οποίο υπήρχε σύμπτωση και εν τέλει συμφωνία. Το ότι δεν αποδόθηκε 100% επήρεια στα ελληνικά νησιά ήταν μια αναγκαία υποχώρηση της ελληνικής διπλωματίας, ώστε να επιτευχθεί αυτή η Συμφωνία που στην ουσία αρκεί για να επικαλύψει το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο. Με τον τρόπο αυτό, η ελληνική Πολιτεία στην ουσία φρέναρε την ορμή της τουρκικής διπλωματίας και αποκατέστησε ένα μέρος της νομιμότητας (Λιάκουρας: 2020). Παράλληλα, η ελληνική πλευρά με την μερική αυτή οριοθέτηση δεν απώλεσε τα δικαιώματά της ανατολικότερα του 28^{ου} Μεσημβρινού, κάθε άλλο. Το

γεγονός ότι η Τουρκία, ενεργώντας και πάλι κακόπιστα σταματούσε τις σεισμικές της έρευνες στα όρια του 28^{ου} Μεσημβρινού αποτέλεσε τη διαρκή προσπάθεια της γείτονα, να δημιουργήσει τετελεσμένα και σε καμία περίπτωση δεν αποστερεί από την Ελλάδα τα δικαιώματα σε θαλάσσιες ζώνες ανατολικότερα του εν λόγω Μεσημβρινού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. Η προτεινόμενη αντίδραση της ελληνικής πλευράς.

Είναι γεγονός ότι, η στρατηγική της Τουρκίας τα τελευταία χρόνια έχει γίνει ιδιαίτερα επιθετική στον τρόπο που ασκεί την εξωτερική της Πολιτική. Παρατηρείται να κάνει χρήση της στρατιωτικής της ισχύος επιχειρώντας σε επικράτειες ξένων κρατών σε μια προσπάθεια να διασφαλίσει και να προάγει τα συμφέροντά της. Παράλληλα, απειλεί με χρήση βίας, την κατά τα άλλα σύμμαχο Ελλάδα και προσπαθεί να δημιουργήσει τετελεσμένα στην κυπριακή αλλά και στην ελληνική ΑΟΖ.

Η οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών που προέβη η Τουρκία με την Λιβύη αιφνιδίασε την ελληνική πλευρά και έθεσε το επιτελείο της διπλωματικής υπηρεσίας σε ύψιστη κινητικότητα. Ωστόσο, η ενέργεια αυτή όπως έχει ήδη διατυπωθεί, αντιβαίνει σε μια σειρά νομικών θεμάτων τα οποία είναι ανάγκη να εντοπίσει η ελληνική πολιτεία με απώτερο σκοπό, να συντονίσει και να οικοδομήσει βάσει αυτών τις δράσεις της.

Επισημαίνεται ότι, η συμφωνία αυτή όσο παράτυπη και καινοφανής κι αν είναι, παραμένει μια διακρατική συμφωνία σε μία περιοχή που δεν είχε προηγουμένως οριοθετηθεί. Συνεπώς, αποτελεί μια πραγματικότητα η οποία μόνο με αντίστοιχη συμφωνία με άλλο κράτος της περιοχής, όπως π.χ. συνέβη με την διακρατική συμφωνία Ελλάδος-Αιγύπτου, θα μπορούσε να αδρανοποιηθεί. Η οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών με την Αίγυπτο αποτελεί μια σημαντική εξέλιξη για την ελληνική πλευρά, και δεδομένου ότι η συμφωνία αυτή είναι σύννομη με το πνεύμα του Διεθνούς Δίκαιου, αυτόματα υπονομεύει με σκοπό να αχρηστεύσει την αντίστοιχη Τουρκο-λιβυκή συμφωνία (Λιάκουρας: 2020).

Ωστόσο, δεδομένου ότι τα χρονικά περιθώρια έχουν στενέψει επικίνδυνα, η ελληνική πολιτεία πρέπει να δράσει ταχύτατα, συντεταγμένα και συντονισμένα, ώστε να αποφύγει τα τετελεσμένα που η τουρκική πολιτεία έχει δρομολογήσει και συστηματικά υλοποιεί. Επισημαίνεται ότι, οι παρακάτω προτεινόμενες δράσεις αποτελούν τον τρόπο αντιμετώπισης που ο ερευνητής προτείνει και αποτελούν την προσωπική του κρίση και μόνο. Οι δράσεις που προτείνονται είναι αναγκαίο να πραγματοποιηθούν ταυτόχρονα και να περιλαμβάνουν τα παρακάτω επίπεδα.

7.1. Διπλωματικό επίπεδο.

Προσπάθεια ταχείας οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών με όσα περισσότερα κράτη της περιοχής είναι δυνατό. Αυτό θα δώσει στην ελληνική διπλωματία το πλεονέκτημα της στήριξης και της σύμπλευσης των κρατών της περιοχής και έτσι θα αποπνέει νομιμότητα. Το γεγονός ότι, ένα κράτος συντάσσεται με την γραμμή ενός άλλου και εν τέλει καταλήγει σε μια διακρατική συμφωνία δίνει το μήνυμα, ότι το κράτος αυτό είναι συγκαταβατικό στη διαπραγματευτική διαδικασία, υπό τις αρχές του Διεθνούς Δικαίου, δίνοντας μεγάλη βαρύτητα στην ειρηνική επίλυση των διαφορών.

Οι πρόσφατες συμφωνίες με την Ιταλία και την Αίγυπτο άνοιξαν το δρόμο στην ελληνική πλευρά και όρισαν το πλαίσιο στο οποίο θα πρέπει να κινηθεί η διπλωματία της Ελλάδας. Στο πλαίσιο αυτό καθίσταται σαφές ότι, στο βωμό της αναγκαιότητας επίτευξης συμφωνίας με τα παράκτια κράτη της περιοχής, θα πρέπει να θυσιαστεί μέρος της επήρειας των αμέτρητων ελληνικών νησιών, ώστε να προκύψει συμφωνία.

Οι παρακάτω προτεινόμενες συμφωνίες αναφέρονται προφανώς, για να καταδειχθεί ότι η Ελλάδα είναι προσηλωμένη στην οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών με συμφωνία και να διαψευσθεί στην πράξη ότι η Ελλάδα κινείται μονομερώς, κατά την προσφιλή τουρκική τακτική.

7.1.1 Αλβανία.

Η πιο εύκολη ίσως περίπτωση οριοθέτησης, είναι αυτή με την Αλβανία. Οι διαπραγματεύσεις του 2009 αποτελούν ένα πολύ καλό υπόβαθρο για οριστική διευθέτηση. Είναι γνωστό ότι το 2009 η τότε Συμφωνία ακυρώθηκε από το αλβανικό Συνταγματικό δικαστήριο με την αιτιολογία ότι εκχωρεί στην Ελλάδα χωρικά ύδατα και συνεπώς εθνική κυριαρχία. Ωστόσο, υπάρχουν ενδείξεις ότι και σε αυτό το θέμα η τουρκική πολιτική και διπλωματία έχει εμπλακεί ενεργά μπλοκάροντας την Συμφωνία (Ζηργάνος: 2018). Με δεδομένο ότι, η εν λόγω Συμφωνία ήταν σύνομη με το σύνολο των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου και σε

αυτό είχε συναινέσει όλη η πολιτική ηγεσία της Αλβανίας δημιουργείται εύλογα η απορία κάτω από ποιες συνθήκες απορρίφθηκε η τότε Συμφωνία.

Σε κάθε περίπτωση το γεγονός ότι, δυο πολιτικοί προϊστάμενοι γειτονικών χωρών έχουν υπογράψει μια Συμφωνία το 2009 δίνει στην διπλωματία το πλεονέκτημα να κερδίσει ένα μέρος του αναγκαίου χρόνου. Τα θέματα είναι γνωστά και έχει υπάρξει συναίνεση. Ένας νέος κύκλος διαπραγματεύσεων με τα τωρινά δεδομένα, που στην ουσία δεν έχουν αλλάξει σχεδόν καθόλου από αυτά του 2009, εκτιμάται ότι θα είναι σχετικά εύκολη υπόθεση.

Η εξέλιξη της 20^{ης} Οκτωβρίου 2020, μετά την επίσκεψη του Υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδας κ. Δένδια στα Τίρανα, δείχνει την αποφασιστικότητα των δυο κυβερνήσεων να προχωρήσουν σε λύση/οριοθέτηση με βάση όλα τα εργαλεία της Διεθνούς Διπλωματίας, ακόμη και τα Δικαστικά. Πιο συγκεκριμένα, οι δυο αντιπροσωπείες δεσμευτήκαν να εργαστούν σε ένα ορισμένο χρονικό πλαίσιο, ώστε να καταλήξουν σε αμοιβαία αποδεκτή οριοθέτηση. Μετά την πάροδο του χρόνου αυτού εκδήλωσαν την προθυμία να παραπέμψουν το θέμα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Σε κάθε περίπτωση η οποιαδήποτε λύση στη βάση του Διεθνούς Δικαίου αποτελεί μια ευνοϊκή εξέλιξη για την Ελλάδα (Κωνσταντώνης: 2020). Εκτιμάται ότι, η προσφυγή στο ΔΔΧ εναντίον της Αλβανίας είναι μια επιλογή χαμηλού ρίσκου καθώς δεν φαίνεται να υπάρχουν επισφάλειες στην περίπτωση αυτή. Το γεγονός ότι, το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αλβανίας απέρριψε την προηγούμενη Συμφωνία του 2009 δεν είναι δυνατό να μεταβάλλει μια οριοθέτηση που συντάχθηκε με το γράμμα του Διεθνούς Δικαίου και της αντίστοιχης Νομολογίας (Κωνσταντώνης: 2020).

7.1.2. Λιβύη.

Η προσπάθεια οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών με τη Λιβύη αποτελεί μια μακρά και επίπονη διαδικασία. Οι διαπραγματεύσεις από την εποχή διακυβέρνησης του Καντάφι αποτελούσαν ένα αγκάθι για την ελληνική διπλωματία. Αρχικά, το γεγονός ότι η Λιβύη αποτελεί ένα από τα λίγα παγκοσμίως κράτη που δεν έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας. Η αξίωσή της

επίσης, να αναγνωρισθεί ο κόλπος της Σύρτης ως εσωτερικά ύδατα της Λιβύης, η διαφωνία με την ελληνική αντιπροσωπία ως προς το ποσό επήρειας της Γαύδου και τέλος η όλη στάση της στο θέμα των οριοθετήσεων, που ήταν πολύ κοντά στη λογική της Τουρκίας, αποτελούσαν τα άλυτα θέματα των τότε διαπραγματεύσεων.

Η πτώση του καθεστώτος Καντάφι και αργότερα η ανάληψη της μεταβατικής διακυβέρνησης της Λιβύης από το Σάρατζ σταμάτησε τις όποιες διαβουλεύσεις μέχρι να ομαλοποιηθεί η κατάσταση στη γειτονική χώρα. Ωστόσο, τα γεγονότα που ακολούθησαν στη Λιβύη με τον εμφύλιο σπαραγμό κάθε άλλο παρά ευνοϊκές θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν για διακρατικές Συμφωνίες. Συνεπώς, η ελληνική διπλωματία αδράνησε περιμένοντας έναν αξιόπιστο και προπάντων εξουσιοδοτημένο συνομιλητή, ώστε να συνεχίσει ή να ξεκινήσει εκ νέου διαπραγματεύσεις. Οι όποιες επαφές της τουρκικής διπλωματίας με το εύθραυστο και ευάλωτο καθεστώς Σάρατζ δεν έτυχαν της δέουσας προσοχής και η Αθήνα δέχτηκε ένα στρατηγικού τύπου αιφνιδιασμό με την υπογραφή του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου.

Στην επιστολή του Πρέσβη της Λιβύης Elmajerbi (A/74/634) μετά την υπογραφή του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου παρατηρεί κανείς ένα απολογητικό ύφος κυρίως προς την ελληνική πλευρά, μνημονεύοντας τέσσερις κύκλους άκαρπων διαπραγματεύσεων εξαιτίας των αξιώσεων της ελληνικής, όπως αναφέρει Πολιτείας. Επίσης, αξιοσημείωτη είναι η αναφορά ότι, η λιβυκή πλευρά είναι πρόθυμη να προσφύγει σε αντίστοιχο ΔΔΧ με όποιο κράτος πιστεύει ότι έχει αδικηθεί από την τουρκο-λιβυκή Συμφωνία.

Τον Σεπτέμβριο 2020 ακούσθηκαν φωνές στη Λιβύη, αν και είχε υπογραφεί το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο, που ζητούσαν την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων με την Ελλάδα, αλλά και τη Μάλτα, σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο. Πιο συγκεκριμένα, ο Υπουργός των εξωτερικών της κυβέρνησης Σάρατζ Σιγιάλα ανέφερε ότι, η λιβυκή πλευρά είναι έτοιμη να προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις με την Ελλάδα και τη Μάλτα (Σιγιάλα: 2020). Αυτή η εξέλιξη καταδεικνύει για ακόμη μία φορά ότι η Λιβύη επιζητεί τη νομιμότητα στην πολιτική της σε σχέση με τις γειτονικές της χώρες. Με δεδομένο ότι, η διπλωματική αντιπροσωπία της Λιβύης δεν μπορεί να διαπραγματευτεί ότι έχει ήδη υπογράψει με την Τουρκία, πράγμα που απαγορεύει το Δίκαιο των Συνθηκών, θα εξυπηρετούσε αρχικά, μια μερική οριοθέτηση με τη Λιβύη, όπως συνέβη με την

Αίγυπτο. Πιο συγκεκριμένα, στην περιοχή που εκτείνεται από το σημείο οριοθέτησης με την Ιταλία στα δυτικά μέχρι τον 24^ο ή 25^ο Μεσημβρινό στα ανατολικά θα μπορούσε να υπάρξει μια συμφωνία. Σαφώς, οι προσδοκίες τις ελληνικής πλευράς δεν μπορούν να είναι μεγάλες ωστόσο, μέσω τις διαπραγματευτικής διαδικασίας μπορεί να βρεθεί μια αμοιβαία αποδεκτή λύση. Σε κάθε περίπτωση, είναι αναγκαίο να υπάρξει μια αξιόπιστη και σταθερή κυβέρνηση στη Λιβύη και τότε μόνο, μπορεί να υπάρξει οποιαδήποτε πολιτική συμφωνία. Για τις υπόλοιπες περιοχές ανατολικότερα θα εξυπηρετούσε η προσφυγή στο ΔΔΧ όπως θα αναλυθεί παρακάτω.

7.1.3 Αίγυπτος.

Η μερική οριοθέτηση των θαλασσίων ζωνών της 6^{ης} Αυγούστου 2020 με την Αίγυπτο όπως προαναφέρθηκε, ήταν η πρώτη αναγκαία και απαραίτητη κίνηση από την ελληνική Διπλωματία, ώστε αρχικά να «αναχαιτιστεί» το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο. Ωστόσο, είναι ανάγκη να προχωρήσει η οριοθέτηση ανατολικότερα του 28^{ου} Μεσημβρινού, ώστε να οριστούν τα θαλάσσια σύνορα των κρατών της περιοχής.

Είναι γεγονός ότι, ανατολικότερα του 28^{ου} Μεσημβρινού η ενδεχόμενη οριοθέτηση επηρεάζει και άλλα κράτη, όπως την Τουρκία και την Κύπρο και για τον λόγο αυτό, στο πνεύμα πάντα του Διεθνούς Δικαίου η Συμφωνία σταμάτησε στον παραπάνω Μεσημβρινό. Επίσης, καταδεικνύεται για ακόμη μία φορά η τεράστια σημασία του Συμπλέγματος Μεγίστης/ Καστελόριζου. Στις πρόσφατες επαφές προ της 6^{ης} Αυγούστου 2020 κατέστη σαφές από την Αιγυπτιακή πλευρά, ότι δεν προτίθεται να αποδώσει στο Σύμπλεγμα την επήρεια που η ελληνική πλευρά επιζητά ή προσδοκά. Παρόλα αυτά, η πολιτική συγκυρία τη δεδομένη στιγμή κρίνεται ως η καλύτερη δυνατή στις σχέσεις των δυο κρατών και η οδός της διαπραγμάτευσης δε φαίνεται να εμποδίζεται από εμφανείς εξωτερικούς παράγοντες. Εν αντιθέσει με τις σχέσεις της Αιγύπτου με την Τουρκία που τη δεδομένη χρονική περίοδο είναι στη χειρότερη κατάσταση, μετά την αποστολή στρατευμάτων και πολεμοφοδίων στη Λιβύη.

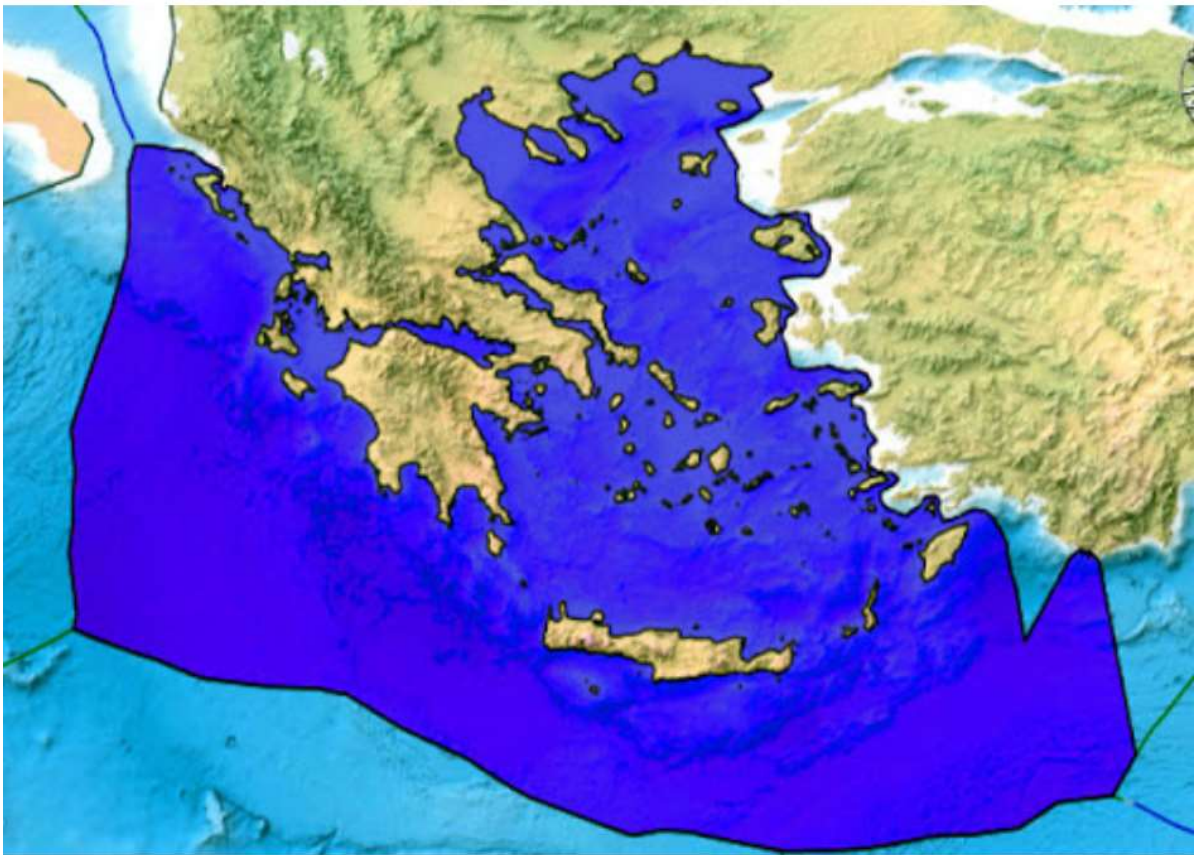
Η διαπραγμάτευση με την Αίγυπτο κρίνεται απαραίτητο να συνεχιστεί και να εξευρεθεί η αμοιβαία δίκαιη λύση. Στη περιοχή αυτή που το τελευταίο διάστημα ερευνήθηκε συστηματικά από τη Τουρκία με το ερευνητικό σκάφος Uruc Reis, θα κριθεί όλη η έκβαση των οριοθετήσεων για την ελληνική διπλωματία. Ο ρόλος της Αιγύπτου είναι και πάλι κομβικός και στην ανάγκη επίτευξης συμφωνίας, ίσως είναι αναπόφευκτη η συναίνεση σε μικρότερη επήρεια του Συμπλέγματος από την Ελλάδα.

7.1.4 Κύπρο.

Αν και θεωρητικά οι πολιτικές της Ελλάδας και της Κύπρου θα περίμενε κανείς να ταυτίζονται και να είναι ιδιαίτερα δραστήριες απέναντι στον κοινό εχθρό, παρατηρούμε μια φοβική αδράνεια στην οριοθέτηση Θαλασσιών ζωνών των δυο κρατών. Είναι γεγονός ότι, μετά την ιστορική δήλωση του Καραμανλή ότι «η Κύπρος κείται μακράν» ελάχιστη ήταν η συνεισφορά της Ελλάδας στην πολύπαθη Κύπρο. Η πολιτική αυτή έχει οδηγήσει σε μια κατάσταση που ολοένα και περισσότερο παγιώνει τα τετελεσμένα της τουρκικής επεκτατικότητας. Μετά τα 46 χρόνια κατοχής και παρά τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ η Κύπρος παραμένει διχοτομημένη. Σαν να μην έφτανε αυτό, τα τελευταία χρόνια η Τουρκία καταπατά απροκάλυπτα και τις θαλάσσιες ζώνες της Κύπρου. Τα ερευνητικά σκάφη της γείτονος, αλλά και τα πλωτά γεωτρύπανά της, οργώνουν καθημερινά τα θαλασσοτεμάχια της Κυπριακής Δημοκρατίας, αν και αυτά έχουν οριοθετηθεί και διατεθεί προς εκμετάλλευση σε εταιρίες κολοσσούς, σε μια ακόμη προσπάθεια να δημιουργήσει και πάλι τετελεσμένα.

Στον αντίποδα, σε όλους τους χάρτες που έχει εκδώσει η ελληνική πλευρά εκφράζοντας τις αξιώσεις της σε θαλάσσιες ζώνες, απεικονίζεται η ελληνική ΑΟΖ να τέμνει την αντίστοιχη κυπριακή (Χάρτης 6). Είναι γεγονός ότι, για να υπάρξουν θαλάσσια σύνορα μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου θα πρέπει να αποδοθεί 100% επήρεια στο σύμπλεγμα Μεγίστης/ Καστελόριζου. Το ενδεχόμενο οριοθέτησης θαλασσιών ζωνών μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου είναι αναμενόμενο ότι θα προκαλέσει την έντονη αντίδραση της Τουρκίας. Με τον τρόπο αυτό αποκόπτεται η Τουρκία από την ανατολική Μεσόγειο και χάνει την έξοδο της στη θάλασσα.

Ωστόσο, η ελληνοκυπριακή πλευρά είναι αναγκαίο να ξεπεράσει τα φοβικά της σύνδρομα και να προχωρήσει σε μια τέτοια οριοθέτηση επιζητώντας να της αποδοθεί το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα. Η συμπεριφορά αυτή της αδράνειας ή της μη οριοθέτησης εκλαμβάνεται απλά από την Τουρκία ως αδυναμία ή ατολμία, και εκεί επάνω έχει δομηθεί ολόκληρη η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας. Μια πολιτική που αδιαφιλονίκητα επιδεικνύει και εμπλέκει την στρατιωτική της ισχύ και την απειλή χρήσης βίας για να επιτύχει τους πολιτικούς της σκοπούς (Μηνάγιας: 2019).

Χάρτης 6. Η ΑΟΖ της Ελλάδας, όπως προβλέπεται στο Νόμου 4001/2011 της Ελλάδας.

Η οριοθέτηση αυτή θα αποτελεί μια ακόμη διακρατική συμφωνία που ακυρώνει το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο, μιας και υπερκαλύπτει το σύνολο της περιοχής που τα δυο κράτη έχουν συμφωνήσει. Επιπρόσθετα, θα αποτελεί και ένα ακόμα διαπραγματευτικό χαρτί σε μια ενδεχόμενη μελλοντική διαπραγμάτευση με την Τουρκία. Στην ενδεχόμενη οριοθέτηση με την Κύπρο είναι αναγκαίο να υπάρχει προ συνεννόηση με την Αίγυπτο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

7.1.5 Τουρκία.

Είναι γεγονός ότι, οι πολιτικές λύσεις αποτελούν τις πιο ασφαλείς και στέρεες λύσεις. Ακόμη και οι πιο ριζοσπαστικές και ρηξικέλευθες στη ροή της ιστορίας όπως η ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, αποτέλεσαν μια λύση όχι όμως και την καλύτερη.

Με βάση την υπάρχουσα κατάσταση οποιαδήποτε διαπραγμάτευση με τη Τουρκία μοιάζει ουτοπία. Η Τουρκία επιθυμεί να θέσει προς διαπραγμάτευση όλα τα ανοιχτά, κατά την δική της θεώρηση θέματα, ενώ η Ελλάδα ανταπαντά, ότι το μόνο θέμα προς συζήτηση είναι αυτό της οριοθέτησης της Υφαλοκρηπίδας και κατ' επέκταση της ΑΟΖ. Σε κάθε περίπτωση, επιδίωξη της ελληνικής διπλωματίας θα πρέπει να είναι η επίτευξη μιας αμοιβαίας αποδεκτής πολιτικής συμφωνίας που μόνο μέσα από διαπραγμάτευση μπορεί να προκύψει.

Οι σχέσεις των δυο κρατών μετά τους Παγκόσμιους Πολέμους έχουν περάσει από διάφορες φάσεις έντασης και από αντίστοιχες φάσεις διερευνητικών επαφών, ώστε να προχωρήσουν οι απευθείας διαπραγματεύσεις. Ωστόσο, οι όποιες επαφές συνοδεύονται πάντα από επίδειξη ισχύος από την τουρκική πλευρά και από μια συνεχή προσπάθεια δημιουργίας τετελεσμένων. Παράλληλα, παρατηρείται μια μονίμως διευρυμένη ατζέντα διεκδικήσεων εις βάρος της Ελλάδας, γεγονός που καθιστά άγονο το έδαφος των όποιων επαφών. Η πιο ανησυχητική θεώρηση των τελευταίων χρόνων είναι η αναθεωρητική ρητορική που ολοένα και πιο συχνά εκφράζεται από τα πιο επίσημα χείλη της τουρκικής πολιτικής (Ερντογάν: 2017, Τσαβούσογλου: 2017), που ζητά αναθεώρηση ή επικαιροποίηση των Συνθηκών που ορίζουν επίσημα τα σύνορα των δυο κρατών. Υπό αυτές τις συνθήκες είναι εμφανές ότι, η διαπραγμάτευση καθίσταται πρακτικά αδύνατη. Στο spiral που χαρακτηρίζει την ελληνοτουρκική κατάσταση το τρέχον διάστημα δεν μπορούν να υπάρχουν παράθυρα αισιοδοξίας. Ωστόσο, η ελληνική πολιτεία είναι ανάγκη να επιζητά εποικοδομητικό και γόνιμο διάλογο, υπό το πρίσμα του Διεθνούς Δικαίου. Για να ξεκινήσουν οι διερευνητικές επαφές θα πρέπει να εκλείψουν οι προκλητικές ενέργειες και να οριστούν οι προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες θα υπάρξει ειλικρινής και καλόπιστη διαπραγμάτευση. Επίσης, είναι ανάγκη να διευκρινιστεί προς όλους τους αποδέκτες ότι το μόνο που

διαπραγματεύεται η ελληνική Πολιτεία με την Τουρκία είναι η οριοθέτηση Υφαλοκρηπίδας και ΑΟΖ. Με δεδομένο ότι ο Διεθνής παράγοντας φαίνεται να έχει αφυπνιστεί και η Τουρκία πλέον βρίσκεται στο περιθώριο, έχοντας κακές σχέσεις με όλα τα κράτη της περιοχής, δίνει ένα ακόμη πλεονέκτημα στην Ελλάδα. Τέλος, η ελληνική πολιτεία θα πρέπει να είναι αλλά και να φαίνεται έτοιμη να υπερασπιστεί την ακεραιότητά της με αποκλειστικά δικά της μέσα και να αφήσει στην άκρη τα φοβικά σύνδρομα που την διακατέχουν (Μηνάγιας: 2019). Διαφορετικά, η όποια διαπραγματευτική προσπάθεια με την Τουρκία δε θα έχει το αίσιο τέλος που ο ελληνικός λαός επιθυμεί.

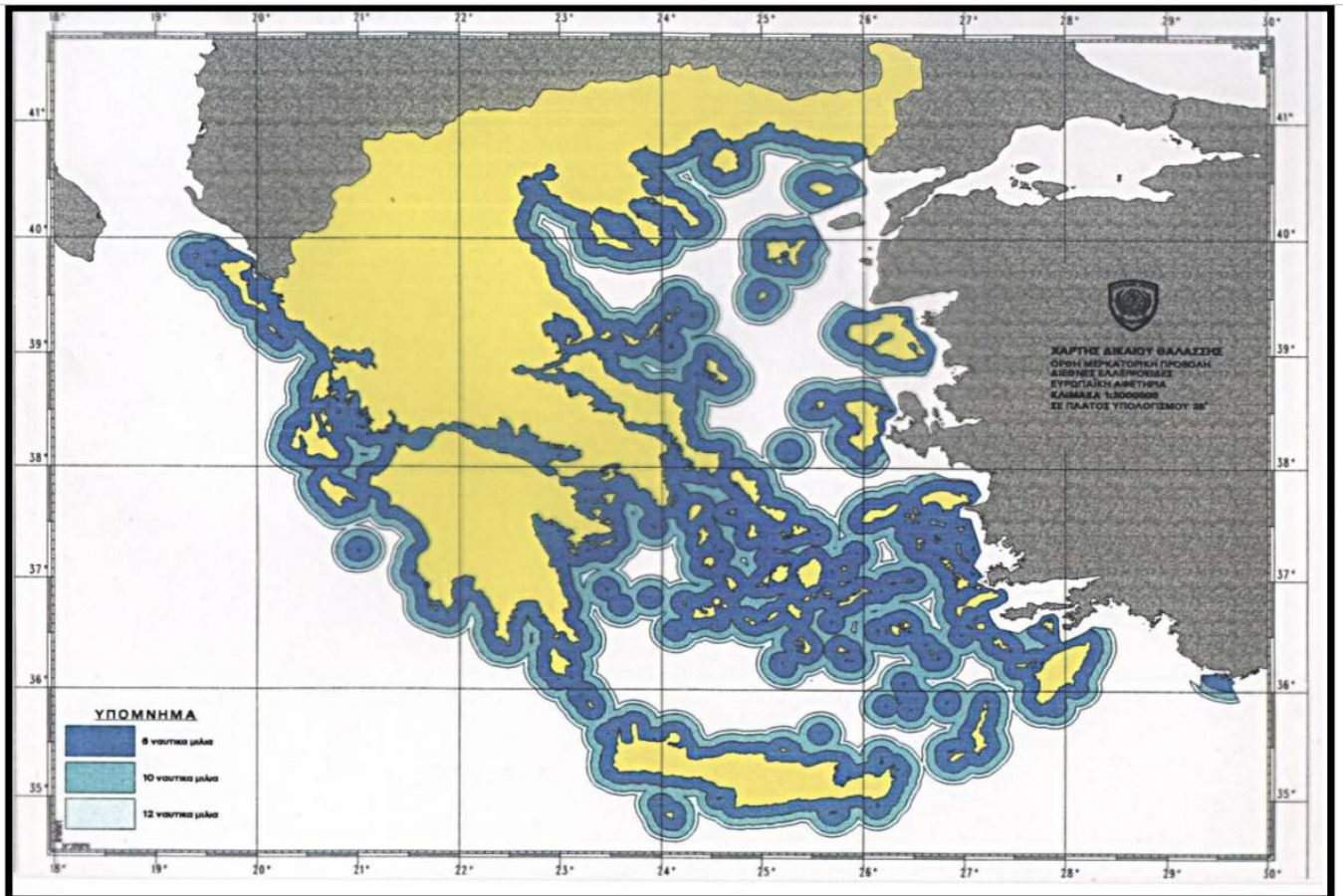
7.2 Πολιτικό επίπεδο.

7.2.1 Επέκταση της ελληνικής Αιγιαλίτιδας ζώνης στα 12NM.

Ο ορισμός του εύρους της Αιγιαλίτιδας Ζώνης είναι ένα μονομερές θέμα εσωτερικού Δικαίου και αποκλειστικό θέμα κυριαρχίας του κάθε κράτους (UNCLOS:1982). Η Ελλάδα έχει ορίσει το εύρος της Αιγιαλίτιδας της ζώνης στα 6NM και τον αντίστοιχο Εναέριο Χώρο στα 10NM ωστόσο, η επέκταση της Αιγιαλίτιδας Ζώνης στα 12 NM που αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα κάθε παράκτιου κράτους, θα καθιστούσε το Αιγαίο πρακτικά μια κλειστή ελληνική θάλασσα. Όπως φαίνεται στο Χάρτη 7 το εναπομείναν τμήμα των διεθνών υδάτων περιορίζεται σημαντικά από αυτή την επέκταση, εξ ου και το *casus belli* της τουρκικής εθνοσυνέλευσης.

Έχοντας ως δεδομένο το ολοένα και πιο τεταμένο κλίμα στις σχέσεις των δυο χωρών, υπάρχουν πολλοί τόσο στο εσωτερικό (Συρίγος:2020, Μαριάς:2020) όσο και στο εξωτερικό (Λαβρόφ:2020) που προτείνουν ότι είναι μια χρονική στιγμή που η Ελλάδα θα πρέπει να επιδείξει πυγμή και να διευρύνει την χωρική της Θάλασσα στα 12NM. Η συγκυρία φαίνεται ευνοϊκή καθότι η απειλή πολέμου για ένα θέμα εσωτερικού Δικαίου άλλου κράτους αντίκειται σε κάθε έννοια καλής γειτονίας και κατ' επέκταση στο πνεύμα του Διεθνούς Δικαίου. Η Τουρκία το τελευταίο διάστημα είναι αναμεμειγμένη σε κάθε ταραχή σε όλη την ανατολική Μεσόγειο

(Μητσotάκης:2020). Συνεπώς, οποιαδήποτε αντίδραση από τη Τουρκία στερείται ερείσματος από το Διεθνή παράγοντα.

Χάρτης 7: Αιγιαλίτιδα Ζώνη (Α.Ζ.) 6NM, Εναέριος Χώρος 10NM και επέκταση της Α.Ζ. στα 12NM. Πηγή: Εθνική Υδρογραφική Υπηρεσία.

Στην ουσία η επέκταση της Χωρικής θάλασσας στα 12 NM θα καταδείξει για ακόμη μια φορά την έλλειψη νομιμότητας της Τουρκίας στην περιοχή και θα διαφανεί ότι η οριοθέτηση στη Συμφωνία Τουρκίας Λιβύης παραβιάζει δικαιώματα κυριαρχίας τρίτων κρατών. Στη Διεθνή νομολογία όπως εκφράστηκε ξεκάθαρα από την υπόθεση Bangladesh- Myanmar (ITLOS:2012), η αιγιαλίτιδα ζώνη υπερισχύει έναντι των άλλων ζωνών, καθώς αποπνέει κυριαρχία και όχι απλά κυριαρχικό δικαίωμα.

7.2.2 Αναζήτηση συμμαχιών σε Διεθνές επίπεδο.

Η Ελλάδα αποτελεί ένα πυλώνα σταθερότητας στην πολύπαθη ανατολική Μεσόγειο. Είναι κράτος μέλος του ΟΗΕ, της ΕΕ και μάλιστα στη ζώνη του Ευρώ, του ΝΑΤΟ και άλλων Διεθνών Οργανισμών. Σε όλα τα Διεθνή Fora εκπέμπει νομιμότητα και πνεύμα συνεργασίας.

Στον αντίποδα η Τουρκία είναι μεν μέλος του ΝΑΤΟ ωστόσο, της επιβλήθηκαν κυρώσεις από τις ΗΠΑ και της αφαιρέθηκε το δικαίωμα αξιοποίησης του ΝΑΤΟϊκού οπλικού συστήματος F-35, ως αντίποινα για την ενσωμάτωση στο οπλοστάσιο της του Ρωσικού Αντιαεροπορικού Συστήματος S-400. Με άλλα λόγια οι ΗΠΑ επέβαλλαν σημαντικές κυρώσεις και αποστέρησαν το F-35 από τη συμπαραγωγή Τουρκία επειδή η γειτονική χώρα «φλερτάρει» ανοιχτά με το αντίπαλο δέος, την Ρωσία. Η Τουρκία είναι μεν υποψήφιο προς ένταξη μέλος της ΕΕ ωστόσο, η πολιτική της καθημερινά την απομακρύνει από τα ευρωπαϊκά ιδεώδη. Το χάσμα με τα προαπαιτούμενα της ΕΕ στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των ελευθεριών των πολιτών, του κράτους Δικαίου κ.α. φαντάζει αγεφύρωτο και συνεχώς οξύνεται.

Με τα παραπάνω ως δεδομένο, η Ελλάδα θα πρέπει να ενδυναμώσει τη θέση της στο Διεθνές γίνεσθαι και να αναζητήσει την απαραίτητη στήριξη από τις Συμμαχίες στις οποίες είναι ενταγμένη. Αρχικά, μέσω του ΟΗΕ του μόνου Οργανισμού που έχει την εξουσιοδότηση να προβαίνει σε επιβολή μέτρων, όταν διακυβεύεται η παγκόσμια ειρήνη. Άξιο αναφοράς είναι ότι, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ έχει καταδικάσει την εισβολή στην Κύπρο και την παράνομη κατοχή της ωστόσο, επί 46 χρόνια η κατάσταση δεν έχει αλλάξει και μάλιστα πρόσφατα ο νέοεκλεγείς Τουρκο-κύπριος ηγέτης Ταταρ φαίνεται να συμπλέει με τη θέση Ερντογάν για λύση με δυο ξεχωριστά κράτη (CNN Greece: 2020, Έθνος: 2020).

Επίσης, στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ η αντιπαράθεση δυο κατά τα άλλα Συμμαχικών κρατών αποτελεί μια ιδιαιτερότητα. Η Συμμαχία προσπαθεί να κρατήσει ίσες αποστάσεις από τις δύο χώρες, γεγονός που αναμφίβολα ευνοεί τη Τουρκία που παρανομεί. Τελευταία κράτη της Συμμαχίας όπως η Γαλλία, τάχθηκαν ανοιχτά υπέρ της Ελλάδας και διαχώρισαν τη θέση τους από την λοιπή

Συμμαχία (Νεάρχου: 2020). Παράλληλα, η αλλαγή ηγεσίας των ΗΠΑ φαίνεται πλέον να αλλάζει και την πολιτική της υπερδύναμης έναντι της Τουρκίας. Η κάλυψη που ο Πρόεδρος Τραμπ παρείχε στον Ερντογάν φαίνεται να μην υπάρχει πλέον και αυτή ίσως είναι μια ευκαιρία για την Ελλάδα να διευθετήσει την κατάσταση προς όφελος της. Η νομοθέτηση για επιβολή κυρώσεων προς την Τουρκία αποτελεί ένα δείγμα της αλλαγής πολιτικής από τις ΗΠΑ, ενώ παράλληλα είναι η πρώτη απτή και ουσιαστική αντίδραση του Διεθνούς παράγοντα στη σταθερά παράνομη και προκλητική τουρκική πολιτική (Καθημερινή: 2020, in.gr: 2020).

Τέλος, η ΕΕ είναι ο θεσμός στον οποίο η Ελλάδα θα μπορούσε να βρει κάποιο στήριγμα. Η ΕΕ είναι γεγονός ότι, εδώ και πολλές δεκαετίες εμμένει στην κανονιστική της ισχύ, χωρίς να φαίνεται να έχει τη βούληση να συνεχίσει στα επόμενα βήματα του ευρωπαϊκού οράματος προς ολοκλήρωση (Manners:2002). Ασκήει επιρροή και δύναμη, μέσω της ήπιας της ισχύος, αλλά δεν έχει την πυγμή και την αποφασιστικότητα να επιβάλλει την πολιτική της. Στερείται εργαλείων σκληρής ισχύος όπως ο κοινός στρατός, αλλά και ενιαίας εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής βούλησης γενικότερα (Manners:2002). Έτσι, τα οικονομικά συμφέροντά υπερισχύουν των πολιτικών και μια ξεκάθαρα παραβατική συμπεριφορά από ένα κράτος εκτός της ΕΕ προς κράτη μέλη της ΕΕ δε τυγχάνει της ανάλογης αντιμετώπισης. Η ΕΕ συνεχίζει να κατευνάζει την Τουρκία φοβούμενη τον οικονομικό αντίκτυπο των όποιων μέτρων ενδεχομένως λάβει έναντι αυτής, αλλά και το κύμα προσφύγων με το οποίο ο Ερντογάν απειλεί συνεχώς την ΕΕ (Νεάρχου: 2020). Επίσης, τα τρία τουλάχιστον εκατομμύρια Γερμανών τουρκικής καταγωγής που διαβιούν και ψηφίζουν στην μεγαλύτερη ευρωπαϊκή χώρα καθιστούν τη γερμανική πτέρυγα πιο φιλοτουρκική από το αναμενόμενο (Τα Νέα: 2020). Με άλλα λόγια η ΕΕ παραμένει όμηρος των επιλογών του Ερντογάν, παρακολουθεί από απόσταση το αποτέλεσμα των επιλογών της, καταδικάζοντας την παραβατικότητα της Τουρκίας μόνο με δηλώσεις, αποφεύγοντας την επιβολή ουσιαστικών κυρώσεων και αφήνοντας στην Τουρκία την εικόνα ότι η ΕΕ αποδέχεται σιωπηρά την τουρκική πολιτική. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα και η Κύπρος είναι ανάγκη να παραμείνουν συντεταγμένες στην γραμμή επιβολής μέτρων και στην έμπρακτη καταδίκη της Τουρκίας από το σύνολο των κρατών της ΕΕ.

7.3 Στρατιωτικό επίπεδο.

Κατά τα δέκα χρόνια της δημοσιονομικής κρίσης η ελληνική πολιτεία μοιραία δεν διέθεσε στον τομέα της Άμυνας τα αναγκαία και απαραίτητα κονδύλια. Αντίθετα, η Τουρκία κατά την περασμένη δεκαετία αύξησε κατά πολύ τις δαπάνες της για προμήθεια στρατιωτικού υλικού, ενώ παράλληλα ανέπτυξε και αναπτύσσει εγχώριο στρατιωτικό εξοπλισμό με αξιοσημείωτα αποτελέσματα (Νέδος: 2019α). Αυτή η ανισότητα στο ισοζύγιο στρατιωτικής ισχύος υποβάθμισε τη δυνατότητα αποτροπής της Ελλάδας και έδωσε τη δυνατότητα στην Τουρκία να εντείνει την προσφιλή της πολιτική, δηλαδή τη «διπλωματία των κανονιοφόρων».

Η αύξηση των στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ελλάδας αποτελεί πλέον μονόδρομο. Η βασική ελληνική στρατηγική δηλαδή η αποτροπή, στηρίζεται στο ότι, ο όποιος επιβουλέας/αντίπαλος θα υποστεί κόστος σε περίπτωση αντιπαράθεσης. Το κόστος της αντιπαράθεσης σε έμψυχο και άψυχο δυναμικό αναμένεται να είναι δυσανάλογο του οποιουδήποτε οφέλους, γεγονός που αποτρέπει αυτόν που επιβουλεύεται την ακεραιότητα της Ελλάδας. Κύρια συνιστώσα της αποτροπής αποτελεί η στρατιωτική Ισχύς. Με τα γεγονότα του Καλοκαιριού του 2020 κατέστη σαφές προς όλες τις μεριές, ελληνική κυβέρνηση και κοινωνία, ότι η ενίσχυση των ελληνικών Ένοπλων Δυνάμεων αποτελεί επιτακτική ανάγκη. Για το λόγο αυτό η ελληνική κυβέρνηση προχώρησε άμεσα σε προμήθεια αμυντικού εξοπλισμού, η τεχνολογική υπεροχή του οποίου θα δώσει το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Πρώτη προτεραιότητα τη δεδομένη στιγμή είναι η απόκτηση μέσων που εξειδικεύονται στη διεξαγωγή αεροναυτικών επιχειρήσεων στο σύνολο του FIR Αθηνών, δηλαδή των Μονάδων του Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας. Παράλληλα, ο εκσυγχρονισμός όλων των Μονάδων των Ενόπλων Δυνάμεων κρίνεται αναγκαίος. Στην αριθμητική υπεροχή των Τούρκων θα πρέπει να αντιπαραταχθεί ποιοτικά ανώτερο Στράτευμα και γι' αυτό απαιτούνται κονδύλια που θα λείψουν από άλλους τομείς της ελληνικής δημοσιονομικής πολιτικής, όπως για παράδειγμα από τη παιδεία ή/και την υγεία.

7.4 Οικονομικό επίπεδο.

Ο πιο σημαντικός πυλώνας ισχύος για κάθε κράτος είναι αναμφισβήτητα αυτός της οικονομίας. Η Ελλάδα μετά την πολυετή ύφεση άρχισε με αργούς ρυθμούς να ανακάμπτει, αλλά εξωγενείς και μη προβλέψιμοι παράγοντες, όπως για παράδειγμα αυτός της Πανδημίας που μαστίζει τον Πλανήτη το 2020, δεν αφήνουν περιθώρια αισιοδοξίας για την ευνοϊκότερη εξέλιξη της κατάστασης.

Παράλληλα, είναι γεγονός ότι, η τουρκική οικονομική ανάπτυξη έχει στηριχτεί σε πηλίνα πόδια. Η οικονομία της γείτονος είναι στα πρόθυρα κατάρρευσης και ασφυκτιά υπό το βάρος της υπέρμετρης και χωρίς σχεδιασμό μεγαλοϊδεατικής της στρατηγικής (Σωτήρης: 2020). Τα μέτωπα της τουρκικής οικονομίας είναι ανυπερβλητα και όλοι οι αναλυτές προβλέπουν ότι, η πτώση είναι σχεδόν προδιαγεγραμμένη. Ωστόσο, η ελληνική πολιτεία είναι αναγκαίο να εντείνει τις προσπάθειες της ακολουθώντας τις παρακάτω δράσεις:

7.4.1 Προσπάθεια επιβολής οικονομικών κυρώσεων σε Διεθνές επίπεδο.

Η εύθραυστη τουρκική οικονομία είναι εκτεθειμένη στον Διεθνή παράγοντα και αδιαφιλόνικη θα υποστεί βαρύτατο πλήγμα, αν επιβληθούν κυρώσεις από ένα Διεθνές Οργανισμό όπως π.χ. από το Συμβούλιο Ασφαλείας ή από την ΕΕ. Στη κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να επιμείνει η ελληνική και η κυπριακή εξωτερική πολιτική και να εντείνουν τις πιέσεις τους προς τις χώρες της ΕΕ που είναι οικονομικά εξαρτημένες από την Τουρκία (Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία κ.α.) (Τα Νέα: 2020α).

Οι πρόσφατες κυρώσεις που η κυβέρνηση των ΗΠΑ επέβαλε αποτελούν την οδηγό γραμμή έναντι της Τουρκίας. Μετά την αποπομπή της Τουρκίας από το πρόγραμμα του F-35 ακολούθησαν κυρώσεις «σε βάρος της Διεύθυνσης Αμυντικών Βιομηχανιών της Τουρκίας (SSB), του προέδρου της Ισμαήλ Ντεμίρ και άλλων τριών αξιωματούχων της Διεύθυνσης. Με τις επιβληθείσες κυρώσεις, μπλοκάρονται τα περιουσιακά στοιχεία και των τεσσάρων Τούρκων αξιωματούχων

στις ΗΠΑ και απαγορεύεται η είσοδός τους στη χώρα. Επιπλέον, προβλέπεται η απαγόρευση των περισσότερων εξαγωγών, δανείων και πιστώσεων προς τη τουρκική αυτή Διεύθυνση. Οι κυρώσεις αυτές μπορεί να μην αποδυναμώνουν άμεσα την Τουρκία, θέτουν όμως την γειτονική χώρα προ των ευθυνών της.»

Παράλληλα, η προειδοποίηση επιβολής κυρώσεων της ΕΕ φαίνεται να έχει ληφθεί σοβαρά από την τουρκική ηγεσία. Ωστόσο, είναι επιτακτική πλέον η ανάγκη να επιβληθούν κυρώσεις από την ΕΕ, αρχικά στην προμήθεια στρατιωτικού εξοπλισμού. Οι χώρες της ΕΕ, που προμηθεύουν την Τουρκία με στρατιωτικό εξοπλισμό, είναι ανάγκη να αναπροσαρμόσουν την πολιτική τους και να σταματήσουν να εξοπλίζουν την επικίνδυνη για την ειρήνη στη περιοχή Τουρκία. Είναι η ώρα που οι πολιτικές αποφάσεις θα πρέπει να τεθούν σε μεγαλύτερη προτεραιότητα από τις οικονομικές αποφάσεις για την ΕΕ. Πλέον καθίσταται ξεκάθαρη η απειλή της Τουρκίας προς δυο χώρες της Ένωσης. Έτσι, απειλείται στην ουσία η ακεραιότητα της ίδιας της Ένωσης που επιμένει να κατευνάζει την Τουρκία (Hellas Journal: 2020). Ενώ, σε δεύτερο χρόνο κυρώσεις σε εμπορικά αγαθά ίσως παρέλυαν την τουρκική οικονομική δραστηριότητα, με δεδομένο ότι η Τουρκία είναι απόλυτα εξαρτημένη από τον Διεθνή παράγοντα σε θέματα ενέργειας, τεχνολογιών αιχμής, πρώτων υλών κ.α.

7.4.2 Μπoϊκοτάζ των τουρκικών προϊόντων.

Είναι γεγονός ότι διάφορα καθημερινά αγαθά που κατακλύζουν την ελληνική και ευρωπαϊκή αγορά προέρχονται από τη Τουρκία. Η γειτονική χώρα είναι ανταγωνιστική σε προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής (γεωργικά προϊόντα, είδη ένδυσης/ υπόδησης, εξοπλισμού σπιτιού, έπιπλα κ.α.) τα οποία διατίθενται στην ελληνική και ευρωπαϊκή επικράτεια σε ελκυστικές τιμές. Παράλληλα, η συνεχής πτώση της τουρκικής λύρας στα Διεθνή χρηματιστήρια καθιστά τα τουρκικά προϊόντα ακόμη πιο ελκυστικά. Επιπρόσθετα, ο τομέας του τουρισμού αποτελεί κύρια πηγή εισροής ξένου συναλλάγματος στα τουρκικά ταμεία με δεδομένο ότι, σημαντικό ποσοστό τουριστών στη γειτονική χώρα προέρχεται από το εξωτερικό. Είναι προφανές ότι, η αποφυγή των προϊόντων αυτών από τους Έλληνες ή/και τους Ευρωπαίους καταναλωτές θα έπληττε την τουρκική οικονομία σε μεγάλο

βαθμό, γεγονός που θα αποδυνάμωνε περαιτέρω την ικανότητα της Τουρκίας να ασκεί την εξωτερική της πολιτική.

7.4.3 Αύξηση ανταγωνιστικότητας

Στο πεδίο της οικονομικής ενδυνάμωσης η ελληνική οικονομία θα πρέπει να εκμεταλλευτεί τη περιρρέουσα αστάθεια στην ανατολική Μεσόγειο και να προσελκύσει επενδύσεις, από εγχώριους και διεθνείς επενδυτές. Με άλλα λόγια, είναι ανάγκη να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της μέσω του κλίματος οικονομικής ασφάλειας που εκπέμπει ως μέλος της ΕΕ. Οι τομείς του τουρισμού, των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της πρωτογενούς παραγωγής, θα πρέπει να αποτελούν την κινητήρι δύναμη της ελληνικής οικονομίας. Επίσης, οι επενδυτές που βλέπουν αβέβαιο το μέλλον της τουρκικής οικονομίας, όπως πρόσφατα η γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία Volkswagen, είναι αναγκαίο να λάβουν τα κατάλληλα κίνητρα από την ελληνική πολιτεία, ώστε να επενδύσουν στην Ελλάδα. Παράλληλα, είναι αναγκαίο να αναθεωρηθεί η πολιτική των επενδύσεων του ελληνικού Δημοσίου, ώστε να μπορεί να προσελκύσει επενδύσεις τόσο προερχόμενες από το εσωτερικό αλλά και από το εξωτερικό.

7.5 Προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ΔΔΧ).

Όταν οι διπλωματικές οδοί δεν καταλήγουν σε συμφωνία τότε τα κράτη έχουν την επιλογή της προσφυγής σε Διεθνή Διαιτητικά Δικαστήρια, όπως αυτό της Χάγης. Τα δυο ή περισσότερα δυάδικα κράτη οφείλουν να συναινέσουν στην προσφυγή, να τονίσουν ακριβώς ποιο είναι το αντικείμενο της διαφωνίας τους και να ορίσουν με ποιο δίκαιο θα εκδικαστεί η μεταξύ τους διαφορά. Τα παραπάνω αποτυπώνονται σε ένα συνυποσχετικό το οποίο δεσμεύει τα δυο ή περισσότερα κράτη να αποδεχτούν την όποια απόφαση του Δικαστηρίου.

7.5.1 Προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης κατά της Λιβύης.

Η προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (ΔΔΧ) με την Λιβύη για οριοθέτηση των Θαλασσιών ζωνών αποτελεί μια πολύ καλή επιλογή. Η Λιβύη έχει δηλώσει ότι προτίθεται να προσφύγει στο ΔΔΧ σε περίπτωση που κάποιο από τα παράκτια κράτη θεωρεί ότι ζημιώνεται από την Τουρκο-λιβυκή οριοθέτηση. Η προθυμία της Λιβύης να συναινέσει σε μια τέτοια προσφυγή, που εκφράστηκε με την επιστολή του πρέσβη Elmajerbi στον ΟΗΕ (Elmajerbi: 2019), δίνει μια ιδιαίτερη προοπτική στο όλο εγχείρημα και ίσως αποτελεί την «Αχίλλειο πτέρνα» του τουρκο-λιβυκού Μνημονίου.

Η ενδεχόμενη προσφυγή προϋποθέτει το απαραίτητο συνυποσχητικό που από μόνο του αποτελεί μια ακόμη διαπραγματευτική διαδικασία. Η πορεία της ιστορίας έχει δείξει ότι, όσο δυο κράτη διαπραγματεύονται τόσο αμβλύνονται οι μεταξύ τους διαφορές. Στην πράξη δυο κράτη που διαπραγματεύονται επιλύουν τα περισσότερα θέματα των μεταξύ τους διαφορών και εν τέλει αυτό που μένει στο Δικαστήριο είναι μια σημαντικά μικρότερη διαφορά. Άξιο αναφοράς είναι ότι, αν και η Λιβύη δεν έχει επικυρώσει μέχρι σήμερα τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας, έχει προσφύγει δυο φορές στο ΔΔΧ (μια εναντίον της Τυνησίας και μια εναντίον της Μάλτας) με κράτη που έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση. Στην ουσία προσφεύγοντας στο ΔΔΧ είναι σαν να έχει επικυρώσει την Σύμβαση κάνοντας χρήση των προνοιών αυτής.

Στην προκειμένη περίπτωση η απαγκίστρωση της Λιβύης από μια διακρατική Συμφωνία, που δεν μπορεί να παράσχει την οποιαδήποτε νομική ισχύ, είναι δυνατό να επισυμβεί μόνο με τη συνδρομή ενός Διεθνούς Δικαστηρίου. Αυτή η Συμφωνία, που δεσμεύει την Τουρκία με τη Λιβύη, είναι δυνατό να αδρανοποιηθεί στην πράξη αν το ΔΔΧ αποφανθεί οριοθετώντας το τμήμα του θαλασσιού χώρου μεταξύ της Ελλάδας και της Λιβύης. Έτσι, η ύπαρξη δικαστικής απόφασης με το ένα από τα δυο μέρη του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου, δηλαδή με τη Λιβύη, στην ουσία θα καταστήσει το Μνημόνιο ανενεργό και χωρίς νομικό έρεισμα.

Η επιλογή προσφυγής στο ΔΔΧ εναντίον της Λιβύης χαρακτηρίζεται ως χαμηλού ρίσκου, διότι δεν μπορεί να υπάρξει απόφαση Διεθνούς Δικαστηρίου που

να μην αποδίδει επήρεια στη Κρήτη ή ακόμη στη Γαύδο, με δεδομένο ότι η UNCLOS δεν αφήνει περιθώριο για το αντίθετο (UNCLOS:1982). Συνεπώς, το Δικαστήριο αναμένεται να αποδώσει στην ελληνική πλευρά σχεδόν το σύνολο της ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδας που η Αθήνα αξιώνεται. Ενώ, στη περίπτωση που στα ελληνικά νησιά αποδοθεί επήρεια μικρότερη από το αναμενόμενο, οι θαλάσσιες ζώνες που θα προκύψουν θα είναι σίγουρα μεγαλύτερες από αυτές που το Τουρκο-λιβυκό μνημόνιο αποδίδει στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση, όμως, θα καταδειχθεί η νομικά άτοπη προϋπόθεση και συνθήκη πάνω στην οποία έχει συνταχθεί το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο, ότι δηλαδή τα νησιά δεν δικαιούνται ΑΟΖ και Υφαλοκρηπίδα.

Με βάση τα παραπάνω η επιλογή προσφυγής στο ΔΔΧ θα λέγαμε ότι αποτελεί μια ασφαλής επιλογή για την ελληνική πλευρά και μια αξιόπιστη προοπτική. Ωστόσο, όπως όλες οι υποθέσεις του ΔΔΧ, απαιτούν πολύ χρόνο μέχρι να υπάρξει ετυμηγορία, χρόνος που ίσως δεν είναι διαθέσιμος στην συγκεκριμένη περίπτωση.

7.5.2. Προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης κατά της Τουρκίας.

Η παραπομπή της ελληνοτουρκικής διαφοράς στο ΔΔΧ είναι ένα θέμα που έχει διχάσει τον πολιτικό κόσμο στην Ελλάδα. Αυτό διότι υπάρχει η φοβία ή η πεποίθηση ότι αυτό το ενδεχόμενο δε θα έχει αίσια κατάληξη για την Αθήνα. Αποτελεί δε, παράδοξο της ελληνικής πολιτικής το γεγονός ότι η ελληνική Πολιτεία, αν και διατείνεται ότι ακολουθεί το γράμμα της Διεθνούς νομιμότητας, δεν φαίνεται να είναι πρόθυμη και διατεθειμένη να προσφύγει στο καθ' ύλην αρμόδιο Διεθνές Διαιτητικό Δικαστήριο (Ιωακειμίδης:2020).

Η παλαιότερη προσπάθεια προσφυγής στο Δικαστήριο το 1974 δεν είχε αποτέλεσμα μιας και οι δυο χώρες δε κατάφεραν να υπογράψουν το απαραίτητο συνυποσχετικό. Αυτό, διότι δε κατέστη δυνατό να οριστεί η ακριβής διαφορά των δυο κρατών και το Δίκαιο πάνω στο οποίο θα στήριζε την απόφασή του το Δικαστήριο. Στη σημερινή εποχή, ενώ η ελληνική πλευρά δηλώνει ότι η μόνη διαφορά με την γειτονική χώρα είναι η οριοθέτηση των θαλασσιών ζωνών (ΑΟΖ

και Υφαλοκρηπίδα), η τουρκική πλευρά συνεχώς προσπαθεί να διευρύνει την όλη ατζέντα (Γκρίζες Ζώνες, Αποστρατικοποίηση Νήσων, Γαλάζια Πατρίδα, FIR Αθηνών, Ζώνες Έρευνας Διάσωσης κ.α.). Για τον παραπάνω λόγο εκτιμάται ότι η συναίνεση για υπογραφή ενός συνυποσχετικού είναι απίθανο να συμβεί, οπότε το ενδεχόμενο προσφυγής στο ΔΔΧ με τη Τουρκία φαντάζει επίσης απίθανο.

Ωστόσο, εάν παίρναμε ως υπόθεση εργασίας ότι οι δυο χώρες προσέφευγαν στο Δικαστήριο με μόνη διαφορά την οριοθέτηση των μεταξύ τους Υφαλοκρηπίδων και ΑΟΖ, υιοθετώντας απόλυτα την ελληνική θέση, θα χαρακτηρίζαμε την επιλογή αυτή υψηλού ρίσκου. Αυτό διότι στη «διεθνή νομολογία των οριοθετήσεων ,από τη δεκαετία του '70 ως τις αρχές της δεκαετίας του '90 επικρατούσε η τάση να υπάρχει διακριτική μεταχείριση των νησιών, να υπολογίζεται δηλαδή ότι έχουν "μισή επήρεια" (half effect) στις οριοθετήσεις. Δεν αποδιδόταν στα νησιά η πλήρης αναλογία τους στις υπό οριοθέτηση θαλάσσιες ζώνες. Όμως στις αρχές της δεκαετίας του '90 με τη διαιτητική απόφαση της 10ης Ιουνίου 1992 για την Οριοθέτηση των Θαλασσιών Ζωνών των νησιών Saint-Pierre και Miquelon (UN: 1992), αλλά κυρίως με την απόφαση του ΔΔΧ για τη θαλάσσια οριοθέτηση στην περιοχή μεταξύ Γροιλανδίας και Jan Mayen (ICJ: 1993) η θεωρία της μειωμένης επήρειας των νησιών στις οριοθετήσεις, υποχώρησε. Ωστόσο, καθώς κάθε απόφαση είναι μοναδική δεν μπορεί να προβλεφθεί η επήρεια των νησιών στις οριοθετήσεις της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ.» Έτσι, έχουν υπάρξει αποφάσεις του Δικαστηρίου που απέδωσαν σε νησιά πολύ μεγάλες θαλάσσιες ζώνες και άλλες που υποβάθμισαν σημαντικά την επήρεια νησιών δικαιώνοντας περισσότερο τα ηπειρωτικά κράτη.

Στο ενδεχόμενο προσφυγής στο ΔΔΧ σημαντική θα πρέπει να είναι η προετοιμασία της ελληνικής διπλωματίας. Εκτός της αντικειμενικής γεωγραφίας μιας περιοχής, υποκειμενικά κριτήρια έχουν αυξήσει την επήρεια των νησιών στα Διεθνή Δικαστήρια. Ιστορικοί τίτλοι, περιοχές αλιείας και ειδικές περιστάσεις— όπως ενδεικτικά η πυκνότητα των νησιών, νησίδων και βράχων- έχουν κατά καιρούς μετατοπίσει την αρχική οριοθετική γραμμή που τα Δικαστήρια είχαν χαράξει. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση Νικαράγουας-Κολομβίας που σε συγκρότημα νησιών της Νικαράγουας αποδόθηκε το δικαίωμα να χαραχθούν ευθείες γραμμές βάσεις. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να λογιστεί η

συστάδα νήσων εφάμιλλη με ενιαία ηπειρωτική ακτογραμμή, αυξάνοντας κατά πολύ την επήρεια που αποδόθηκε τελικά στην Νικαράγουα (ICJ:2012).

Σε κάθε περίπτωση εκτιμάται ότι, σε ενδεχόμενη προσφυγή με τη Τουρκία στο ΔΔΧ οι θαλάσσιες ζώνες που θα αποδοθούν στην Ελλάδα θα είναι σημαντικά μικρότερες σε σχέση με τις αξιώσεις της ελληνικής πολιτείας που αποτυπώνονται στο Χάρτη 6. Συνεπώς, η προσφυγή στο ΔΔΧ εναντίον της Τουρκίας δεν φαίνεται να είναι καλή επιλογή για την ελληνική Πολιτεία και θα πρέπει να υιοθετηθεί ως έσχατη λύση από την Αθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. Επίλογος

Συνοψίζοντας, το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο οριοθέτησης θαλασσίων ζωνών αποτελεί μια πραγματικότητα και είναι ένα νομικό κείμενο που δεσμεύει με την ισχύ του αποκλειστικά και μόνο τα δυο συμβαλλόμενα κράτη, δηλαδή την Τουρκία και τη Λιβύη. Το Μνημόνιο δεν μπορεί να διαγραφεί καθώς αποτελεί μια διακρατική Συμφωνία ωστόσο, μπορεί να αδρανοποιηθεί και να χάσει την ισχύ του μέσω των δράσεων που προτείνονται.

Ως προς το νομικό του αποτύπωμα στη Διεθνή κοινότητα το Μνημόνιο δεν μπορεί να έχει καμία νομική υπόσταση ειδικά για τρίτα κράτη, διότι έχει συνταχθεί με παραδοχές και πρακτικές που αντιβαίνουν σε θεμελιώδεις αρχές του Διεθνούς Δικαίου και της Σύμβασης UNCLOS, αλλά και της αντίστοιχης Διεθνούς Νομολογίας των οριοθετήσεων. Το Δίκαιο των Θαλασσών δε δίνει περιθώρια παρερμηνείας, καθώς αποδίδει σε κατοικημένα νησιά όλες τις θαλάσσιες ζώνες που προβλέπονται, ενώ παράλληλα διευκρινίζει ότι κάθε βράχος δικαιούται Αιγιαλίτιδας Ζώνης και κάθε παράκτιο κράτος έχει το δικαίωμα να επεκτείνει μονομερώς την χωρική του θάλασσα μέχρι τα 12 NM. Επίσης, τα δυο συνυπογράφοντα κράτη δεν έχουν μεταξύ τους θαλάσσια σύνορα και τα κράτη της περιοχής (Ελλάδα, Κύπρος, Αίγυπτος) εξέφρασαν με τον προβλεπόμενο τρόπο την εναντίωσή τους στην εν λόγω Συμφωνία. Τέλος, ο τρόπος που η Συμφωνία επικυρώθηκε από τη μεριά της Λιβύης καταδεικνύει ότι, αυτή δεν εκφράζει την ελεύθερη βούληση του Λιβυκού λαού, ενώ αφήνει την υπόνοια ότι αποτελεί προϊόν εκβιασμού από την κυβέρνηση Ερντογάν.

Η Ελλάδα αντέδρασε στη σωστή κατεύθυνση αρχικά με τις επιστολές διαμαρτυρίας προς τον ΟΗΕ, αλλά πολύ περισσότερο με την οριοθέτηση των θαλασσίων Ζωνών με την Ιταλία και την μερική οριοθέτηση με την Αίγυπτο, που στην ουσία «αναχαιτίζει» το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο. Ωστόσο, είναι αναγκαίο σε διπλωματικό επίπεδο να προχωρήσει σε Συμφωνίες οριοθέτησης με όλα τα κράτη της περιοχής (Αλβανία, Λιβύη, τον υπόλοιπο θαλάσσιο χώρο με την Αίγυπτο, Κύπρο), ώστε να θέσει στο περιθώριο την Τουρκία και να παραγκωνιστεί περεταίρω το Μνημόνιο.

Σε πολιτικό επίπεδο η ελληνική Πολιτεία προτείνεται να επεκτείνει τα χωρικά της Ύδατα στα 12NM σε όλη της την επικράτεια και να επενδύσει στις Συμμαχίες

της (NATO, ΕΕ, ΟΗΕ). Ο διεθνής παράγων το τελευταίο διάστημα φαίνεται να αναγνωρίζει την αναθεωρητική στρατηγική της Τουρκίας στην ευρύτερη περιοχή και οι πρώτες κυρώσεις που οι ΗΠΑ επέβαλαν και δρομολογούνται από την ΕΕ έχουν την τάση να περιορίσουν ή να φρενάρουν την Τουρκία.

Παράλληλα, η Ελλάδα είναι απαραίτητο να ενδυναμωθεί εσωτερικά, να ενισχύσει τις Ένοπλες Δυνάμεις και την οικονομία της συνολικά, ώστε να μπορεί να αποτρέψει την επεκτατική πολιτική της Τουρκίας με ίδιες Δυνάμεις. Η δεκαετής οικονομική ύφεση στερήσε από τις ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις τους αναγκαίους πόρους και το καθεστώς της επιτήρησης έθεσε σε δεύτερη προτεραιότητα τις δαπάνες για την Άμυνα. Επιπρόσθετα, η ελληνική οικονομία χρειάζεται να τονωθεί με την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της προσέλκυσης επενδύσεων και ταυτόχρονα με την επιβολή των οικονομικών κυρώσεων προς την Τουρκία. Η εσωτερική ενδυνάμωση και κυρίως των πυλώνων της οικονομίας και της Εθνικής Άμυνας αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της ελληνικής αποτρεπτικής στρατηγικής.

Τέλος, η προσφυγή σε Διεθνή Διαιτητικά Δικαστήρια όπως αυτό της Χάγης, αποτελεί μια επιλογή έναντι του Τουρκο-λιβυκού Μνημονίου. Αρχικά, η προσφυγή εναντίον της Λιβύης χαρακτηρίζεται ως μια ασφαλής επιλογή χαμηλού ρίσκου, που ίσως είναι η πιο ενδεδειγμένη λύση ώστε, να τεθεί πρακτικά σε αδράνεια το Τουρκο-λιβυκό Μνημόνιο. Αντίθετα, η προσφυγή στο ΔΔΧ με την Τουρκία αν και το ενδεχόμενο αυτό φαντάζει απίθανο, είναι μια λύση υψηλού ρίσκου για τα ελληνικά συμφέροντα, καθώς είναι κοινώς αποδεκτό, ότι κινείται σε «αχαρτογράφητα» νερά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

α. Ξενόγλωσση

- Balodimos S. (2016). The Energy Resources of Eastern Mediterranean. The role of Turkey. Dissertation, Department of Political Science and International Relations Master of Arts (MA) in Mediterranean Studies, University of the Peloponnese, Korinthos.
- Cassese, Antonio (2012). Διεθνές Δίκαιο. Μετάφραση: Σαριδάκης, Ιωαννης. Αθήνα: Gutenberg.
- Colson, David & Smith, Robert (2005) International Maritime Boundaries (Vol. V). Dordrecht, Boston: Martinus Nijhoff, 2005.
- Elekdağ, Sükrü (1996). "2 1/2 War Strategy," Perceptions 1(1): 33-57
- Gürdeniz, Cem (2018). Mavi Vatan Yazilari. Ankara, Kirmizi Kedi Yayınevi (January 1, 2018).
- Manners, Ian (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? Canterbury: Journal of Common Market Studies, Volume 40, No. 2, 2002: 236-242.
- Mazis IT. & Sotiropoulos IP. (2016). The role of energy as a geopolitical factor for the consolidation of Greek-Israeli relations. Regional Science Inquiry, VIII(2): 27- 44.
- Morgenthau, Hans (1948). Politics among nations; The struggle for power and peace. New York: A.A. Knopf.

β. Ξενόγλωσση Διαδικτύου

- Akar, Hulusi (2019). Maritime security challenges in Mediterranean Sea and how NATO respond to them. Graduation thesis,

<https://www.researchgate.net/publication/335820247> **MARITIME SECURITY CHALLENGES IN MEDITERRANEAN SEA AND HOW NATO RESPOND TO THEM**

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Edrees, Mohamed (2019). Letter to, the Secretary-General of the United Nations António Guterres. 19 Dec 2019 in:

<https://digitallibrary.un.org/record/3840996#record-files-collapse-header>

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

- Eissa Saleh, Aguila (2019). Letter to, the Secretary-General of the United Nations António Guterres. 9 Dec 2019 in:

<https://almarsad.co/en/2019/12/02/aguila-saleh-to-the-un-security-council-we-demand-3-urgent-steps-including-withdrawing-recognition-of-the-gna/>

Ανάκτηση την 15 Dec 2020.

- Elmajerbi, Elmahdi S. (2019). Letter dated 26 December 2019 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Libya to the United Nations addressed to the Secretary-General (A/74/634).

<https://undocs.org/en/A/74/634>

Ανάκτηση την 15 Dec 2020.

- Humans Rights Watch (2020). Libya: Q&A on an International Commission of Inquiry. 12 Feb 2020.

<https://www.hrw.org/news/2020/02/12/libya-qa-international-commission-inquiry>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- International Amnesty (2019). Libya: UN arms embargo violations put Tripoli's 1.2 million civilians in grave danger. 3 July 2019

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/07/libya-un-arms-embargo-violations-put-tripolis-civilians-in-grave-danger/>

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

- International Court of Justice (ICJ) (1969). North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic Of Germany Denmark; Federal Republic of Germany Netherlands) Judgment of 20 February 1969

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/51/051-19690220-JUD-01-00-EN.pdf>

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

- International Court of Justice (ICJ) (1982). Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya) Judgment of 24 February 1982

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/63/063-19820224-JUD-01-00-EN.pdf>

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

- International Court of Justice (ICJ) (1993). Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway). Judgment of 14 June 1993 in:

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/78/078-19930614-JUD-01-00-EN.pdf>

Ανάκτηση την 26 Δεκ 2020.

- International Court of Justice (ICJ) (2001). Case Concerning Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain (Qatar v. Bahrain) merits. Judgment of 16 March 2001 in:

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/87/087-20010316-JUD-01-00-EN.pdf>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- International Court of Justice (ICJ) (2002). Case Concerning the Land and Maritime Boundary Between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria: Equatorial Guinea Intervening). Judgment of 10 October 2002 in:

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-EN.pdf>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- International Court of Justice (ICJ) (2012). Territorial and Maritime Dispute (Nicaragua v. Colombia). Judgment of 19 November 2012 in:

<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/124/124-20121119-JUD-01-00-EN.pdf>

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- International Tribunal for The Law of The Sea (ITLOS) (2012). Dispute Concerning Delimitation of The Maritime Boundary Between Bangladesh And

Myanmar In The Bay Of Bengal (Bangladesh/Myanmar). List of Case #16, 14 March 2012 in:

[https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16 Judgment_14_03_2012_rev.pdf](https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_16/C16_Judgment_14_03_2012_rev.pdf)

Ανάκτηση την 22 Δεκ 2020.

- Kasapoglu, Can (2019). The Blue Homeland': Turkey's largest naval drill. The Blue Homeland is not merely an exercise codename; it is a geopolitical concept that manifests Ankara's political-military agenda in the coming decade. 27 Feb 2019 in:

<https://www.aa.com.tr/en/analysis/-the-blue-homeland-turkey-s-largest-navaldrill/1404267>

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- Mavrogiannis, Andreas (2020). Letter dated 24 April 2020 from the Permanent Representative of Cyprus to the United Nations addressed to the Secretary-General (A/74/824–S/2020/332) in:

<https://undocs.org/en/a/74/824>

Ανάκτηση την 26 Νοε 2020.

- Michalopoulos, Sarantis (2019). Athens says Turkey 'blackmailed' Libya to sign MoU by sending weapons. 12 Dec 2019 in:

<https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/athens-says-turkey-blackmailed-libya-to-sign-mou-by-sending-weapons/>

Ανάκτηση την 28 Νοε 2020.

- Radosavljevc, Zoran (2020). Athens says Turkey 'blackmailed' Libya to sign MoU by sending weapons – EURACTIV.com. 26 November 2020 in:

<https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/athens-says-turkey-blackmailed-libya-to-sign-mou-by-sending-weapons/>

Ανάκτηση την 26 Δεκ 2020.

- Saleh, Eissa Aguila (2019). Letter to, the Secretary-General of the United Nations António Guterres. 2 Dec 2019 in:

<https://almarsad.co/en/2019/12/02/aquila-saleh-to-the-un-security-council-we-demand-3-urgent-steps-including-withdrawing-recognition-of-the-gna/>

Ανάκτηση την 26 Νοε 2020.

- Sinirlioglu, Feridun Hadi (2019). Letter dated 13 November 2019 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General (A/74/550)

<https://undocs.org/en/A/74/550>

Ανάκτηση την 27 Νοε 2020.

- Sinirlioglu, Feridun Hadi (2020). Letter dated 18 March 2020 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General (A/74/757)

<https://www.undocs.org/a/74/757>

Ανάκτηση την 30 Νοε 2020.

- Theofili, Maria (2020). Letter dated 14 February 2020 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General (A/74/706)

<https://www.undocs.org/a/74/706>

Ανάκτηση την 30 Νοε 2020.

- United Nations UN (1945). Καταστατικός Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών

<https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4c10af9a2>

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

- United Nations UN (1982). United Nations Convention On The Law Of The Sea

https://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

- United Nations UN (1992). Reports of International Arbitral Awards. Delimitation of maritime areas between Canada and France. Decision of 10 June 1992 in:

https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXI/265-341.pdf

Ανάκτηση την 26 Δεκ 2020.

- United Nations UN (2006). Arbitration between Barbados and the Republic of Trinidad and Tobago, relating to the delimitation of the exclusive economic zone and the continental shelf between them, decision of 11 April 2006

https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XXVII/147-251.pdf

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- United Nations UN (2011a). Security Council Resolution 1970 (2011):

[https://www.undocs.org/S/RES/1970%20\(2011\)](https://www.undocs.org/S/RES/1970%20(2011))

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

- United Nations UN (2011b). Security Council Resolution 1973 (2011):

[https://www.undocs.org/S/RES/1973%20\(2011\)](https://www.undocs.org/S/RES/1973%20(2011))

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

- United Nations UN (2015). Security Council Resolution 2259 (2015) in:

<https://www.un.org/press/en/2015/sc12185.doc.htm>

Ανάκτηση την 5 Ιαν 2021.

- United Nations UN (2019a). Memorandum of Understanding Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of National Accord-State of Libya on Delimitation of the Maritime Jurisdiction Areas in the Mediterranean. Available in:

https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_%28HC%29_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf

Ανάκτηση την 5 Ιαν 2021.

- United Nations UN (2019b). Memorandum of Understanding Between the Government of the Republic of Turkey and the Government of National Accord-State of Libya on Security and Military Cooperation. Available in:

https://nrdc.wpengine.com/wp-content/uploads/2019/12/Turkey_Libya_military_deal_english.pdf

Ανάκτηση την 5 Ιαν 2021.

- United Nations UN (2020). Registration Number:56119. Memorandum of Understanding between the Government of the Republic of Turkey and the Government of National Accord-State of Libya on delimitation of the maritime jurisdiction areas in the Mediterranean, in:

<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=080000028056605a&clang=en>

Ανάκτηση την 28 Νοε 2020.

- United Nations UN (2021). Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements.

https://www.un.org/Depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm

Ανάκτηση την 10 Ιαν 2021.

γ. Ελληνική

- Λιάκουρας, Πέτρος (2013). Από την υπογραφή στην επικύρωση των διεθνών συνθηκών. Αθήνα: Σιδέρης.
- Μηνάγιας, Χρήστος (2019). Τουρκία: Αναθεωρητισμός και Συγκρούσεις. Αθήνα: Λείμων.
- Μπόση, Μαίρη (2014). Η Διεθνής ασφάλεια στον μεταψυχροπολεμικό κόσμο: οι αραβικές εξεγέρσεις και η περίπτωση της Συρίας. Εκδόσεις Ποιότητα. Βάρη Αττικής, 2014.
- Νταβούτογλου, Αχμέτ (2010). Το Στρατηγικό Βάθος: Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας. Εκδόσεις Ποιότητα. Αθήνα, 2010.
- Ντάλης, Σωτήριος & Μαγκλιβέρας, Κωνσταντίνος & Σακκάς, Ιωάννης (2014). Η Μεσόγειος, η Ελλάδα και ο κόσμος: χθες και σήμερα. Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα, 2014.
- Ρούκουνας, Εμμανουήλ (2019). Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο. 3η Έκδοση. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Στρατή, Αναστασία (2012). Ελληνικές Θαλάσσιες Ζώνες και Οριοθέτηση με Γειτονικά Κράτη. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.

- Σύμβαση της Βιέννης Περί του Δικαίου των Συνθηκών: 1969
- Τελαλιάν, Μάνια (2020). Πρόσφατες Εξελίξεις Στην Ανατολική Μεσόγειο: Τουρκο-λυβικό Μνημόνιο Οριοθέτησης Θαλασσίων Ζωνών και Διεθνές Δίκαιο. Στο: Ντάλης, Σωτήρης (Επιμέλεια) Mare Nostrum. Μετατοπίσεις ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου. Γεωπολιτικές και Γεωοικονομικές προκλήσεις. Αθήνα, Παπαζήσης.
- Φίλης, Κωνσταντίνος (2017). Πρόσφυγες, Ευρώπη, Ανασφάλεια Μικρές Εισαγωγές. Εκδόσεις Παπαδόπουλος. Αθήνα 2017.

δ. Ελληνική Διαδικτύου

- Ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών,(2020). Αιγιαλίτιδα ζώνη – Casus belli. Ζητήματα Ελληνοτουρκικών Σχέσεων-Ειδικότερα κείμενα.

<https://www.mfa.gr/zitimata-ellinotourkikon-sheseon/eidikotera-keimena/aigialitida-zoni-casus-belli.html>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Ερντογάν, Ταγίπ (2017). Δηλώσεις κατά την επίσημη επίσκεψη στην Αθήνα την 7η Δεκ 2017.

<https://www.newsit.gr/politikh/pagose-athina-tis-diloseis-erntogan-gia-ti-synthiki-tis-lozannis-thriller-tin-episkepsi-meta-kai-tis-anafores-se-tourkous-tis-thrakis/2317758/>

Ανάκτηση την 21 Νοε 2020.

- Ευρωπαϊκή Ένωση (2020α). Η ΕΕ εγκαινιάζει την επιχείρηση IRINI για την επιβολή του εμπάργκο όπλων κατά της Λιβύης. 31 Μαρ 2020 στο:

<https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2020/03/31/eu-launches-operation-irini-to-enforce-libya-arms-embargo/>

Ανάκτηση την 21 Νοε 2020.

- Ευρωπαϊκή Ένωση (2020β). Απάντηση του Υπατου Εκπροσώπου/Αντιπροέδρου κ. Borrell εξ ονόματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Αριθμός αναφοράς της ερώτησης: E-000771/2020. 24 Απριλίου 2020 στο:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2020-000771-ASW_EL.html

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Ζαχαράκη, Μαρία (2019α). «Γαλάζια Πατρίδα», το νέο... τουρκικό μπαϊράκι στη θάλασσα. 3 Σεπ 2019 στο:

https://www.ethnos.gr/kosmos/58732_galazia-patrida-neo-toyrkiko-mpairaki-sti-thalassa

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Ζαχαράκη, Μαρία (2019β). Ανατολική Μεσόγειος: Μοιράζουν τα θαλάσσια σύνορα Τουρκία-Λιβύη - Τι απαντά η Ελλάδα. 28 Νοε 2019 στο:

https://www.ethnos.gr/kosmos/74605_anatoliki-mesogeios-moirazoun-ta-thalassia-synora-toyrkia-libyi-ti-apanta-i-ellada

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- Ζαχαράκη, Μαρία (2019γ). Ελληνοτουρκική κρίση: Η Τουρκία αμφισβητεί την υφαλοκρηπίδα στο Καστελόριζο. 1 Δεκ 2019 στο:

https://www.ethnos.gr/politiki/75178_ellinotoyrkiki-krisi-i-toyrkia-amfisbitei-tin-yfalokripida-sto-kastelORIZO

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Ζαχαράκη, Μαρία (2020). Ερντογάν: Η Κύπρος είναι ήδη χωρισμένη σε δύο κράτη – Θα πάω για πικνίκ στα Βαρώσια. Οκτωβρίου 2020 στο:

https://www.ethnos.gr/kosmos/130339_erntogan-i-kypros-einai-idi-horismeni-se-dyo-krati-tha-pao-gia-piknik-sta-barosia

Ανάκτηση την 21 Νοε 2020.

- Ζαχάροβα, Μαρία (2019). Αποδοκιμάζει και το Κρεμλίνο το μνημόνιο Τουρκίας – Λιβύης. 3 Δεκ 2019 στο:

<https://www.liberal.gr/world/apodokimazei-kai-to-kremlino-to-mnimonio-tourkias-libuis/276808>

Ανάκτηση την 29 Νοε 2020.

- Ζηργάνος, Νικόλας (2018). Η Άγκυρα μπλόκαρε τη συμφωνία του '09. 30 Μαρ 2018 στο:

https://www.efsyn.gr/politiki/exoteriki-politiki/145480_i-agkyra-mplokare-ti-symfonia-toy-09

Ανάκτηση την 29 Νοε 2020.

- Ηλιάδη, Θεοδώρα (2020). Πως έφτασε η Λιβύη στο αδιέξοδο. 17 Ιανουαρίου 2020 στο:

<https://gr.euronews.com/2019/12/17/pos-eftase-h-libyh-sto-adiexodo>

Ανάκτηση την 21 Νοε 2020.

- Καθημερινή (2019α). Συρία: Ανθρωπιστική τραγωδία έπειτα από οκτώ χρόνια πολέμου. 16 Μαρτίου 2019 στο:

<https://www.kathimerini.gr/world/1014827/syria-anthropistiki-tragodia-epeita-apo-okto-chronia-polemoy/>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Καθημερινή (2019β). Ν. Δένδιας: Προϊόν τουρκικού εκβιασμού το μνημόνιο με τη Λιβύη. 8 Δεκ 2019 στο:

<https://www.kathimerini.gr/politics/1055327/n-dendias-proion-toyrkikoy-ekviasmoy-to-mnimonio-me-ti-livyi/>

Ανάκτηση την 26 Δεκ 2020.

- Καθημερινή (2020). ΗΠΑ: Εγκρίθηκε από τη Γερουσία το νομοσχέδιο με τις κυρώσεις κατά Τουρκίας. 11 Δεκεμβρίου 2020 στο

<https://www.kathimerini.gr/world/561192604/i-geroysia-enekrine-to-nomoschedio-roy-provlepei-kyroseis-stin-toyrkia/>

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- Κράνιας, Πέτρος (2020). Ο Ερντογάν πήρε τον ρόλο του "πατέρα" των μουσουλμάνων και επιτίθεται κατά του Μακρόν. 20 Οκτωβρίου 2020 στο:

<https://www.capital.gr/diethni/3489226/o-erntogan-pire-ton-rolo-tou-patera-ton-mousoulmanon-kai-epitithetai-kata-tou-makron>

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- Κωνσταντινόπουλος, Βασίλειος (2020). Ο Νεο-οθωμανικός Αναθεωρητισμός και η Αποστρατιωτικοποίηση των Νήσων. 27 Νοε 2020 στο

<https://simerini.sigmalive.com/article/2020/11/27/o-neo-othomanikos-anatheoretismos-kai-e-apostratitokopoiese-ton-neson/>

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- Κωνσταντώνης, Κωνσταντίνος (2020). Συμφωνία Ελλάδας-Αλβανίας: Ένα πρώτο βήμα προς την σωστή κατεύθυνση. 24 Οκτωβρίου, 2020 στο

<https://balkansinsite.pollsandpolitics.gr/symfonia-elladas-alvanias-ena-proto-v/>

Ανάκτηση την 20 Δεκ 2020.

- Λαβρόφ, Σεργκέι (2020). Συνέντευξη στο ΑΠΕ-ΜΠΕ την 26 Οκτ 2020, στο:

https://www.ethnos.gr/politiki/130223_labrof-kathe-hora-mporei-na-epekteinei-ta-horika-tis-ydata-sta-12-milia

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Λιακόπουλος, Δημήτριος (2017). Αραβική Άνοιξη: Η μάχη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, 15 Μαΐου 2017 στο:

<https://powerpolitics.eu/%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%B2%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%AC%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CE%BE%CE%B7-%CE%B7-%CE%BC%CE%AC%CF%87%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B1-%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%B9%CE%BD%CE%B1/>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Λιάκουρας, Πέτρος (2020). Συνέντευξη στην Εφημερίδα των Συντακτών την 14 Ιουν 2020 στο:

https://www.efsyn.gr/politiki/synenteyxeis/247535_i-oriothetisi-aoz-me-tin-aigypto-tha-amfisbitisei-emprakta-toyrko

Ανάκτηση την 26 Νοε 2020.

- Μαριάς, Νότης (2019). Ο Ερντογάν επιχειρεί αναθεώρηση της Συνθήκης της Λωζάνης μέσω Συρίας. 21 Οκτωβρίου 2019 στο:

<https://www.trikalanews.gr/o-erntogan-epicheirei-anatheorisi-tis-synthikis-tis-lozanis-meso-syrias/>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Μητσοτάκης, Κυριάκος (2020). Συνέντευξη Τύπου κατά τις εργασίες της 8ης Συνόδου Αιγύπτου - Ελλάδας - Κύπρου στην Κύπρο. 21 Οκτ 2020, στο:

<https://www.skai.gr/index.php/news/politics/mitsotakis-kypros-i-eyropi-kserei-oti-i-tourkia-einai-o-taraxopoios-sti-geitonia>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Νεάρχου, Περικλής (2020). Τα έξι ναυτικά μίλια δεν μπορούν να είναι η κόκκινη γραμμή για την Ελλάδα. 17 Οκτωβρίου στο:

https://www.huffingtonpost.gr/entry/ta-exi-naetika-milia-den-mporoen-na-einai-e-kokkine-yramme-gia-ten-ellada_gr_5f8aa0e8c5b69daf5e136dbc

Ανάκτηση την 21 Δεκ 2020.

- Νέδος, Βασίλης (2019α). Εξοπλιστικό χάσμα Ελλάδας – Τουρκίας. 7 Απριλίου 2019 στο:

<https://www.kathimerini.gr/society/1018239/exoplistiko-chasma-elladas-toyrkias/>

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- Νέδος, Βασίλης (2019β). Diplomatic source: Turkey blackmailed Libya into signing maritime border deal. 12 Δεκ 2019 στο:

<https://www.ekathimerini.com/247481/article/ekathimerini/news/diplomatic-source-turkey-blackmailed-libya-into-signing-maritime-border-deal>

Ανάκτηση την 26 Δεκ 2020.

- Παστουσέας Π. (2019). Η «Γαλάζια Πατρίδα» - Ποιο είναι το μήνυμα που στέλνει η Άγκυρα και ποιοι οι αποδέκτες του. Liberal, Άμυνα και Διπλωματία, 20 Φεβρουαρίου 2019 στο:

<https://www.liberal.gr/diplomacy/iisongalazia-patridasin--poio-einai-to-minuma-pou-stenei-i-agkura-kai-poiioi-oiapodektes-tou/241010>

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- Σαρηγιαννίδης, Μιλτιάδης (2019): Δικαιοπολιτικές διαπιστώσεις με αφορμή το “Μνημόνιο Συνεννόησης” Λιβύης και Τουρκίας. 29 Δεκ 2019 στο: <https://hellasjournal.com/2019/12/dikeopolitikes-diapistosis-me-aformi-to-mnimonio-sinennoisis-liviis-ke-tourkias/>

Ανάκτηση την 26 Νοε 2020.

- Σιγιάλα, Μοχάμετ Τάχρ (2020). ΥΠΕΞ Λιβύης: Ζητάει συμφωνία για ΑΟΖ με Ελλάδα. 25 Σεπτεμβρίου 2020 στο: <https://www.ieidiseis.gr/kosmos/item/61207-ypeks-livyis-zitaei-symfonia-gia-aoz-me-ellada>

Ανάκτηση την 26 Δεκ 2020.

- Σκαφιδάς, Γεώργιος (2019). Αυτή είναι η τουρκική «Γαλάζια Πατρίδα»: Πώς ξεκίνησε. Εφημερίδα Έθνος, 2 Σεπ 2019 στο: https://www.ethnos.gr/politiki/58474_ayti-einai-i-toyrkiki-galazia-patrida-pos-xekinise

Ανάκτηση την 26 Νοε 2020.

- Συρίγος, Άγγελος (2020). Επέκταση Χωρικών Υδάτων Τώρα στα 12 νμ σε Όλη την Ελλάδα, εν Όψει του "Διαλόγου" που θα Ακολουθήσει. 14 Σεπ 2020 στο: <https://www.energia.gr/article/170440/epektash-horikon-ydaton-tora-sta-12-nm-se-olh-thn-ellada-en-opsei-toy-dialogoy-poy-tha-akoloythhsei->

Ανάκτηση την 28 Νοε 2020.

- Σωτήρης, Παναγιώτης (2020). Έρχεται «κραχ» στην τουρκική οικονομία; – Μια χώρα υπερχρεωμένη, ένα νόμισμα σε απαξίωση. 1 Σεπτεμβρίου 2020 στο: <https://www.in.gr/2020/09/01/economy/diethnis-oikonomia/erxetai-krax-stin-tourkiki-oikonomia-mia-xora-yperxreomeni-ena-nomisma-se-apaksiosi/>

Ανάκτηση την 20 Δεκ 2020.

- Τα Νέα (2020α). Συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου: Η στρατηγική κίνηση που ακυρώνει το τουρκολιβυκό σύμφωνο. 7 Αυγ 2020 στο

<https://www.tanea.gr/2020/08/07/politics/symfonia-elladas-aigyptou-i-stratigiki-kinisi-pou-akyronei-to-tourkolivyko-symfono/>

Ανάκτηση την 26 Δεκ 2020.

- Τα Νέα (2020β). Γιατί Γερμανία, Ιταλία, Ισπανία και Μάλτα δεν θέλουν κυρώσεις στην Τουρκία. 10 Δεκεμβρίου 2020 στο:

<https://www.tanea.gr/2020/12/10/world/giati-germania-italia-ispania-kai-malta-den-theloun-kyroseis-stin-tourkia/>

Ανάκτηση την 20 Δεκ 2020.

- Τζιάρρας, Ζήνωνας (2019). Οι «Δυόμισι Πόλεμοι» και η Άσκηση «Mavi Vatan»: Στρατηγική Κουλτούρα και το νέο Στάδιο της Τουρκικής Στρατηγικής. ΕΛΙΑΜΕΠ, κείμενο εργασίας Νο 103/2019 στο:

https://www.eliamep.gr/wp-content/uploads/2019/03/103_2019_-WORKING-PAPER-%CE%96%CE%B7%CC%81%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%A4%CE%B6%CE%B9%CE%B1%CC%81%CF%81%CF%81%CE%B1%CF%82.pdf

Ανάκτηση την 12 Δεκ 2020.

- Τσαβούσογλου, Αχμέτ (2017). Τσαβούσογλου: Τρεις οι εναλλακτικές για τα νησιά του Αιγαίου. 19 Δεκ 2017 στο:

<https://www.capital.gr/epikairoτητα/3262187/tsabousoglou-treis-oi-enallaktikes-gia-ta-nisia-tou-aigaiou>

Ανάκτηση την 21 Δεκ 2020.

- Χατζηαναστασίου, Τάσος (2020). Ο υβριδικός πόλεμος της Τουρκίας εις βάρος της Ελλάδας. 11 Φεβρουαρίου 2020 στο:

<http://eranistis.net/wordpress/2020/02/11/%CE%BF-%CF%85%CE%B2%CF%81%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CF%80%CF%8C%CE%BB%CE%B5%CE%BC%CE%BF%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1%CF%82-%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B2/>

Ανάκτηση την 13 Δεκ 2020.

- Capital.gr (2019). Τι προβλέπει το κείμενο της Συμφωνίας Τουρκίας-Λιβύης. 5 Δεκ 2019 στο:

<https://www.capital.gr/politiki/3397709/ti-problepei-to-keimeno-tis-sumfonias-tourkias-libuis>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Capital.gr (2020). Το χάος στη Λιβύη μετά την πτώση του καθεστώτος του Μουάμαρ Καντάφι. 19 Ιανουαρίου 2020 στο:

<https://www.capital.gr/diethni/3405499/to-xaos-sti-libui-meta-tin-ptosi-tou-kathestotos-tou-mouamar-kantafi>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- CNN Greece (2020). Προκλητικό μήνυμα Τατάρ για λύση δύο κρατών στην Κύπρο. 14 Νοεμβρίου 2020:

<https://www.cnn.gr/politiki/story/242789/proklitiko-minyma-tatar-gia-lysi-dyo-kraton-stin-kypro>

Ανάκτηση την 22 Νοε 2020.

- Hellas Journal (2020). Από τον κατευνασμό στην αποθράσυνση, δέκα ημέρες δρόμος: Τι καταλαβαίνει ο Ερντογάν. 15 Οκτωβρίου 2020 στο:

<https://hellasjournal.com/2020/10/apo-ton-katevnasmo-stin-apothrasinsi-deka-imeres-dromos-ti-katalaveni-o-erntogan/>

Ανάκτηση την 6 Ιαν 2021.

- In.gr (2020). ΗΠΑ : Πανηγυρίζουν γερουσιαστές για τις κυρώσεις στην Τουρκία. 4 Δεκ 2020 στο:

<https://www.in.gr/2020/12/04/world/ipa-panigyrizoun-gerousiastes-gia-tis-kyroseis-stin-tourkia/>

Ανάκτηση την 8 Δεκ 2020.

- State Department (2019): Προκλητικό και αντιπαραγωγικό το μνημόνιο Τουρκίας – Λιβύης. 5 Ιουν 2020 στο:

<https://www.kathimerini.gr/politics/1081508/steit-ntipartment-proklitiko-kai-antiparagogiko-to-mnimonio-toyrkias-livyis/>

Ανάκτηση την 28 Νοε 2020.